

**The Project Gutenberg eBook of Nils Tufvesson och hans moder:
Bonderoman, by Gustaf af Geijerstam**

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Nils Tufvesson och hans moder: Bonderoman

Author: Gustaf af Geijerstam

Release date: August 17, 2015 [EBook #49720]

Language: Swedish

Credits: Produced by Ronnie Sahlberg, Jens Sadowski, and the Online Distributed Proofreading Team at <http://www.pgdp.net>. This file was produced from images generously made available by The Internet Archive

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NILS TUFVESSON OCH HANS
MODER: BONDEROMAN ***

SAMLADE BERÄTTELSE

AV

GUSTAF AF GEIJERSTAM

NILS TUFVESSON OCH
HANS MODER

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

NILS TUFVESSON OCH HANS MODER

BONDEROMAN

AV

GUSTAF AF GEIJERSTAM

ANDRA UPPLAGAN

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM 1912
A.-B. FAHLCRANTZ' BOKTRYCKERI

Denna saga passar i vinterskymningen, när glöden i brasan sakta brinner ned. Då pläga vi sitta framför elden och drömma om, hur vårt eget liv brinner ned som den. Då händer det ock, att vi nordbor — med vårt tunga sinne och hetsiga blod — rysande låta livets spökgestalter draga vår inre syn förbi. Då borde denna saga berättas.

Det är en berättelse av samma blod, som stänkt röda fläckar över de gamla ättesagornas gulnade blad. Den handlar om samma folk och samma race, och om vi också icke kunna framleta eller sammanställa de länkar i utvecklingens kedja, vilka skulle bevisa detta, kommer oss aningen dock till hjälp. I dess ljus se vi, hur förgångna släktens storvulnhet i dåd, lidanden eller brott bindas samman med det, vilket ända in i nutiden minner om förgångna dagars kvinnor och män. I dess ljus se vi, hur frändskapen flammor oss till mötes mitt ur det liv, vilket proportioner vi ofta glömma. I dess ljus se vi ock, kanske klarast och bäst, just det liv, vilket vi eljest kalla vardagligt, och som kanske blir detta, endast emedan vi icke förmå att göra det annorlunda eller se det i den dager, som ger sanning och liv.

Det, som synes stort, är kanhända ej alltid så stort. Det, som synes vackert, är det kanske icke. Hur ofta ha vi icke hört detta? Men är det ej också sant, att det, som synes litet, ej alltid är så ringa? Det, som synes avskräckande och styggt, rymmer ofta det mänskligt stora. Det, som först endast skrämmer, slutar med att locka. Allt detta blir oss så klart, när brasan flammor, och vi själva se in i glöden och glömma den måttstock, vilken är den gråa vardagens. Då skygga vi icke ens att se in i mörkret, som eljest skrämmer. Ty ur själens mörker glöda de röda lidelserna oss till mötes, och i deras ljus växa de små, vardagliga människorna och bliva sagans under lika. Genom själva deras förirringar, lidanden, ja brott, tycka vi oss då stundom kunna skymta något av den mänsklighet och det hjältelynne, vilket inbillningen annars så gärna förlägger till forntiden. Det blir, som när den mänskliga glimten ur ett öga någon gång kan komma ett ansikte att lysa, vilket vi eljest sett endast vanställt av laster, grämelse och år.

Låt oss därför lyssna, icke blott till dagens röster, utan även till nattens. Lyssnar man då, stilla nog och länge nog, skall man förnimma. Och blickar man in i mörkret, stilla nog och länge nog, skall ögat skärpas, så att man också där kan se.

Därför skall denna saga berättas i skymningen, när de ansikten, vilka lyssnande uppfånga dess ord, äro inåtvända, därför att deras ögon följa glöden, som falna, och de sprakande träden i brasan, vilka sjunka ihop. Ur en sådan tystnad, men endast ur den, kan det verkliga, som dikten söker, ostört växa fram.

Den berättande själv skall sitta i skuggan, så att ingen må se hans blick, och hans egen ej heller kan möta någon annans. Så måste den berättande sitta, och så måste de lyssna, vilka vilja höra hans ord. Eljest skulle orden av sig själva dö på hans läppar, och fasan över det oerhörda komma hans eget blod att stelna, innan sagan blivit berättad till slut.

I.

Gården låg långt bort från den egentliga byn. Men den låg därför icke helt avsides. Flere andra gårdar, lika den, inom vilkens murar det drama, som här skall berättas, utspelades, lågo strödda kring den vida slätten, vilken nu var täckt av ett tunt, vitt lager av snö. Gården var stor och hade länge varit i familjens ägo. Den var byggd i en fyrkant, vars ena sida lämnats ofullbordad, öppen mot slätten. I de båda flyglarna, vilka slöto sig tätt intill mansbyggnaden, mot vilken de båda tunga halmtaken bildade vinklar, funnos loge, lada, ladugård och stall. Och i mansbyggnaden rymdes flere rum än familjen någonsin kunde begagna. Två ingångar funnos där. Den ena var körvägen, genom vilken de tunga fordonen rasslade in över den med grova stenar belagda inkörsvägen; den andra gick genom en liten dörr, som från trädgården, där vinden ruskade fruktträden och de små syrénbersåerna bara från snö, ledde rätt in i köket, där sovplatsen fanns, där alla samlades, besökande och de i huset boende, medan huset eljest på båda sidor med sina stora rum stod obebott, öde och mörkt. Inne i detta rum flammade lågan från spisen, som var vänd mot det lilla köket, vilket var byggt i ett med vardagsstugan. Inne i denna brann fotogenlampan på det stora fällbordet mitt på golvet. Från de båda fönstren, av vilka ett vette mot gården och det andra mot trädgården, trängde ljusskenet ut och skimrade över den tunna snön, kastande skuggor av träden fram mot staketet, som skilde trädgården från de vida, slumrande åkrarna.

8

I denna byggnad hade en familj bott, som varit väl känd och länge känd vida omkring. Dess medlemmar hade alla varit aktade män och goda kvinnor. De hade levat och dött, som de lyckligaste och bästa människor göra det, utan att lämna annat minne efter sig, än att ingen hade något ont att berätta om dem efter deras död. När de höllo bröllop eller dop, de stora festdagarna i deras enformiga liv, samlades traktens män och kvinnor i de rymliga kamrarna, vilka i vardagslag stodo tomma, då dansades det och dracks, och långt ut åt landsvägen, som gick tätt utmed den låga inkörsporten, hördes sorlet av klackar, som slog mot hårda golv, fioler, som spelade vals, röster av män och kvinnor, som i all ärbarhet famnade varandra och skreko högt av ungdom och livslust. Även när fönstren voro behängda med lakan, gården och den låga inkörsporten ända ut till landsvägen samt ett gott stycke framåt densamma hedersamt och tjockt voro strödda med barr, när en svart kista på bräden och bockar var ställd i kammaren invid vardagsstugan, även då hade män och kvinnor plägat samlas i dessa rum. Stilla och tysta, som det passar sig, när man begår dödens högtid, hade de kommit, njutit av välfägnaden och åhört de minnesord, vilka den äldste i laget talat vid huvudgården, innan locket lades på kistan. Så hade de följt den döde på vägen, som ledde till kyrkan, hört klockorna ringa över hans öppnade grav och böjande sina huvuden mumlande eftersagt de välkända ord, med vilka prästen lyst frid över den döde. Så hade de åter samlats i de stora rummen, där välfägnaden stod uppdukad, och där allt blivit liksom lugnare, nu när den döde kommit till ro. I denna sinnesstämning hade alla ätit och druckit, och när de mätta och berusade åter begåvo sig på hemvägen, mindes de den döde med tacksamhet och glädje, eller de glömde honom alldeles samt kände sig lättade och nöjda, att han efter ett liv av arbete fick vila i frid.

9

Ty mycket hade det arbetats på den gamla gården, innan allt där blivit, sådant det nu var. Åkrarna hade icke brutit sig själva, tegarna hade icke själva lagt sig till rätta, så att ej ens det skarpaste öga kunde upptäcka en sten i deras fåror. Brunnen hade icke grävt sig själv, huset hade icke växt upp ur jorden, kreaturen, som fyllde ladugård och stall, hade ej samlats av egen drift, och allt det bohag, som prydde rummen, hade ej alltid stått på sina platser. Intet hade från början varit vad det sedan blev.

Men allt som fanns, och allt som var, hade skapats och tillkommit under de dagar, av vilka ingen kunde särskilja den ena från den andra, de dagar, då allting gått sin gilla gång, och från vilka man därför icke hade något att minnas. Under sådana dagar hade plogen gått jämt i fåror, skördens dagar hade efterträtt såddens, och när vintern kom, hade vävstolen slamrat i vardagsstugan och hyveln i ladan.

Det var goda och ärliga människor, som skapat allt, sådant det nu var. Män och kvinnor hade det varit, män och kvinnor, vilka nu voro glömda, men som alla givit Gud och kronan sitt och aldrig legat i kiv med sin nästa. Under möda och gamman hade de levat i äktenskap samman, med sveda och värk hade kvinnorna fött sina barn. Tvistat och kivat hade de gjort, som svaga dödliga göra, men de hade hjälpt varandra att taga vara på det, som deras var, och hållit hop i det sista.

10

Nu voro de döda och borta alla, och om den siste ägaren, Tufve Tufvesson, gick det ordet efter hans död, att han var så god, att han hellre givit sin skjorta ifrån sig än sökt tvist med någon. Han var sådan, att öken följde honom, utan att han behövde leda dem, och aldrig hade någon sett honom köra med piska. Ty han brukade icke hårda ord eller slag, och djuren lydde honom, som om de vetat det.

Tufve Tufvesson var sjuklig, och kanske hade han sitt milda lynne därav, att han själv fått lära sig lida. I många år led han av dåligt bröst. Och en morgon, när alla

voro ute i marken för skördens skull, och ingen var hemma utom hustrun och sonen Nils, som då var en fjorton års pojke, kom blodet från bröstet strömmande ur hans hals, så att ett helt ämbar blev fullt, och när folket kom tillbaka, låg han död i sängen.

Men hustrun drev dem bort och ropade på sonen. Och honom befallde hon att bära bort ämbaret och gräva ned blodet i jorden. Sonen var storväxt och stark, över sina år, han var ljuslagd som fadern, men hade moderns tunga ögonlock och lydde henne i allt. Han gjorde, som modern bad, och ingen mer än han såg, när eller hur detta skedde.

Men hustrun var vit i ansiktet, och hårt slöt sig hennes mun samman, när hon ropade på sonen och fick honom att lyda. Hon grät icke, och det gick länge onda rykten om Tufve Tufvessons död.

De onda ryktena tystnade till sist, emedan ingen gitte i längden hålla dem levande. Men helt glömdes de aldrig.

11

II.

Det är med dessa onda rykten och med andra, vilka voro ännu värre, som denna berättelse börjar. Ty de goda människorna äro nu döda och borta, och andra makter härska på Möllinge gård, vilken förr var hållen så högt i ära.

Och allt hade blivit förändrat, därför att bland de goda människorna hade en annan kommit in, vilken icke var av deras blod och icke passade samman med dem. Var kom hon ifrån? Och vem var hon? Varför var hon olik andra människor? Och varför fruktade henne alla?

Det var icke därför, att hennes lynne var stridigt, och hon gärna yppade kiv med andra. Många människor äro sådana, och dock gömma de det goda inom sig, och när deras lynne saktat sig, bringa de sådant lätt i glömska. Det var ej heller därför, att hon lätt blev vred och i hetsigt mod slog sina pigor eller bannade dem med orätt. Många ha gjort sådant, och ingen har därför brutit staven över dem på allvar. Ej heller var det därför, att hennes röst ofta lät kärvt och hennes ord föllo skarpa. Bakom sådant finner man ej sällan godhet, och sådant se människor.

Nej, Inga Persdotter var skydd, därför att hon aldrig ångrade och aldrig gjorde något gott igen, och därför att ingen trodde henne. Hennes hår var svart, och hennes ögonlock voro tunga. Släpande och långsamt föllo de ned över ögonen, och när hon slog upp dem, blev man hemsk till mods, emedan hennes blick var så hård, fastän ögonen voro blåa. Det fanns endast en, som aldrig hade förstått, hur hård denna blick var, och det var Tufve Tufvesson själv, hennes man. Folk sade, att detta kom av, att han själv var för god för att tro ont om andra, och de sade också, att det var hans olycka. Men utom detta förhöll det sig även med Inga Persdotter så, att hon, så länge det var henne möjligt, gärna ville stå väl hos andra. Då gjorde hon sin röst mjuk och sitt leende vänligt, men även de, som aldrig rönt något ont av henne, vunnos varken av hennes milda röst eller av hennes leende. Ty när ögonlocken fälldes ned, log hon utan att veta det, och detta leende var ett annat, än det hon helst velat visa.

12

Hon bar något inom sig, det såg var man, som ingen fick se, och detta var det man fruktade. Det var något av en gåta över hela hennes väsen, och detta något var ej av den art, som lockar, utan av den, som skrämmer. Hon gjorde ingen orätt, bedrog ingen i handel, skinnade ingen, och om hon var snål om sitt, var det ej mera än, vad man tålt av mången annan. Men det fanns ingen, som kunde säga, att han visste, vilka hemligheter Inga Persdotter gömde, och det fanns heller ingen, som ej innerst fruktade att få veta det.

Blott att hon gömde mycket inom sig, därom voro alla ense.

Inga Persdotter var även vid äldre år vacker, som sällan en bondhustru, vilken arbetar mycket, är. Hennes hy var mjällare, än vad bondens kvinnor pläga bära, och hennes händer mjukare och mindre. Hon var icke född i byn bland de andra. Hon kom norrifrån, från den låga tallskogen, som mörk och tät tager vid, där den ljusa slätten slutar. Tallskogen börjar på andra sidan ån, och den sträcker sig utmed landsvägen långt bort utmed en sandig ås, där ingenting annat vill växa. Därifrån kom Inga Persdotter, och där, trodde man, hade hon lärt sig att le, inåtvänt och stilla, med de tunga ögonlocken skymmande för blicken, så att ingen kunde se, vad ögonen eljest förråda, ett vasst, plötsligt leende, vilket hastigt kom och hastigt försvann, som om hennes själ setat i fångsel bakom de jämna, vita tänderna och aldrig velat träda människorna nog nära för att skänka dem ett leende, vilket var öppet och ljust.

13

Sådan var Inga Persdotter, och den ende, mot vilken hon städse var mild, var sonen. Honom betraktade hon med öppna ögon, honom visade hon sin blick, och med honom talade hon, medan de båda följdes åt över markerna. Spänstig och liten gick hon bredvid honom, tung och stor följde han henne, alltid ett par steg efter, så att hon till hälften måste vända sig om för att kunna träffa honom med sin blick. Då lyste hennes ögon.

III.

Efter Tufve Tufvessons död förgick emellertid lång tid, innan några förändringar

skedde på gården i Möllinge. Nils växte upp och blev man. Han var lång och grovlemmad, hans ansikte var barnsligt och hans ögon godsinta. Ögonlocken voro tunga på honom liksom på modern, och han såg ofta bort, när han talade med någon. Men eljest liknade han mest fadern, om vilkens död de onda ryktena gingo, var god och välvillig som han och gjorde ingen för när, varken människor eller djur.

14

Men borta från alla andra människor levde han liksom modern. Aldrig hade han vänt sin håg till någon kvinna, aldrig hade han som de andra unga männen i byn haft en käreasta, vilken under de ljusa sommarkvällarna mötte honom i ängen. Nils hade ett gott huvud, fastän han aldrig talade mycket, och fastän han gärna höll sig själv undan. Ty prästen, för vilken han läste sig fram, gav honom vitsord, framför andra. Och när han, högväxt och välskapad, ljus i hyn och med ett gott leende i sina ljusa ögon, kom på kyrkvägen bland de andra, var det mången flicka, som gärna skulle kastat sina blickar på honom, om hon icke fruktat hans moder. Men Inga Persdotter önskade ingen kalla svärmor. Ty alla visste, att Nils rättade sig efter sin moder i allt, och att hon var den enda, som hade makt över honom.

Denna makt hade hon fått, därigenom att hon i den ålder, då sonen ej längre var gosse, men ej heller ännu blivit man, gjorde sig till hans härskarinna genom att locka honom till brottslig kärlek. Detta började, medan den sjuklige Tufve Tufvesson ännu levde, och om de onda ryktena efter hans död talade sanning, så var denna brottsliga kärlek skuld däri. Inga Persdotter var ännu en ung kvinna, när hon i orent syfte första gången kom att kasta sina ögon på sin son, hennes blod brann hett, och hennes man var gammal och sjuk. Det oerhörda blev Inga Persdotter möjligt, emedan hon själv hörde till dem, vilka aldrig känt, att någonting i världen har helgd. Av sig själv och sin egen lust var hon fylld. Därför föraktade hon också andra människor, emedan de icke voro som hon, samt kallade dem i sitt sinne enfaldiga och svaga. Detta var väl ock hemligheten, varför hon ingav alla, som kommo i hennes närhet, skräck. Men sådant höll henne icke tillbaka. Hon märkte det tvärtom själv och gladdes i högmodssvindler och kraftkänsla åt den skrämsel, hon spridde. Aldrig hade heller denna kvinna önskat sig ett barn. Kärleken ville hon njuta, gods och penningar, kläder och husgeråd ville hon äga. Men böja sig ville hon icke. Hon ville icke lida, som kvinnor göra, vilka längta efter lidandet, emedan de känna, att just detta skänker dem den enda, stora sällheten. Den dag, då hon märkte sig vara havande, blev hon därför utom sig av vrede och skräck. Hon gav sin man skymford och slog honom rasande i ansiktet samt fick ännu större hat till honom, emedan han i sin godhet icke nändes slå henne igen. Så gick hon till Spå-Maren, som kunde läsa över sår, slå ut ögon, väcka kärlek och hat samt andra hemliga konster, och henne bad Inga Persdotter, att hon måtte göra henne hennes livsfrukt kvitt. Men Spå-Maren, som icke fruktade Gud, men väl lagen, vågade icke göra som hon bad. I vanvett gick Inga Persdotter därifrån. I två dagar stängde hon sig inne och ville icke taga någon föda till sig. Hon ropade till dem, som ville komma in till henne, att de skulle låta henne vara, till dess att hungern vållat hennes död. På tredje dagen blev henne dock hungern övermäktig, så att hon kom ut och åt. Då var hon blek och tård samt hade blåa, djupa ringar kring ögonen. När hon ätit, gick hon ut på gården. Fastän det ännu var tidigt på våren och kyligt i luften, satte hon sig där vid brunnen under fläderbusken och satt så, utan att röra sig, ända till aftonen. Hennes man och husets folk gingo henne förbi. Men ingen kunde säga, om hon verkligen ingen såg, eller om hon blott låtsade så.

15

16

Efter den tiden var Inga Persdotter ej värre, än havande kvinnor pläga. Hon var blott tystare och grubblade mera. Men när födslosmärtorna kommo, hädade hon Gud och slog barnmorskan, som ville hjälpa henne, samt betedde sig så, att Tufve Tufvesson, hennes man, som länge längtat efter barnet och nu gladdes sig, att det kom, gick ut i trädgården, emedan han ej kunde vara inne. Där satte han sig ned på bara marken och bad. När så gossen var född, ville modern till en början ej se honom, och ej heller ville hon ge honom di. Hon rördes ej av hans kvidan, och hon fogade sig icke, förrän hennes egna bröst började värka.

Hennes känsla för gossen vaknade ej heller, förrän han blev äldre och lockade hennes blod. Hon slog honom aldrig, gjorde honom heller aldrig på annat sätt något ont. Men hon kunde sitta och se på honom, som undrade hon över att han fanns där, och varför han egentligen blivit till.

»Du Tufve», sade hon en dag till sin man. »Varför komma egentligen barnen?»

Härpå hade Tufve Tufvesson aldrig tänkt, emedan det för honom var nog, att han visste, att Gud en gång hade ordnat det så. Men emedan han trodde, att han kunde inverka på sin hustru till det goda, svarade han:

»Gud giver oss dem väl för att lära oss, att vi icke endast skola leva för oss själva.»

»Det tror jag inte», svarade Inga Persdotter. »Jag har alltid levat för min egen skull, och det vill jag ock göra hädanefter.»

Hon gladdes sig, när hon sade detta, emedan hon märkte, att hennes man ryste vid hennes ord och i sin godhet icke ville tro, att hon menade allvar. Ty så underligt var Inga Persdotter skapad, att andras fasa väckte hennes glädje. Ja, hon erfor ej blott ett slags lyckokänsla därvid, hon kände sig även stolt, emedan hon därigenom trodde sig vara förmer än andra. Hur hon blivit sådan? Hur detta kan vara möjligt? Vet en människa överhuvud, hur hon blivit till? Kan hon någonsin säga, hur hon blivit den hon är? Få veta, vilka de äro. Men Inga Persdotter hörde till dessa få. Och just att hon kunde veta det, utan skrämsel och utan samvetsagg, däri låg hennes styrka och hennes ensamma timmars outsägliga maktkänsla och fröjd.

17

Aldrig hade hon heller känt sig som mor, aldrig hade hon böjt sig under ansvar och plikt. I instängd och trotsig ensamhetskänsla hade hon sett ut över människorna, för vilka hon kände sig främmande, och när hon lockade Nils till synd, undrade hon aldrig över, hur hon kunde önska sådant, fann heller ej, vad som skett, onaturligt. Tvärtom höjde det hennes gömda lycka, som intet människoöga skulle se, att hon visste sig hava utfört i handling, vad andra människor knappast våga nämna vid namn. Hon kunde gå ensam för sig själv och säga det högt: »Det har jag gjort. Det har jag vågat. Det finns ingen mer än jag, som kunnat göra sådant. Sagorna tala därom, men sagorna ljuga, som Bibeln gör. Ingen tror dem, och ingen lever därefter.»

Och när mannen var död, och hon ej längre hade någon herre över sig, för vilken hon måste hyckla och gömma sig, kände hon sig trygg i sitt brott. Ty ingen kunde dock misstänka sådant mellan moder och son. Därtill voro människor alltför veka och svaga, deras blod för trögt och deras tankar för skumma. Nils var i hennes hand som ett vax, och ingen annan människa betydde för henne något.

Som ett vax var han i hennes hand. Ty så tidigt hade hon tagit hans sinnen fångna, och så allsmäktig är kärleken, helst när den tagit brottets dunkelröda, sällsamma färg. Så mycket starkare var hon också än han, att inför hennes leende trängdes alla frågor, vilka ynglingen velat framställa, outtalade tillbaka i hans själ. De lågo där slumrande och plågade honom kanske. Men de lyckades aldrig göra sig helt hörda, ännu mindre växa till makter, vilka skulle göra honom till herre över sig själv. Så mycket kan väl en mogen kvinna alltid verka på en gosse, vilkens kärlek hon tagit, innan hans egna drifter ens blivit medvetna för honom själv. På ett ännu sällsammare sätt fick Inga Persdotter makt över sonens själ, just därför att hon var hans mor. Slog hon upp sina tunga ögonlock, fångade hon genast hans blick, och som under en förtrollning blev honom allt, vad de båda sade och gjorde, rätt och gott. Nils växte upp och blev en man. Han såg åren komma och åren gå. Det är troligt, att han önskade sig fri och önskade vara som alla andra. Men så fast var det garn av njutning, beundran, lust och kval i sällsam blandning tvinnat, vilket band honom vid denna kvinna, som han kallade mor, att han aldrig ens förmådde tänka sig, att bandet kunde brytas. Han var länkad vid henne för livet, och de tu voro ett.

Ty när Tufve Tufvesson var begravnen, då intog Nils faderns plats i den breda sängen i vardagsstugan. Där somnade han varje afton, där vaknade han varje morgon, där knöto grymma ödesgudinnor varje natt vidare och vidare på maskorna i det nät, som drog honom från livet och stängde honom ute från människor.

Men han kände det icke. Ty hans kropp var ung och sund. Hans tankar gingo icke långt. Och var dag som kom, skänkte honom nog med arbete på gården, där han en gång skulle sitta som ensam husbonde.

Detta var hemligheten om Inga Persdotter och hennes son, och detta gjorde också en var, vilken kom innanför deras dörr, otrygg och mörkrädd, som människor bliva, när den varnande rösten inom dem röjer ont, vilket ingen sett, ingen vet, och ingen vågar nämna.

IV.

När Nils blev man, började husfolket dock att undra över, att han behöll sin sovplats vid moderns sida. En gång hände det, att en dräng, vilken var ny i gården, icke kunde stillatigande åse detta, utan frågade Nils om orsaken. Drängen framställde sin fråga, emedan han därmed trodde sig göra husbonden en tjänst, och emedan han ej önskade, att folk skulle tala illa om dem, hos vilka han själv tjänade.

Nils blev då röd och svarade så underligt, att drängen genast ångrade, att han blandat sig i, vad som icke angick honom. Samma afton flyttades en säng in i vardagsstugan och sattes vid den motsatta väggen. »Mor är rädd, när hon är ensam i mörkret», sade Nils som en förklaring. Men drängen fick sedan alltid dålig kost, så länge han tjänade på Möllinge, och det ryktet kom ut i trakten, att han var oärlig. Varifrån dessa rykten kommit, visste ingen. Men när drängen en månad senare måste flytta, berättade han för andra, vad som skett, och vad han själv trodde. Då skakade människorna sina huvuden och ville i början ej ens tänka på den styggelse, som de anade mitt ibland sig.

Men efter denna dag blev Nils grubblande och undvek modern. För första gången i sitt liv gick han sina egna vägar och försökte finna ut, varför det blivit annorlunda för honom i livet än för alla andra. Kom han ut på åkern, tog han gärna en omväg, så att ingen kunde se honom. Där satte han sig ned och försökte bringa sina tankar i ordning. Han kände det svårt, att människor skulle tala om honom sådant, som satte en fläck på hans rykte. Ty så kände han, att de gjorde. Och han vågade ej säga detta åt modern. Han visste att hon skulle förakta som en svaghet, att han frågade efter sådant, som att vinna aktning hos andra. Men på samma gång ömkade Nils sig över modern, emedan han satte henne högre än allt annat på jorden, och emedan han visste, att det onda, som sades om dem, hårdast skulle drabba henne. I sådan vanda gick han och hade ingen, till vilken han kunde tala. Var natt vid tolvtiden plågade han vakna. Då steg han upp, klädde på sig, tände en lykta och gick ut i stallet för att giva hästarna foder och vatten. Detta var en sed hos dem bland bönderna, vilka voro måna om sina kreatur. Hans far hade alltid gjort så, och Nils hade lärt detta av

honom. När han kom ut i stallet, tyckte han att Blacken såg på honom med så underliga ögon. Nils gick fram och strök hästen över mulen, och hästen lade sitt huvud mot husbondens arm. Nils tyckte sig höra, att han suckade. Då blev honom all den vända, han gick i, övermäktig. Han såg sig omkring i stallet, där lågan från lyktan flammade över spiltorna och över djuren, där det blev så mörkt uppe under taket, och där gluggen till höskullen gapade ned som ett stort svart hål. Som han stod och såg på allt detta, tyckte han, att allt omkring honom var nytt, och att han aldrig sett det så. Det föreföll honom som ett underligt varsel om ont, att han själv stod där och var ensam med djuren i natten. Blacken strök pannan och manen mot hans arm, och ännu en gång tyckte husbonden, att hästen suckade. Då blev Nils rädd för sig själv och hela sitt liv, och emedan han var vek och hade lätt för att röras, brast han i gråt och grät länge med Blackens mule mot sin kind. När han gråtit ut, kände han sig lugnare, men hans ben vacklade under honom, som om han varit mycket trött. Suckande grep han efter lyktan, och när han kom över gården, släckte han den och tänkte gå in obemärkt för att slippa tala med modern.

Men hon hörde honom ändock och frågade, varför han varit så länge borta. Nils kröp ned i sin bädd, men ville ingenting svara. Med öppna ögon låg han stilla i sin säng och väntade i ångest, att modern skulle upprepa sin fråga.

Inga Persdotter låg också vaken, och för första gången i sitt liv kände hon sig rädd. I flere dagar hade hon sett, att Nils varit underlig. Och hon förstod också, varför han var sådan. Nu låg hon och teg, och raseriet mot hela världen växte inom henne. Det grämde henne, att hennes son icke var henne lik. Han bråddes på fadern, och hon fruktade, att han skulle glida henne ur händerna. Hon fruktade detta, därför att mörkret bredde sig tjockt omkring henne, och därför att hon då blev en annan, än när dagsljuset kom. Hon låg och tänkte på, om hon skulle tala till Nils. Men för första gången vågade hon det ej. Någonting växte fram ur mörkret, som hindrade henne, och som hon icke ville se. Därför låg hon med återhållen andedräkt tyst, till dess att hon hörde, att Nils somnat. Då andades hon ut och beslöt att handla, när det blev dager.

Den första dagen sade Inga Persdotter dock ingenting åt sin son, ej heller den andra eller den tredje. Först den fjärde dagen lät hon, vad hon tänkt, komma till hans vetskap. Det var i mitten av februari, och det var då den lätta snön låg vit över åkrarna, där så många slakten hade arbetat, vilka nu sovo under vintertäcket. Aftonlampan brann med svagt sken, och ljuset föll på Nils gestalt, där han satt vid det stora fällbordet med den nyss tömda tallriken framför sig. Hans händer vilade på bordet, och hans ansikte var tungsint och grubblande. Ljusskenet nådde icke Inga Persdotter, som stod i skuggan, sedan hon rett bädden i ordning, och oavvänt betraktade Nils, utan att han märkte det.

Tigande gick kvinnan fram till spisen och kastade några torra vedträn på de slocknande glöden.

»Kom hit och sätt dig här hos mig, Nils», sade hon.

Mannen spratt till, som om han vaknat ur sömnen. Men som kvinnan sagt honom, gjorde han.

Så sutto moder och son i vinterkvällen och sågo lågorna glida upp över vedträden och mötas i en lång fladdrande låga, som steg mot det mörka. Oljan i lampan var slut, och den började osa. Tyst reste sig Inga Persdotter och skruvade ned veken.

Så sutto de där åter och sågo, hur lågorna fladdrade allt högre. De krökte sig som spetsiga ormtungor av eld, slingrade sig om varandra, sjönko ned i det blåa, vilket darrade kring de svartnade brändernas flamröda glöd, och bakom sig kastade de båda nedhukade gestalterna framför elden stora, brutna skuggor över golv, väggar och tak. Skuggorna voro orörliga som de sittande själva, och dock var det, som om skuggorna ägt liv, och de levande varit döda. Mycket länge sutto de båda så, och när till sist den ena skuggan började röra sig och stiga högre, så att hon skuggade över takets halva bredd, då begynte också Inga Persdotter att tala.

»Jag har tänkt på detta länge nu», sade hon, »ty den tid måste en gång komma, då du skall gifta dig. Du är tjugusex år fyllda, och du behöver en hustru, som sköter om gården och tar vara på ditt. Du kan få många, ty du är ung och ser bra ut, och gården är icke dålig. Du kan få en rik kvinna, om du endast vill. Och här behövs nya penningar i gården. Allting blir år för år dyrare, och ej heller arbetar folket längre så villigt som förr. Därför hade jag tänkt, att du skulle se dig om efter en hustru.»

Nils såg icke upp, när modern tystnade, och han rörde sig icke. Skuggan bakom honom förblev lika orörlig som förut. Han satt och grubblade över moderns ord, och han kunde icke förstå dem. Ehuru han eljest trodde henne i allt, kunde han dock icke nu tro, att modern på allvar önskade detta. En misstanke flög genom hans själ, att modern talat så endast för att frampressa bekännelsen om de hemliga tankar, vilka de sista dagarna plågat honom. Därför ville han känna sig för.

»Vad skulle det då bli av dig?» sade han.

När han sagt detta, undslapp honom en suck. Ty han förstod, att en hustru ensam kunde lyfta från hans skuldror den skam, som tryckte honom. Inga Persdotter hörde sucken och förstod den. Hon ryckte till, så att den mörka skuggan bakom henne rörde sig som i darrning. Men hon betvang sig och svarade:

»Jag får väl gå för mig själv, som jag alltid har gjort.»

Nils vändades, när han hörde modern tala så, och han greps av ångest och medlidande. Det var hans fel, tyckte han, alltsammans. För hans skull satt modern där som en förkastad, och han undrade över, hur hon så lätt kunde släppa honom

ifrån sig. Det var nära, att han rest sig upp och sagt ord, som bundit honom för alltid. Men så kom svedan av skamkänslan över honom igen. Och i hans hjärta blev ett stort kallt rum, där han kände sig ensam och måste tänka endast på sig själv. Därinne kände han, att om han ville bli herre över sitt liv, måste han nu tåga. Det fanns en utväg för honom att komma lös från allt detta, som på ett par dagar blivit honom olika mot förr. Modern själv var den, som öppnade honom denna utväg. Han behövde icke ens handla själv i strid mot hennes vilja. Det visste han ju också, att han aldrig förmått. Men förhålla sig stilla och låta henne handla, som hon ville, det kunde han. Så hade han alltid gjort. Blott han så gjorde, skulle allt annat gå av sig själv. Nils höll andan, som hade han varit rädd, att det minsta ljud skulle förråda honom. Vad brydde det honom, vad modern önskade, när hon ingenting sade? Och som i sömnen genmälde han lågt och fogligt, som hade han givit efter utan att vilja det själv:

»Du gör väl med det, som du vill.»

Då började Inga Persdotter kasta fram planer och nämna namn. Ortens rikaste flickor nämnde hon, räknade över, vad var och en ägde eller hade att vänta i penningar och ägodelar, vägde deras arbetsamhet, duglighet, fågring och goda egenskaper i övrigt. Nils hörde stilla på, och det var honom, som om en ond dröm börjat vika från hans sinne, och hans domnade lemmar vridit sig under en dvallek sömn för att få makt över sig själva och äntligen kunna röra sig fritt.

»Vem vill du helst själv?» sade modern. »Du har väl en vilja.»

»Ingen», sade Nils. »Det gör mig detsamma. Välj du för mig.»

Han vågade icke svara annorlunda eller mera. Ty han fruktade, att vad han än sade, skulle hans röst kunna förråda honom. Och han förstod icke själv till fullo, varför han under moderns ord kände det, som om han blivit lättare till sinnes än förr under hela sitt liv.

Nils satt blott stilla och stirrade in i elden, där flammorna sjunkit ned, och glöden lågo stilla och halvbrustna med små blåa skälvningar över röda lossnande ytor. En kort ensam låga arbetade för att komma upp, sjönk tillbaka i sig själv och dog.

Inga Persdotters ögon voro även riktade mot elden. Men hennes blick var stel, som när människan stirrar in i sig själv. Den ena handen höll hon hårt knuten om sin vita, fasta arm. Hon tänkte som Nils, att en hustru i huset skulle rädda henne, icke från människors dom, vilken hon föraktade, men från en järnhård lag, som hon fruktade. Nils ville hon icke fråga om hans tankar. Hon föraktade sådant, ty hon förstod vad han tänkte ändå och ömkade honom. Trotsig och slutet satt hon där och såg hela sin levnad i ansiktet, obruten och stum.

Glöden lågo röda och falnade, och från golv, vägg och tak hade skuggorna försvunnit. Mörkret slöt sig om de båda, vilkas själar under mörkret och tystnaden kämpade sin första ordlösa strid.

V.

Många dagar dröjde det ej, innan det blev bekant i byn, att Nils Tufvesson gick i giftastankar. Detta tystade dock icke, såsom de båda, vilka bodde där, var för sig hade trott, ryktena om den skändlighet, som bedrevs på Möllinge gård. Snarare fingo ryktena därav ökad styrka och spredos vidare. Det såg ut, som om tanken på ett giftermål för Nils givit aningarna vingar och fördubblat misstankarna. Förr hade det gällt en ohygglig sak, av vilken dock ingen mer än de, som den närmast angick, kunde få men. Nu blev det hela en angelägenhet, vilken rörde även andras väl och ve. Det blev fråga om hustrun, som skulle dragas in i detta. Det blev fråga om släkten, som skulle stå den skydda familjen nära. Ryktena om det onda, som skedde på Möllinge, kommo plötsligt att röra hela trakten, och en var, som hade en dotter, syster eller kvinnlig anhörig i giftasvuxen ålder, tyckte sig böra forska i detta för att få klarhet.

Därför fick talet om allt detta otillbörliga ny fart, medan Nils gick omkring på friarfötter. Det värsta i detta var just, att ingen fanns, som kunde säga sig veta något bestämt. Bland de besinningsfulla framhölls detta som något, vilket gjorde, att man måste gå försiktigt till väga och ej döma någon ohörd, ej göra en blott gissning till en avgjord sak. Men bland de övriga, som utgjorde flertalet, gick sagan som sanning, till dess att folk tröttnade att tala därom, och man blev ense, att sådant kunde dock ingen veta. Men fastän man till sist blev ense om detta, stannade dock alltid något kvar: det man verkligen visste om Inga Persdotter. Mycket nog var detta förut. Men under denna tid växte anklagelserna i styrka och mängd. De blevo så många och så svåra, att till sist ingen ville bliva i släkt med henne, och oviljan mot den hatade kvinnan blev så stark, att Nils, utan att veta det, vann därpå. Ju mer ont man talade om hans moder, ju mer gott talade man nämligen om Nils. Och till sist började Nils att själv förstå detta. Ty när han under våren fick nej från tre olika hus, där modern friat för honom till dottern, lät man honom öppet förstå, att det var icke honom avslaget gällde, utan modern.

Detta gjorde människor, emedan de trodde, att de på så sätt skulle liksom förmå Nils att hålla sig ifrån Inga Persdotter, vilken alla ansågo som hans onda ande. Beskedliga människor, som trodde sig handla klokt, läto honom veta detta. De läto honom veta, att alla fruktade hans mor, och att ingen kvinna ville komma i ett hem, där hon städse skulle gå som den härskande.

Nils tänkte länge över detta, och det grämde honom svårt. Åter tyckte han, att modern fick lida för hans skull. Och en vårdag, när solen stod blank på himmelen och lärkorna virrade högt upp och fyllde luften med kvitter, kom han emot Inga Persdotter, som stod i den öppna dörren utåt trädgården, och sade:

»Det är inte värt, att vi tänka på detta giftermålet längre. Det är bäst, att vi låta allting vara, som det är.»

När han sade detta, tänkte Nils ej längre på, att modern var den, vilken först drivit honom till giftermålet. Det föreföll honom i stället, som om dessa ord skulle göra modern glädje, och att hon borde förstå honom. Detta sista gjorde hon också, mer än vad Nils velat. Ty hon utbrast genast:

»Du tror, att jag låter bekomma mig, av vad alla dessa prata. Jag förbannar dem, gör jag, och jag spottar på dem. Som djävlar ha alla varit mot mig, sedan jag här satte min fot. Men de röra mig icke. Deras tal kan ingen skada, och vad intet öga sett, det vet heller ingen.»

Nej, förstod honom gjorde Inga Persdotter, och Nils behövde aldrig fråga henne, om hon visste, varför ingen kvinna ville bli hans hustru. Men Inga Persdotter var sådan, att om hon provat sätta en sak igenom, och någon motarbetade hennes önskan, då reste sig hennes vilja i trots, och då blev, även det hon innerst icke önskade, till ett mål, som hon måste nå, om också allt inom henne skulle brista. Varför hon ville det, visste hon då icke längre. Hon visste blott, att hon ville, och hon, den eljest klarsynta, blev blind, och vad hon strävade att vinna blev till ofärd. Därför fortsatte hon, då Nils stod stum och ej kunde svara henne:

»En hustru ska du ha, om jag också ska söka henne i månen. Hon ska vara vacker och rik, arbeta ska hon kunna, och det ska hon också få. Ty jag behöver inte gå hela mitt liv och släpa ut mig. De känner inte mig, alla de, som prata, och inte du heller, kommer det mig för.»

Hon teg en stund, och hennes ögon blinkade mot solen.

»Ser du oxen där?» sade hon och pekade ut på åkern. »Drängen kör honom, och oxen är två gånger starkare än han. Varför låter han köra sig? Därför att han låtit sig tämja och inte förstår bättre. Jag förstår bättre, och jag låter inte köra mig, dit jag inte vill. Men köra andra kan jag. Och det ska jag också göra — för din skull, efter du inte förstår den konsten själv.»

Så talade Inga Persdotter, och spänstig och späd gick hon förbi sonen och ut på åkern, emedan hon sett, att drängen ej satte plogen nog djupt.

Men inom sig tänkte hon något, som hon ej sade. Inom sig led hon av en marterande fruktan, vilken pratet och avslaget väckt. Allt syntes henne omöjligt, om ej Nils fick en hustru. I mörkret kom rädslan över henne, så att hon icke kunde tänka som förr, rädslan, att en gång upptäckten skulle komma. På sista tiden hade Inga Persdotter börjat ligga vaken om nätterna. Det var avslaget på sonens giftermålsanbud, och allt vad därmed stod i samband, som höll henne vaken. När hon låg så, tyckte hon sig kunna höra hela socknens män och kvinnor tissla och tassla om henne, och hon visste alltför väl, varom de talade. Då kunde hon se, hur de alla en dag liksom skulle få rätt emot henne. Hon tyckte, att alla tjöto som vargar, vilka fångat ett byte. Och bytet var hon själv. Hon tänkte på domstolen, och hon tänkte på fängelset. Onda ord fruktade hon ej, rättvisa domar ej heller. Men kroppens plågor fruktade hon, ensamheten, visste hon, var full av fador, och tanken på ensamhet i mörker gjorde henne vanvettig. Dessa tankar stodo som spöken kring hennes bädd och det var andra människors handlingar och ord, vilka manat dem fram.

Men när hon talat vid Nils, sken solen. Och då var Inga Persdotter modig. Blott inför det, som ingen kunde se, blev hon liten och rädd.

VI.

Tre mil söder om Möllinge ligger Kvarnbo. Det är en rik bygd, och där bo många välhavande bönder. Där bodde ock en man, som hette Hans Niklasson. Han var liten till växten och mager, hade rött hår och ett fräknigt ansikte, där skägget endast växte under hakan. Hans ögon voro kvicka, gråa och glada, och hans mun lyste muntert, satt som ett tvärstreck över den korta hakan.

Han for ofta runt i bygderna, och vad han levde av, visste ingen. Han påstod, att han ägde ett hus, samt att till det huset hörde en täppa, och han brukade tala därom, när brännvinsflaskan kom på bordet, och han bjöd flickorna giftermål. Hans Niklasson var gammal ungar, sade han, lös och ledig till äktenskap, och när han druckit, ville han gifta sig, med vem som ville hava honom. Men varken av huset eller täppan kunde han leva, det sade alla, som besökt Hans, något hantverk idkade han icke heller, och det han förtjänade på att byta klockor, räckte väl icke heller stort. Och emedan alla visste, att han aldrig skulle gifta sig, fick Hans spenamnet Hans ungar. Därför togo också flickorna aldrig hans giftermålsanbud på fullt allvar, utan de nojsade med honom och svuro honom trohet på lek, och om en flicka var mycket munter och ville gäckas med andra, kunde det hända, att hon lät Hans Niklasson kyssa sig. Ty så litet skadade ingen, och med Hans kunde en flicka utan fara tillåta sig sådant.

Men kom Hans Niklasson till en gård och på fullt nykter kaluv gjorde en flicka giftermålsförslag för någon annans räkning, då kan det nog hända, att man lyssnade

till honom med mera allvar. Många voro de män och kvinnor, som Hans fört samman inför altaret, och många voro de män, vilka själva saknade talegåvan, men fått hjälp av honom. Självlägade Hans säga, att han i det fallet gjort mer än någon präst sedan Adams tid. Ty talegåva det hade Hans Niklasson, och att gå folk tillhanda som mellanman, vare sig det gäller kärlek eller andra affärer, där gods kan vinnas, det är nog ett yrke, som föder sin man.

Knappt hade Inga Persdotter fått det tredje avslaget för sin son, förrän Hans Niklasson en dag som av en händelse kom inkörande på Möllinge gård. Knappt hade han kommit in i stugan, förrän han lockade fram brännvinsflaskan, och knappt hade brännvinsflaskan kommit fram, förrän Hans slog Nils på knäna och frågade, om han inte tänkte gifta sig.

Nils såg betänksam ut och svarade varken ja eller nej. Men Hans ungtkarl satt där med glaset framför sig och en slocknad cigarrstump mellan tummen och pekfingeret. Så slog han näven i bordet och ropade, så det sang i rummet:

»Nämndemans Elin i Kvarnbo, det vore en flicka för dig, Nils!»

Inga Persdotter kom fram från spisen, när hon hörde namnet. Hon kände det väl och visste, att det betydde både gods och heder. Men Nils blev röd, när modern kom, och såg trumpen ned.

Hans ungtkarl märkte nog, att Inga Persdotter lyssnade på hans ord, men han låtsade om ingenting, utan fortsatte att tala, som om han talat endast till Nils. Han berättade om Elins far och mor, hennes syskon och hela hennes släkt, beskrev hennes ögon och hår, växt, hy och sinnelag, men mest uppehöll han sig vid, hur arbetsam och duktig hon var, och hur mycket hon en gång skulle få i arv efter fadern.

Då steg Inga Persdotter fram, såg stint på Hans Niklasson och sade:

»Far du med prat nu Hans, eller menar du något?»

Hans ungtkarl svor vid sin själs salighet på, att han menade allvar. Då ville Inga Persdotter, att han skulle svära vid något bättre. Ty hon blev vid lynne av hans ord, och då tyckte även hon om att gyckla.

»Jag skall väl svära vid din själ då», menade Hans ungtkarl.

Men då blev Inga Persdotter mörk, och Hans, som genast såg, när det var ugglor i mossen, vände skämtet i allvar och svor som hon ville.

»Så visst jag här lever, och Gud vill», sade han.

Då lät Inga Persdotter sig nöja, och när en stund gått, sade hon:

»Gör du det, Hans, skall du inte ha gjort det för intet.»

Och när Hans ungtkarl gick, stack han mellan västfodret en sedel, vilken han fått som handpenning.

Nils hade hela tiden ingenting sagt. Men när Hans ungtkarl var utanför dörren, såg han upp på modern, som om han velat säga något, men reste sig i stället och gick långsamt ut.

All luften var full av lärkornas kvitter. De syntes icke för solens strålar, som brände mot nedgången. Men de hördes som ett surr av jubel och klang, från jorden ångade det varmt, och ur trädens knoppar brusto de första blekgröna bladen. Nils gick genom trädgården ända fram till staketet. Där ställde han sig tyst och stirrade länge mot solen. Genom rutan följde Inga Persdotter honom med ögonen, och när hon såg honom stå där så orörlig, som om han stelnat, blev hennes ansikte mörkt.

I.

Kvarnbo låg långt bort ifrån Möllinge, så långt, att de värsta ryktena om Nils Tufvesson och hans moder aldrig hunnit dit.

Nämndeman Ola Persson i Kvarnbo var sin orts främste man, och han hade blivit det, därigenom att han var både en dugande man och en rättrådig. Till honom vände sig alla, vilka sökte ett gott råd, för alla hade nämndeman tid, och ingen kunde säga, att han vänt sig till Ola Persson, utan att få stöd för sin vilja, och mera klarhet i det, varöver han grubblade. Nämndemans hår var gråsprängt, tätt och mörkt, och med det gråa skägget under hakan och de ljusa, klara ögonen liknade han lika mycket en skeppare som en bonde. För allt fann han tid, och utan att han själv syntes veta det, var han alltid den, som styrde. När han var trött, talade Ola Persson gärna om, att det var en olycka, att han, som hade så mycket om sig, alltid fick mer och mer. Allt skulle han bestyra, alldeles som klockarefar. Men när någon annan försökte lyfta någon del av arbetsbördan från Ola Perssons starka skuldror, blev han själv liksom orolig. Och innan någon kunde säga, huru det tillgätt, hade nämndeman tagit tömmarna i egen hand och på sitt lugna, raska sätt klarat det hela. Dock var han icke sådan, att socknens angelägenheter hindrade honom från att sköta sin gård och sitt hem. Som en husmor visste han besked om alla de sysslor och detaljer, vilka bilda det inre i ett hems skötsel, och om han lämnade allt, vad därtill hörde, åt sin hustru, kom detta icke därav, att han ej skulle kunnat taga även denna del av dagligt arbete och omsorg på sig, utan emedan han var en rättvis man och ville, att ingen skulle se hans hustru över axeln. Därför lämnade han åt hustrun, vad henne tillhörde och lät henne aldrig ana, att han ibland önskade hustrun något mera av den klarhet och den driftighet, som utmärkte honom själv. Men sin gård skötte han, som han skötte bönderna i socknen, och det fanns intet, vilket där skedde, som undgick hans blick.

34

Emedan Ola Persson själv var sådan, att man måste se, var han satt eller stod, och höra på hans ord, så ofta han talade, lade man föga märke till hans hustru. Tyst och sakta kom Sara Persson och gick, och i tysthet tjänade hon sin man och gjorde, så långt hon det förstod, allt så, som hon trodde, att han ville. Detta märkte nog aldrig Ola Persson. Ty han var städse upptagen av sitt och van, att alla fogade sig efter honom. Men han var god emot sin hustru, därför att hon skötte hans hus, skänkte honom glädje i ungdomen, då hon var välväxt och späd, samt därtill givit honom fyra barn, vilka alla gjort honom glädje. Mera begärde Ola Persson icke av sin hustru, och mera ger också sällan någon kvinna. Det bästa, livet skänker, är också gott nog.

Men med all den kraft att handla, som utmärkte Ola Persson, och allt det värde han utövade över andra, var han dock ingen högmodig man. Från högmodet och dess kyla skyddades han, därigenom att han, så kraftig han än föreföll, innerst var vek till sinnet. I likhet med många av dem, vilka ha svårt att kläda sina känslor i ord, hade den myndige nämndemannen lätt att bli rörd och lätt att darra på rösten, emedan gråten mot hans önskan ofta ville tränga sig fram i hans hals. Detta skedde, när någonting, som rörde hans närmaste, skulle avhandlas, eller ock, när någon gång talet kom att vända sig kring livets och dödens stora frågor, inför vilka väl sällan en människa står kall.

35

Som mången olärd, vilken gärna tänker själv, var Ola Persson icke blott en handlingens man, utan även en grubblare, och när han satt ensam på sin förstugukvist eller gick omkring på sina ägor, då hade han från ungdomen vant sig att tänka över sitt eget liv och deras, som stodo honom nära. Därifrån kom han på sitt vis att tänka även på allt det, som rör oss människor alla lika nära, och någon enda gång, när han satt i samtal med en man, till vilken han vågade tala, yppade han något av allt det, som i ensamheten upptog hans tankar. Vad som då mest sysselsatte Ola Persson var städse, att han fann sig själv liten och allt, som skedde i världen, märkligt och stort. Ingen, som såg nämndemannen i livet, skulle hava trott detta. Blott vid tysta högtidstimmar i livet kom sådant över hans läppar. Men när Ola Persson då tillät sig själv att tala, blev han en helt annan man, än när han lugnt och klart ledde andra till rätta i yttre ting eller förde ordet på sockenstämman. Inför sådant, som låg högre än det vardagliga, där kände Ola Persson sin egen otillräcklighet, och han inledde gärna sitt tal med: »sådant förstår ju icke jag». Då blev han fåordig och skygg, och emedan han kände sin egen otillräcklighet så starkt, och hans sinne var vekt, blevo hans ögon lätt fuktiga och hans röst darrande. Det var nämndemannen en självklar sak, att han i sådana ting aldrig kunde komma längre än till en blygsam undran. Men så starkt och så rikt kände han det lilla, han vid sådana tillfällen sade och tänkte, att han dock alltid meddelade andra intrycket av, att det liv, han levde, var rikt. Sina barn hade han aldrig kommit nära, endast emedan han älskade dem så högt, att han svårligen förmådde tro, att de skulle kunna återgälda, vad han själv kände för dem. Icke ens i sina drömmar hade han begärt sådant. Han såg barnen växa upp, lämna hemmet och sätta bo, och han kom dem aldrig närmare än andra främmande.

36

Också över sådant kunde Ola Persson grubbla, men han vände sig vid att vara nöjd med det som var, då han såg, att det icke kunde ändras. Skygg som han blivit och

ovan vid att visa sina känslor, hade han heller aldrig kunnat smeka barnen, och med åren hade denna skygga återhållsamhet blivit honom en sådan vana, att han aldrig ens kunde tänka sig en ändring däri. Dock skulle det glatt honom, om någon av hans döttrar en gång kommit och smekt hans hår. Men det föll icke nämndemannen in, att om barnen avhöllo sig från sådant, detta kunde bero på, att han själv vant dem därvid.

Två av döttrarna hade emellertid redan kommit i eget bo, och endast den tredje, Elin, gick ogift kvar och väntade den dag, då även hon skulle lämna hemmet. Elin var lång och smärt, starkt byggd, hade brunt, tjockt hår och var vacker och finlemmad. Glada och varma voro hennes ögon, ljusst och varmt hennes leende. Vackrare än systrarna var hon, och hennes förstånd var bättre än deras. Hon var icke den yngsta, utan den andra i ordningen, och hennes yngsta syster hade blivit gift före henne. Alla tyckte, att då hon var två och tjugu år, var det hög tid på, att även Elin blev gift. Och mången undrade över, att den rike Ola Perssons dotter så länge gick ogift. 37

Detta kom därav, att Elin Olasdotter i mycket icke var andra kvinnor lik. Bland de sina bräddes hon mest på sin fader. Som han gick hon skygg och instängd i sina egna tankar, och det, som rörde hennes eget känsloliv, röjde hon icke. Som fadern var hon i allt öppen och hjälpsam, när andra behövde henne. Rask och oförtruten var hon i sitt arbete, och ingen förstod sysslor och människor lättare än hon. Men liksom fadern kände hon sig själv liten, och hon kunde därför aldrig tro, att det var sant, när hon hörde människor säga, att hon såg något ut. Emedan Ola Persson icke visade någon yttre vänlighet mot sina barn, gjorde hans hustru det icke heller. Ty Sara Persson följde sin man i allt, och som mannen själv gjorde, trodde hon, att han också ville hava det. Därför hade Elin aldrig mottagit en smekning av sina föräldrar, och när hon var tjugutvå år, visste hon ej vad en kyss ville säga. Av tjänstefolket hade hon någon gång hört talas om sådant, men vad hon då hört, fyllde henne med en sådan känsla av skam, att hon aldrig vågade fråga mer.

Elin Olasdotter levde därför icke helt som andra kvinnor. På sidan av livet levde hon, och hennes värld var drömmens. Där såg hon allt, vilket rörde henne själv, allt det, som en dag skulle komma, hon visste icke hur. Hennes dröm diktade för henne om kärleken och om den man, hon en gång skulle älska. Men vad drömmen diktade, förtrodde hon ingen. Ensam och tyst gick hon sin väg, och hon undvek allt, som gjorde hennes väninnor glädje. När hon hörde dem tala om gossar, nöjen och dans, satt hon tyst och lyssnade undrande, hur någon kunde tala om sådant. Och då hennes sinne var rent och hennes kropp sund, blev hon ungmö och kvinna utan övergång nästan, och även hennes sinnen slumrade, emedan intet hade väckt dem. Just därför att hon var så oberörd och liksom ingenting ville veta, fanns det också något hos henne, som höll männen borta. De sågo henne och närmade sig först, men då intet gensvar kom, gingo de henne till sist förbi, undrande över, att hon icke var som de andra. 38

Men längtade gjorde Elin, och aldrig hade hon tänkt, att hon skulle dö ogift. Drömmarna hade lärt henne det, och fastän hon knappast visste, vad hon själv önskade, längtade hon att finna en man, som hon kunde hålla av. Hela världen, tyckte hon, blev öde, om hon en gång skulle behöva uppgiva detta hopp. Elin kunde tänka på sin mor och på sin far, och hon visste, att fadern var för henne allt och modern intet. Hon lät i inbillningen alla män och kvinnor, hon kände, träda fram för sin blick, och alltid stod det för henne så, att vad en man var, det kunde en kvinna aldrig bliva. Liten kände hon sig, när hon drömde sig en man att älska, och aldrig kände hon sig mera lycklig än då. Ty en sådan man ville hon finna, en sådan, som hon ej kunde få ord för att beskriva, men som mötte henne i drömmen. Mot honom skulle hon alltid vara öm och god, och han skulle kyssa henne, som ingen förut hade gjort. Elin undrade, om han skulle vara hårdhänt mot henne, och om det skulle göra mycket ont. Men hon ville fördraga det, om hon blott kunde få älska, och för varje man, som hon sett närma sig henne, undrade hon, om det ej skulle vara henne möjligt att hålla av just honom. Var gång hon märkte, att hon icke kunde, sörjde hon bittert, och inom sig såg hon klart, att måste hon leva länge så, utan någon att älska, då var hon icke duglig till något. Då ville hon hellre dö. Tyst och stilla växte denna tanke samman med allt, vad hon önskade sig eller hoppades av livet. Fick hon ingen att älska, ville hon dö. Och hon grät tunga tårar för sig själv vid tanken på, att ingen skulle sörja henne. 39

Sin far höll hon av mera än andra människor, men emedan hon fått hans sinne i arv, trodde hon aldrig, att han hyste någon större ömhet för henne.

Sådan var Elin Olasdotter, när hon en dag vid midsommartiden mötte Hans Niklasson, och denne utan vidare förberedelser framkastade sin fråga, om jungfru Elin ville komma hem till honom en dag, så skulle han visa henne hennes man. Hans Niklasson svor på, att vad han sade var sant, och att hon kunde lita på hans ord. Och Elin Olasdotter gjorde honom till viljes och kom. Hon gjorde detta, utan att mena något allvar därmed, och hon tänkte icke vidare över sitt förehavande, när hon en lördagsafton tog vägen över ängarna till Hans ungarls stuga. Då såg hon för första gången Nils Tufvesson.

Elin började bliva eftertänksam, först när hon anade, att det var mera allvar i detta, än hon trott, och när hon satt i stugan, och Hans Niklasson reste sig upp och gick ut, lämnande de båda unga ensamma, då kände hon som en tryckning för bröstet och önskade, att hon vore långt därifrån. Men Nils rörde sig icke från stolen, där han satt. Kraftig och stilla satt han, som han suttit, han flyttade sig icke närmare för att

omfamna Elin och sade henne intet av allt det, som unga män brukar säga till flickor. Ej heller såg han på henne, mera än han hade gjort, innan de blevo ensamma. Han yttrade blott några alldagliga ord, vilka han måste säga, för att tystnaden ej skulle bliva för tryckande, och han såg lättad ut, när Hans ungarl om en stund inträdde. Men just detta tyckte Elin om, ty det gjorde henne liksom tryggare. Och när hon gick ensam hem, var hon tacksam, för att Nils icke gjorde henne sällskap.

Vad som skulle följa på denna dag, visste Elin Olassdotter icke. Men ehuru ingen talat ett ord om giftermål, kände hon sig dock bunden. Oupphörligt såg hon framför sig den storväxte mannen med den tungsinta blicken under de underliga ögonlocken, vilka skuggade så djupt ner. Elin trodde, att det var hennes dröm, som tagit gestalt. Och inför denna tanke överfölls hon av en underlig rysning.

Var det möjligt, att han hade kommit, han, som hon väntat så länge?

Som Elin gick vägen fram stannade hon, och ännu en tanke slog ner i henne:

»Skulle detta vara kärleken? Detta, att hon kände sig så beklämd, så rädd, så fylld av en förutaning som om något rysligt, vilket hon gick till mötes?»

Elin kunde icke reda sina tankar. Mer och mer tyckte hon, att vad som skett liknade hennes dröm. Därför gick hon bort från vägen och inåt ängen, där lönnarna gåvo skymning under unga, ljusgröna löv. Där satte hon sig ned, och hela hennes själ var i uppror. Hon visste ingenting. Platt ingenting visste hon om det, vilket hon nu kände sig skola gå till mötes. Varför hade ingen sagt henne något? Och varför hade hon aldrig kunnat fråga? I tyst ångest satt hon och lyssnade inåt på sig själv, som hade hon hoppats, att ur djupet av hennes själ skulle ett svar komma. Men svaret kom ej. Hennes instinkt sov, och själv kunde hon icke väcka den.

Då såg hon åter den främmande mannens blick. Den var så instängt sorgsen och på samma gång så blid, att Elin tyckte sig börja förstå. Hon tyckte, att den berättade, hur han var ensam som hon, ingen hade varit honom god, ingen hade givit honom en smekning. Inbunden och tyst hade han blivit, emedan han längtade efter någon att älska som hon. Ur denna tanke brann som ett ljus, vilket lyste upp i hennes mörker. Hur skulle det vara, om denne främmande man lutade sig ned över henne? Skulle hon icke sträcka ut sin hand och smeka hans hår? Som Elin tänkte så, blev allt henne så nära, som hade det underbara redan skett. Då stockade sig blodet kring hjärtat och hennes kinder brunno. Hon steg hastigt upp, och vred på sig själv och sina egna tankar, gick hon vägen hemåt med så snabba steg, som ville hon fly någon.

Tyst och stilla skrider livet fram för de människor, vilka leva inåt. Tyst och stilla fullbordas deras öden, utan att någon synes ana, det som sker. Elin kände detta, och hela natten låg hon vaken, kämpande med en underlig fruktan, att hennes framtid, utan att hon visste huru, nu var bestämd. Hon kände, att om Nils begärde henne, skulle hon aldrig kunna säga nej. Men hon trodde dock ännu icke, att hon älskade honom.

II.

Under de närmaste dagarna tänkte Elin Olassdotter dock icke mycket på denna tilldragelse. Hon var glad, att allt hade gått så lätt över, och undrade i sitt stilla sinne, hur hon kunnat taga allting så allvarligt. Men några dagar senare kom Ola Persson in i köket och bad att få tala med sin dotter. Elin följde honom ut, och genom förstugudörren, som stod öppen, såg hon, att Hans Niklasson gick bort ifrån gården. Med ens förstod hon allt och blev kall och stel.

»Hans Niklasson har sagt mig, att Nils Tufvesson i Möllinge önskar dig till sin hustru», började fadern.

Och som alltid, när han nämnde något av stor vikt, darrade hans röst.

Elin hade helst velat springa bort och gömma sig. Så hjälplös kände hon sig inför det, som nu skulle komma. Men hon vågade icke visa, hur upprörd hon var. Därför stannade hon kvar, och då hon trodde, att fadern väntade, att hon skulle svara något, sade hon sakta:

»Jag har hört det.»

Ola Persson hostade och tog sig om skägget. Han höll mera av Elin än sina andra barn. Ty han visste, att hon liknade honom själv mest. När han nu såg dottern stå nedböjd framför sig och hörde, att hon hade svårt för att tala, tyckte han, att det icke skulle vara lätt att gifta bort henne och mista henne i hemmet.

»Jaja», sade han därför. »Det måste ju så vara. Någon gång skall väl du få ditt eget, du som andra.»

När han sade detta, tänkte han på, om han icke skulle sträcka ut sin hand och klappa dottern på axeln. Men han kom sig icke för, och emedan han icke ville visa sin rörelse, gjorde han sin röst hårdare, än han ville när han frågade:

»Har du något emot, att Nils kommer hit en dag och talar vid dig?»

Elin såg upp, och i faderns röst tyckte hon sig höra en förebräelse över, att hon ännu icke var gift. Hon trodde, att han ej längre ville behålla henne hemma, utan helst önskade henne bort, och då tyckte hon, att om det så var, kunde hon aldrig stanna hos sina föräldrar. Nu hade Elin glömt sina drömmar, nu såg hon blott verkligheten, så mycket hon av den förstod. Hon rätade upp sig och såg fadern i ögonen. Så väl dolde sig båda för varandra, att ingen anade, vad den andre gömde.

»Han må gärna komma», sade hon.

Då nickade Ola Persson långsamt, vände sig om och gick in till sin hustru. Där talade han om, vad som hänt, och de båda makarna räknade över, hur mycket de skulle kunna giva sin dotter i hemgift.

Men Elin gick upp på sin kammare, som låg på vinden, och stängde sig inne. Där satt hon och såg ut genom det lilla fyrkantiga fönstret, hörde fåglarna sjunga och såg på äppelträden, som ännu stodo i blom, emedan våren kommit så sent. Varför såg hon icke allting i dag så, som hon förut hade gjort? Varför gladdes hon ej, att hennes önskan fyllts och hon äntligen fått någon, som hon kunde älska? Allt detta var som struket ur hennes själ, och Elin tänkte blott med ångest på, huru svårt det skulle bli att lämna denna omgivning, som hon kände så väl, och komma ut ibland främmande. Det kom henne för, som hörde hon icke hemma på någon annan plats än just här. Och det blev henne så bittert, att ingen fanns, som nu ville hålla henne kvar. I den gamla askens stam, som var ihålig, såg hon starhonan flyga ut och komma tillbaka. Hon kunde se något röra sig därinne i mörkret, och hon visste, att det var ungarna, som gapade efter mat. Men de skulle också bli stora, flyga ur bot och hjälpa sig själva. Sedan skulle ingen sakna dem. Så underligt allting kunde vara för människor, tänkte hon, så underligt ensamt. Då hörde hon något, som kom henne att lyssna. Vad var det? Det kom långt bort ifrån ängen. Det var göken, som gol. Det var i norr, och det betyder sorg. Det skrämde henne ej. Hon tyckte blott, att det passade så väl, till vad hon nu kände. Och hela tiden tänkte hon på, att fadern säkert ville, att hon skulle bort ur hemmet. Eljest hade han icke talat så kort och skarpt.

44

Men när hon sedan samma dag talade vid modern, sade Elin, att hon var nöjd, och att hon trodde allting skulle bli bra.

Så blev det avgjort, att Elin Olasdotter skulle gifta sig, och dock var det ingen, som av hjärtat önskade detta mer än Hans ungar, vilken fick penningar därför både av Inga Persdotter och nämndeman Ola Persson. Ty så leker livet stundom med människorna, och det ser ibland ut, som om allt samverkade, blott för att det, som är förut bestämt, skall gå i fullbord. Men allt det, som sker, se vi människor aldrig, och blott litet veta vi.

Nils Tufvesson kom en dag, det var midsommar, och säden stod grön. Han kom åkande för egen häst, och när han steg in i huset, undrade Elin, hur det kunde vara möjligt, att hon så genast kände, att honom hörde hon till.

Han stannade endast en dag. Men då blev det bestämt allt, vad Elin skulle föra med sig i boet. Det var kläder och linne, sängkläder och en myckenhet möbler. Så var det ett tusen femhundra kronor, som Nils Tufvesson skulle erhålla för att därmed lösa ut sin moder ur boet. Dem erbjöd sig Ola Persson att strax betala, men Nils Tufvesson förklarade, att därmed fick anstå, emedan han för tillfället icke var i behov av penningar.

Under allt detta kände sig Elin nöjd och glad. Hon fann, att allt var, som det borde vara, och det var henne en lättnad att veta, att hon icke längre behövde ligga sina föräldrar till last. Även var hon dem tacksam, att de sörjde för henne så väl, och då hon icke ville tänka ont om någon, sade hon till sig själv, att det säkert icke var mer än rätt, om hennes föräldrar nu önskade henne väl gift. Ty ingen kan finna sig i att för beständigt få försörja fullvuxna barn. Nils Tufvesson tyckte hon om, och hon var honom tacksam, för att han lämnade henne ifred och så litet talade till henne. Blott när de blevo ensamma, kände sig Elin beklämd. Då föreföll det henne, som om Nils liksom blev en annan, och hon önskade sig långt bort.

45

På sensommaren skulle Elin enligt gammal sed besöka sitt blivande hem, så att hon icke efter bröllopet skulle komma dit som en främling. Nils Tufvesson kom själv och hämtade henne. Han hade ett vackert åkdon, och det var förspant med två hästar.

Under vägen hände det, att den ena hästen blev skrämmd och var nära att falla i sken. Den andra blev också orolig och föll in i galopp. Elin blev då rädd. Ty hon kunde aldrig sitta lugn, när hon åkte efter oroliga hästar. Så länge faran stod på, behärskade hon sig, men när allt var över, och hästarna åter stillsamt travade vägen fram, började hon gråta, emedan skrämselfen fick makt med henne efteråt. Utan att tänka på, vad hon gjorde, flyttade hon sig närmare Nils och lade sin hand på hans arm, emedan detta lugnade henne, så att hon åter kände sig trygg. Men som hon satt så, blygdes hon över, vad hon hade gjort, och hon kom att tänka på, att Nils ännu icke hade vidrört henne. Hon kände, att hon blev röd, och full av blygsel tog hon bort sin hand och flyttade sig ifrån honom. För första gången önskade Elin, att Nils skulle lägga sin arm om hennes liv; och när han det icke gjorde, vågade hon icke längre se på honom. När hon till sist förstulet vände sin blick åt sidan, såg hon, att Nils satt där och såg stelt framför sig, samt att hans ansikte var grått och vitt.

46

Då steg inom henne en flod av ångest, så stark, att hon tyckte den ville dränka henne. Så satt hon, utan att veta, varför hon blygdes, och varför en sådan vanda plågade henne, ända till dess att Nils pekade framåt med piskan och sade: »Nu är vi hemma.» Då såg Elin på Nils och märkte, att hans ansikte åter fått färg och blivit lugnare, och hon var honom tacksam, därför att han log mot henne, när han sade detta.

Den långa färden och allt vad hon därunder tänkt och känt var med ens borta som en dröm, vilken flugit förbi. Här låg gården, och bakom sträckte sig slätten vid med avmejade åkertegar. Nu rasslade vagnen in över stenarna i inkörporten, ljudet blev dovt under det trånga valvet, och en av hästarna gnäggade mot stallet. Elin såg brunnen, fläderbusken och solen, som föll över gårdsplanen, hon hörde en röst, som önskade henne välkommen, och kände, att någon tog henne i hand. Men Inga

Persdotter såg hon icke, förrän hon satt i den fina soffan inne i kammaren och fått överplaggen av sig.

Sedan det blev bekant, att Elin Olasdotter skulle gifta sig med Nils Tufvesson i Möllinge, hade många talat med Elin om den blivande svärmodern och hennes rykte. Mer än en hade också varnat henne därför och sagt henne, att så länge en sådan svärmoder styrde i hennes mans hus, skulle hon icke få många glada dagar. Nu satt Elin och såg framför sig denna kvinna, vilken hon lärt sig frukta, redan innan hon sett henne för sina ögon. Hemskare och hemskare blev det henne till mods, och hon tyckte sig höra en röst inom sig viska:

»Gå, gå genast, innan det blir för sent.»

Men fast hon hörde detta, satt Elin som fastnaglad vid stolen och kunde icke tala. En isande fruktan hade förlamat hennes lemmar.

Inga Persdotter satt stram och betraktade sonens blivande hustru, och hon kunde icke dölja sitt ansikte. Hon betraktade den unga kvinnan från huvud till fot, hon såg, att hon var fyllig och välskapad, att hennes barm var ung och hennes höfter mjuka. Hon såg, att hennes drag voro milda och ljusa, håret mjukt och lent, och att hon väl kunde göra en man lycklig, vinna och behålla hans kärlek. Allt detta såg Inga Persdotter, medan hon tigande satt och inför den unga kvinnan kände den ålderns vanmakt, vilken hon fruktade. Då kunde hon icke tämja sin natur till tystnad och ro. Allt som levde och brann inom henne kom i uppror, och hon mindes ej längre, hur hårt hon arbetat och stritt, för att denna kvinna en gång som sonens hustru skulle träda innanför hennes dörr. Utan att besinna sig reste sig Inga Persdotter upp och gick fram till fönstret, endast för att slippa se. Och när hon hörde sonens långsamma steg i köket, gick hon utan att säga ett ord förbi Elin och ut ur kammaren. Dörren läste hon efter sig i lås, och Elin kunde genom den stängda dörren höra, hur Nils och den andra talade med varandra. Hon hörde också, att Inga Persdotter höjde rösten, och att sonen försökte tysta henne.

Länge satt Elin så ensam, och hon kände sig rädd, som om hon setat ute på en kyrkogård i kolmörkret. Hur länge hon satt så, visste hon ej, men det måtte ha varit länge, ty när dörren åter öppnades, märkte hon, att solfläckarna på golvet hade flyttat sig. Men därute avgjordes Elins öde, ty där gick Inga Persdotter sin son till mötes och lade sin hand på hans arm.

»Tyst», sade hon, när hon kom ut. »Tyst och hör på mig.»

Hon sade så, oaktat Nils ej hunnit öppna sin mun, och hon fångade hans blick med sin och tvang honom att lyssna.

»Hon är vacker, kvinnan, som du valt dig», sade hon, »och hon kommer att dåra dig.»

Nils stammade och ville draga undan sin arm.

Men modern höll honom fast, och hela hennes gestalt skälvde, fastän hennes stämma ljud säker.

»Har du rört henne?» sade hon rått. »Svara mig, har du rört henne?»

Nils försökte vika undan för moderns blick och han kände, som om något inom honom domnade och dog. Men inför den blick, som så länge tvungit honom ned under sig, kunde han ej längre hålla sig själv upprätt. Allt vad han hoppats och tänkt ramlade plötsligt under hans fötter, och skammen, som han hoppats undgå, var åter över honom. Nils förstod, att allting måste förbliva, som det var, och han såg, att för honom ingen räddning fanns. Han gav upp hela sitt liv, när han svarade nej, och i samma ögonblick tyckte han, att han aldrig velat något annat.

Inga Persdotter såg, att han talade sanning, och hon släppte hans arm.

»Svär mig», sade hon, »att så länge jag lever, skall du ej komma henne närmare, än du gjort.»

Nils stönade av fruktan och smärta, och hans panna blev våt av svett. Så oförberett kom detta över honom, så meningslöst häftigt, att han tyckte sig som väckt ur sin sömn, när elden satt i väggarna. Han vred sig för att komma loss.

Men Inga Persdotter fortfor:

»Svär mig det vid den levande Guden och vid din syndiga själ. Ty så visst jag lever — eljest går det varken dig eller mig väl.»

På ett ord av Nils sänkte hon rösten för att ej höras in i kammaren, och hon hämtade andan, som om hon sökte efter ord, nog starka för att passa till den ed, hon krävde, och det brott, den innebar.

»Svär det», sade hon, »eljest sätter jag i denna natt eld på gården och hänger mig själv, så att allting får ett slut. Du vet, att jag kan det, och att jag alltid gör, som jag sagt.»

Då svor Nils den ed, hans moder krävde, vid den evige Guden och vid sin fattiga själ. När han gjorde så, böjde sig hans knän under honom i skräck, och han kände det, som om han försvurit sig åt djävulen.

Men Inga Persdotter log åt hans skräck, och när samtalet var slut, öppnade hon lugnt dörren till kammaren och bad den blivande sonhustrun komma ut och dricka kaffe med sin fästman.

Sådant var det första sammanträffandet mellan dessa tre.

I tre dagar stannade Elin på Möllinge gård, och var dag som gick, tyckte hon, att tiden stod stilla, och att hon själv i stum ångest ropade efter hjälp. Men gå bort kunde hon lika litet som låta någon av de andra ana, vad hon led. Trygg kände hon sig först, när hon åter satt i vagnen och var ensam med Nils. Men när Möllinge gård försvunnit bakom backen, där pilarna stodo i rad, sträckande sina blekgröna grenar

mot den blåa augustihimmelen, då lovade Elin sig själv, att berodde det på henne, skulle hon aldrig återvända. Förr ville hon skriva avskedsbrev till dem, som kunde leva, och själv dö för sin egen hand.

Men hela tiden tänkte dock Elin på Nils och sade sig själv, att det gjorde henne ont om honom. Så ensam han gått dessa dagar och så förgrämd han sett ut. Han var en god man, det förstod Elin, och han rådde sig icke själv.

III.

När Elin kom hem gick hon i stor ångest till sin far och lät honom veta, att till Möllinge kunde hon icke fara. Hellre ville hon gå ut i bygden som piga, än hon ville stanna där.

Så häftiga ord hade ingen förr hört Elin uttala, och Ola Persson blev därför betänksam. Men han upptog icke desto mindre, vad dottern sagt honom, illa, emedan Elin icke kunde uppgiva något skäl för sitt förändrade beslut. Dock sade han henne, att ingen ville tvinga henne. Med detta besked gick Elin ifrån sin far, och sedan talades ej mera härom, ej heller skrev Elin därom till Nils Tufvesson.

Han var alltså ännu hennes fästman, och med besöket på Möllinge gick det Elin, som det ofta går människor med en ond dröm. En sådan dröm kan understundom vara så förskräcklig, att den länge efteråt sätter skräck i deras blod, så att de ej våga sova ensamma, och fyller dem med en bestämd tro, att något ont förestår, vilket de ej kunna undkomma. Men emedan människor alltid önska att intala sig själva det bästa, bleknar småningom det hemska intrycket bort, och de gå åter till sina vardagstankar och känna sig lättare till sinnes, emedan maran ej längre trycker dem. Så verkade dagarna som gått, även på Elin, och med var dag önskade hon starkare, att hon skulle bliva sig själv lik, som hon förut var. Hon önskade detta, emedan hon fruktade, vad människor skulle säga, då det blev sport, att Ola Perssons dotter brutit sin trolovning utan orsak. Hon önskade det, emedan tron på, att fadern ville hava henne bort, satt kvar i hennes själ. Hon önskade så även av en annan orsak.

Djupt inom sig bar Elin på en hemlig känsla för Nils, vilken hon ej kunde bliva kvitt. Nu, när allt var över, var det, som om hennes dröm kommit tillbaka. Litet hade Nils sagt henne, och litet visste hon om honom. Om det var kärlek, hon hyste för honom, förstod hon ej, och mycket tänkte hon heller icke däröver, obekant som hon var med den makt, som binder kvinna vid man. Men Elin visste, att mot Nils ville hon gärna vara god, och att det skulle göra henne glädje, om hon kunde få se hans tungsinta ögon le. Därför kände hon, att icke allt ännu var slut. Och hon skulle önskat, att fadern än en gång velat tala med henne. Men han gick henne tyst förbi, och själv vågade Elin icke ännu en gång närma sig honom och bringa frågan på tal. Så stort kände Elin avståndet mellan honom och sig. Dessutom fruktade hon, att fadern skulle fråga henne, om hon hyste kärlek för någon annan än Nils, och då visste hon, att hon skulle stå svarslös och falla i gråt.

Elin var icke lycklig denna tid, hon smög sig fram i sina föräldrars hem, som om hon önskat att kunna gömma sig för alla. Nöjdast var hon, när hon fick vara ensam, men hon grät aldrig. I stället kom hennes dröm tillbaka, och åter tänkte hon på, att den man, efter vilken hon så länge väntat, kanske dock nu kommit i hennes väg. Vad var det hon ville göra? Vad ville hon med sitt liv? Stod hon icke i begrepp att svika allt, vad hon själv städse hållit dyrast och högst? Elin böjde sig under denna tanke och tyckte, att ingen hade gjort så mycket ont som hon. Hon hade givit en man sitt ja-ord, och dock gick hon och tänkte på att bryta det. Hon hade dragit sina föräldrar in i detta, och för hennes skull måste faderns namn gå i folkets mun och sudlas av rykten och snack. Ingen hade tvingat henne, och dock gjorde hon allt detta. Hur var allt detta möjligt? Och hur hade det kunnat bliva så?

Fylld av dessa tankar gick Elin en söndag till kyrkan och visste sig icke sin arma råd. När hon kom dit, föreföll det henne, som om alla sågo på henne, och därför vågade hon icke gå in genom den stora dörren och sätta sig i den bänk, där modern satt, utan hon gick in i kyrkan en annan väg och sökte sig en plats uppe på läktaren, där tjänstefolk och fattiga plägade sitta. »Om jag vore som en av dem», tänkte Elin. »Om jag kunde komma långt bort och finna en plats, där jag finge tjäna hos främmande. Kanhända skulle jag då kunna bliva lugn och lycklig igen, och om jag arbetade och slet mycket, skulle kanske Gud och människor kunna förlåta mig, vad jag gjort.» Som hon tänkte så, började orgeln att spela. Då slog Elin upp psalmboken. Hon glömde, var hon var, och såg ej längre på människorna, vilka sutto omkring. Ensam satt hon i kyrkan, ensam med sin Gud, och när prästen läste syndabekännelsen, föll Elin på knä, utan att minnas, att sådant icke brukades, och hon tyckte, att varje ord var talat direkt ur hennes hjärta. »Jag har givit Nils mitt ja-ord, och ingen har tvingat mig. Nu tänker jag på att bryta detta och göra honom och mina kära föräldrar så mycket ont.» Så talade Elin för sig själv, under det att prästen läste syndabekännelsens ord. Därpå reste hon sig upp och sjöng med de andra psalmen till Gud i himmelrik. Honom bad hon i sitt hjärta om förlåtelse. Sedan satt hon stilla och nedböjd och följde gudstjänsten ända till slut. Men hela tiden tänkte hon på, att Gud nog skulle förlåta henne allt det onda, hon hade gjort. Och när allt var slut, och utgångsmarschen spelades, då satt Elin kvar i sin vrå och lät alla gå ut, för att ingen skulle se henne. När hon sedan ensam tog vägen hemåt, kände hon sig

lättare och friare till sinnes, än hon på länge hade gjort. Ty nu trodde hon, att Gud förlåtit henne, och att hon till sist skulle få känna sig lycklig som andra människor.

I den vecka, som nu följde, kommo Inga Persdotter och Nils Tufvesson åkande för att göra ett besök på Kvarnbo, innan bröllopet skulle stå. När Elin såg dem komma, visste hon, att nu kunde hon ej låta dem resa med ett nej från gården. Och när hon kom in och hade hälsat och satt sig ner, förstod hon icke, varför hennes fader skulle berätta dem, att hon icke ville fullfölja giftermålet och flytta till Möllinge. Det föreföll henne, som om detta varit något, vilket hon sagt och glömt, och som nu var alldeles utan betydelse. Gärna skulle hon velat avbryta fadern och säga, hur hon nu tänkte. Men hon vågade icke falla honom i talet, och när han slutat, satt hon med nedslagna ögon och undrade, hur allting nu skulle gå. Att hon verkligen skulle bli fri, trodde hon aldrig. Hon önskade det icke ens, tyckte blott, att allt vad nu sades, var en onödig pina.

Då började Inga Persdotter att tala. Hon lovade allt gott för framtiden, och hon talade vackra ord om sin son, om vilken ingen hade något ont att säga. Så talade hon om sig själv, och hur mycket hon fått lida genom andras tungor. Elin satt med nedslagna ögon och hörde på hennes ord, och allt vad Inga Persdotter sade, fann hon, var sant och rätt. Vidare tänkte Elin, att den, som talade så, ej kunde vara så dålig, som människor ville göra henne. Och när Elin nu såg henne sitta där, undrade hon, varför denna kvinna en gång kunnat ingiva henne en sådan motvilja. Hon trodde, att hon gjort Nils moder orätt, och hon led därav.

När Inga Persdotter slutat, teg Nils Tufvesson, men gav Elin en blick, som om han velat säga: »Allt vad mor där sagt, kan du lita på, som om jag sagt det själv.» Och när alla setat tysta en stund, reste sig nämndemannen upp och sade:

»Detta må Elin svara på själv. Jag vill icke tvinga henne.»

Då svarade Elin:

»Om Nils ännu vill ha mig, då jag varit så vankelmodig, skall jag bli hans hustru, när han själv vill.»

Därmed reste hon sig upp och gick fram emot honom, i det hon räckte honom sin hand. Nils reste sig då även upp och tog hennes hand samt strök henne med den lediga handen över skuldran.

»Jag trodde alltid, att det skulle så gå», sade Ola Persson. »Kvinnor strida gärna med sina egna känslor. Därför har jag tegat och låtit tiden verka.»

Därefter tog Inga Persdotter fram två släta guldringar, som hon haft inknutna i hörnet av sin näsduk, och med dem fäste Nils Tufvesson Elin som sin trolovade brud.

Så var allt fullbordat, som fullbordas skulle, och en torsdag i november stod bröllopet på Kvarnbo gård. Inga Persdotter var själv närvarande, och hon och nämndeman Ola Persson själv stodo på var sin sida närmast brudparet. När vigseln var förbi, reste Inga Persdotter samma afton hem, för att, som hon sade, någon skulle vara hemma och taga emot brudfolket.

Men bröllopet varade i dagarna tre. Ty det var ett hederligt bröllop, hållet i en burgen mans hus, och där fattades ingenting varken av traktering eller gåvor. Elin själv var varken sorgsen eller glad. Men hon var lugn som den, vilken vet, att han vill det rätta och är ense med sig själv.

Men när lördagens afton kom, och hon skulle fara bort från hemmet och visste, att hon aldrig skulle få komma åter och stanna där som förr, då greps hon av beklämning och smög sig ensam upp på sin lilla kammare, som nu i två nätter stått tom. Där var allt i oordning, emedan ingen haft tid att städa där allt sedan torsdagen, då Elin där uppe kläddes till brud. Av myrten som blivit över från krona och krans, lågo några kvistar och visnade framför spegeln, och på bädden hade Elin glömt sin flickklänning, vilken hon utbytt mot brudräkten. Elin tog klänningen och skulle vika ihop den för att taga den med, men som hon gjorde detta, blev hennes hjärta så fullt, att tårarna började rinna. Hon satte sig ned på trästolen vid fönstret, och hon grät så stilla och tyst, att även om någon varit inne i rummet, skulle han dock icke kunnat höra ett ljud. Ty hon försökte att bekämpa gråten, och det var sällan Elin grät. Därför kom allting så tyst. Men hela hennes kropp skälvde, som om all den smärta hon så länge burit på och icke förstått, nu äntligen fått luft. Och när hon gråtit ut, såg Elin genom fönstret, hur hösten skakade i äppelträdens kala grenar och rasslade i trädgårdens blommor och gräs, som länge sedan vissnat ner. Då vaknade hon till besinning om, att man kanske sökte bruden, och att hon måste skynda sig ned. Rädd att bli överraskad däruppe i skymningen, som redan börjat falla, tog Elin klänningen under armen och smög sig sakt ut för trappan. Där nere sade hon, att hon glömt sin klänning och hämtat den. Och ingen anade, att Elin lämnat hemmet med sorg. Ej heller sade hon det till någon. Gillet fortfor med gamman länge, även sedan de unga tu hade farit.

Men lång var bruden vägen, och mycket blev icke sagt mellan de båda, som åkte. Åter pekade Nils Tufvesson med piskan och sade: »nu är vi hemma». Åter dundrade vagnen mot stenarna under den låga inkörsporten, åter kom Inga Persdotter ut på trappan och välkomnade dem. Och denna gång stängde hon sig icke inne ensam med Nils. Hon lät blott Elin gå före sig in och bytte med sonen ett par ord, som ingen skulle höra.

När Nils och Elin gått till vila i den gamla sängen i vardagsstugan och lampan var släckt, då sade Nils godnatt åt sin hustru, vände sig ifrån henne och somnade tungt. Men Elin låg länge vaken och stirrade med undrande ögon ut i mörkret.

IV.

När Elin Olasdotter for som hustru till Möllinge gård, hade hon hela vägen tänkt på, att hon, vad som än månde hända, städse ville vara tålig och god. Hon bad Gud, att Han skulle hjälpa henne till detta, och hon var viss, att Han bönhört henne. Elin visste, att med tålmod övervinnes mycket ont, och hon hade redlig vilja att göra allt, vad en människa kan.

När hon levat på Möllinge en månad, började hon dock att frukta, att även den redligaste vilja ingenting skulle kunna uträtta. Från morgon till kväll arbetade hon, och aldrig gav hon någon ett ovänligt ord, hur många sådana hon än fick höra. Hon kunde icke klaga på Nils. Han var oftast god emot henne. Men hon kunde dock aldrig komma honom nära eller förstå sig på honom. Var hon ensam med sin man, teg han mest, och när han talade, var det om gården och dess skötsel, om hushållet, samt hur modern pläгат ställa allt. Gick han för sig själv, eller satt han tyst inne, kom det städse något grubblande i hans ansikte, och ögonen blevo sorgsna. Men Elin kunde aldrig förstå, vad som sysselsatte honom. Först trodde hon, att Nils hade bekymmer för penningar, och denna tro bibehöll hon, ehuru Nils själv städse försäkrade motsatsen. För att få vara honom till hjälp, slog Elin ett par gånger fram något om detta. Men då svarade mannen henne så hårt och tvärt, att hon genast förstummades.

Elin märkte, att Nils i denna sak ej ville förtro sig till henne, och hon plågades därav, emedan hon icke kunde förstå, varigenom hon förverkat sin mans förtroende. Men van som hon var att skylla allting på sig själv och städse giva andra rätt, blev hon härigenom endast mera undfallande, och snart gick hon ur vägen för sin man, icke blott med ord, utan bokstavligen. Elin inbillade sig, att Nils ej kunnat förlåta henne, att hon en gång velat svika sitt ord. Aldrig skulle hon dock vågat säga sin man detta. Då skulle hon ju med detsamma hava förebrått honom, att han var hård och sagt honom, hur tillbakasatt hon kände sig själv. Icke för allt i världen skulle hon kunnat göra detta.

Men Elin fann snart, att hon icke var ensam om sin man, och hon hyste blott ännu mera medlidande med honom, därför att hon insåg, att så länge hans moder fanns där, skulle hon själv för mannen betyda intet. Det svåraste av allt, tyckte Elin, var, att svärmodern aldrig ville låta de båda makarna vara allena. Däröver grubblade Elin mycket, liksom över allt vad som hände omkring henne, och varav hon intet förstod.

Elin hade aldrig förr hört hårda ord, nu fick hon höra många. Vad hon gjorde, och var hon gick, visste hon, att svärmodern övervakade henne. När Inga Persdotter kom sin sonhustru till mötes, och hennes mun log, då visste Elin, att hon gjort något, som icke var bra. I det hela taget var det mycket, hon gjorde, vilket ej var, som det skulle. Än rörde det kreaturens skötsel, än hushållet. Med skarp, skrällande röst ropade svärmodern ut sina anmärkningar. Stygga ord lade hon till. Och Elin kunde aldrig svara. Ty då vädjade Inga Persdotter till Nils. Han nickade med bortvända ögon och gav modern rätt. Härav blev Elin rädd för allt vad hon företog sig, och hon kom att smyga sig fram i sitt eget hem, som fruktade hon städse att oförvarandes stöta mot något hårt.

Inga Persdotter och Nils hade också under denna tid mycket att säga varandra. Som länkade vid varandra med osynliga kedjor sökte de varandra vid alla tillfällen, Nils därför att han fruktade moderns misstankar, Inga Persdotter därför att misstankarna icke lämnade henne någon ro. De gingo in i stallet, eller träffade varandra i kammaren, där Inga Persdotter tagit sin bostad. Var de kommo, samtalade de viskande, och alltid stängde de dörrarna efter sig. Drivna av sina onda samveten, kunde de icke se något annat än ont hos Elin. Tyst och undfallande gick hon sin väg fram, och de båda, som voro länkade vid varandra, märkte, att hon fruktade dem. De sade varandra, att hon icke arbetade nog, och att den mat, hon gav dem, icke var som den skulle. De funno, att hemgiften icke var, sådan de tänkt sig, och de kallade det bohag, hon medfört, överflödigt och värdelöst samt önskade, att hon i stället givit dem reda penningar. Men i orten skröt Inga Persdotter vitt och brett över, vilket rikt gifte hennes son hade gjort, och vilken duglig människa hustrun var.

När de voro ensamma, var det alltid Inga Persdotter, som talade med Nils om hans hustru, och Nils fann som alltid, att vad hans moder sade var riktigt och gott. Men ehuru sonen hörde på henne och följde henne i allt, växte ändå hennes oro. Under sådana dagar gick Inga Persdotter från hemmet till sin mor, som bodde mitt emot den låga skogen på andra sidan ån. Där stannade hon en dag eller två, och när ingen väntade henne, kom hon plötsligt tillbaka. Då var hon dubbelt sluten, misstänksam och ondsint. Och de dagarna, då hon gick allena med Nils och väntade på svärmoderns återkomst, voro Elins värsta. Tigande gingo Nils och hon om varandra, tysta stego de upp, och tysta gingo de till sängs. Då fruktade Elin för allt vad hon gjorde eller sade, och det föreföll henne städse, som om hon väntade, att något skulle inträffa. Varför hon gick i sådan ängslan, förstod den stackars kvinnan aldrig. Men hon behövde all sin självbehärskning för att icke, när Nils såg det, sätta sig ned och överlämna sig åt samma hejdlösa, tysta gråt, som hon mindes från avskedet med hemmet. Nu fann Elin, att denna gråt haft en orsak, och den blev henne som en varsel om, att hon städse skulle följas av olyckan. Först när svärmodern kommit tillbaka, och hon och sonen åter börjat samråda, viska och draga sig undan henne som förut, blev Elin lugnare. Ty då blev hon mera ensam, och det var, som om hon då

mindre behövt tänka på Nils. Därförutom hände ingenting, och blott hon gick ur vägen, gjorde henne ingen något. Att hon fick höra onda ord, räknade Elin icke längre. Ty hon tyckte sig kunna förstå, att Inga Persdotter hade gott om sådana till vem det vara månne. Det var blott den hemliga ångesten, som växte inom henne och stundom blev så stark, att hon tyckte sig icke längre kunna bära sitt eget liv.

En gång, när Inga Persdotter på detta sätt hade begivit sig hemifrån, utan att giva skäl och utan att tala om, att hon gick, hände det, att Elins broder Håkan Olsson oförberett kom för att göra system ett besök. Han var den ende av syskonen, som ännu var ogift, och han kom i sällskap med en mejerska från trakten, med vilken han ämnade gifta sig. Elin hade alltid hållit mest av denne broder, emedan han var den yngste, och han å sin sida hade kommit, emedan han ville visa system sin trolovade, innan hon skulle få höra, vad som var i görningen, genom andra.

Först när Elin fick se brodern, blev hon så glad, som om intet ont längre kunnat nå henne. Hon kände sig icke längre ensam eller övergiven. Hennes bror hade besökt henne, och när hon fick någon att tala med, skulle säkert allt bliva bättre. Elin skyndade att göra i ordning en måltid, en god och riklig måltid, sådan som huset kunde bjuda. Nils kom också hem, och emedan modern var borta, och Nils förstod, att han måste visa sig vänlig mot hustrun inför hennes släktingar, talade han vänligt vid Elin och välkomnade svågern på det bästa. Detta gjorde Elin så lycklig, att hon icke tyckte sig hava känt något liknande i hela sitt liv. Hela hennes människa lyste upp, och hon vågade bli pratsam. Hon gick mellan spisen och matbordet som en ung, lycklig husmoder och hustru, och när hon hörde brodern berätta om hemmet, tyckte hon, att alla hennes kära kommo henne närmare och alltid skulle förbliva så.

När måltiden var slutad, och de fyra sutto tysta, som man gärna gör den första stunden, sedan hungern blivit stillad, då tyckte Elin också, att av allt vad som var, och som hon så länge grubblat över, kunde hon dock intet berätta. Vad skulle hon säga? Och hur skulle hon förklara det? Skulle hon tala illa om sin man? Och skulle hon utan orsak göra sina föräldrar bedrövade? Kanske var alltsammans ingenting, och kanske var det hon, som begärde för mycket?

Då öppnades plötsligt dörren, och Inga Persdotter steg in. Ingen hade märkt, att hon kom, och knacka brukade hon icke. Hon stannade ett ögonblick i dörröppningen, och som hon stod där, märkte Elin, att Nils' ansikte blev ett annat. Inga Persdotter stängde dörren efter sig, och när hon kom, tystnade alla. Sedan hon hälsat och satt sig, gav hon Nils en hastig blick, som hade hon velat fråga honom om något. Så såg hon sig forskande omkring, och man kunde se, att hon ville veta, vad som tilldragit sig, medan hon var borta.

»Jag är hungrig», sade hon kort till Elin. »Har du någon mat?»

Elin skyndade sig det fortaste hon kunde att ställa fram av maten, varav de andra nyss ätit. Men i sin häpenhet glömde hon en rätt, som kom att stå kvar i spisen. Därpå satte hon sig ett stycke ifrån de andra och såg på dem.

Som hon satt där, insåg hon, att vad hon nyss hoppats, endast var inbillning, och att vad hon nu såg, var verkligheten. I ett nu förstod hon detta så bittert och hårt, att smärtan i hennes bröst åter steg upp, häftigare än förr och ville kväva henne. Då glömde Elin, att hon icke var ensam, glömde, var hon var, och att de andra kunde höra och se henne. Hennes huvud sjönk ned mot hennes bröst, och med händerna kramade mot ansiktet, grät hon tyst och utan ljud, som hon alltid gjorde, när hon någon gång grät.

Under gråten hörde hon dock, att det blev så underligt stilla omkring henne. Då såg hon upp och försökte bekämpa tårarna. Som hon gjorde detta, märkte hon, hur alla betraktade henne, alla, utom Nils, vilken satt bortvänd och låtsade ingenting se.

Och hon kunde ingenting förklara, förstod ingenting själv, såg blott, att Inga Persdotters ögon lyste emot henne, och att hennes mun hånlog.

»Varför gråter Elin?» sade brodern till sist.

»Hon gråter, för att hon såg mig», svarade Inga Persdotter. »Det är den hjälp, jag har.»

Elin såg sig om, men kunde ingenting svara. Vad var dock detta alltsammans? Och vad hade hänt?

Då hörde hon brodern svara i hennes ställe:

»Om hon det gör, har hon väl sina orsaker.»

Hans röst lät skarp, när han sade detta, och han såg ond ut, som en man gör, när han vill skydda en annan, men icke kan. Elin höjde sin arm för att hejda honom, men orden voro redan utsagda, och Inga Persdotter lade undan kniv och gaffel samt steg upp.

»Jag är inte hungrig längre», sade hon.

Men som hon steg upp, kom hon närmare spisen. Då föll hennes blick på den rätt, vilken där stod, och som Elin glömt.

»Mig krusar du inte», sade hon. »Det är annan mat, du ger dina släktingar.»

Denna gång teg brodern, emedan Elin bad honom därom. Och mer blev ej talat om detta. Men samma eftermiddag reste brodern med sin trolovade hem till Kvarnbo, och han förstod intet, av vad han hade sett, mer än att system hade det svårt, och att hjälp ej var lätt att lämna. Ej heller blevo syskonen vidare ensamma, så att Elin kunde säga sin broder något.

När de besökande på aftonen foro ut genom inkörsporten, följde Elin efter dem ut på landsvägen för att vifta farväl. Där stod hon stilla och såg vagnen försvinna i skymningen. När hon vände åter, mötte hon Inga Persdotter, som bar en lykta och

var på väg till stallet. Efter henne gick Nils, och från trappan såg Elin hur mörkret i stalldörren uppslukade lyktskenet, så att endast en liten strimma ljus blev kvar. Den föll genom en springa ut över snön, och den tunga dörren var stängd.

V.

Från denna dag hatade Inga Persdotter sin svärdotter, och hon dolde det icke, ej heller skröt hon längre med det rika giftet. Nu fann hon endast fel och lyten, och hennes hat låg i öppen dag, för vem som ville höra och se.

Elin visste sig ingen annan råd, än att gå ur vägen. Med Nils vågade hon ej tala, och hon visste också, att det ej skulle lönat sig.

Men dagen efter, att brodern hade besökt Elin, satt svärmodern vid kvällsbordet länge tyst, som om hon ruvat över något.

»Det är bäst, att jag går härifrån», sade hon till sist.

Och Elin förstod, att hon talade till Nils, fastän hon betraktade henne. Hon förstod också, att vad Inga Persdotter nu sade, visste Nils förut, och att alltsammans var mellan dem båda på förhand avtalat mot henne själv.

»Det är bäst jag går», fortfor den onda kvinnan, »ty här kan jag ej bliva. Du Elin, gör mig till skam för andra, och du gråter, så fort du får se mig. Skriv till din far, att han ger mig mina femtonhundra kronor, som jag skall ha. Då är du och Nils kvitt ifrån mig, och då behöver du Elin inte se snett på, att jag stör dig eller äter din mat.»

Nils försökte dock denna gång medla och bad modern stanna. Åter tyckte Elin, att det lät, som om även detta var på förhand avtalat, till hennes skada. Hon greps av en hemsk, stum ångest, och i ett slags förtvivlat hopp, att hon på så sätt skulle böja Nils' hjärta till sig, fogade hon sig och bad Inga Persdotter stanna liksom han. Tillika sade Elin, att hon nog trodde, fadern skulle utbetala pengarna, som han en gång lovat.

Då skrattade Inga Persdotter högt.

»Du vill ändock ha mig bort», sade hon.

Och nästa morgon tog hon en del kläder med sig och flyttade över till Karna Andersdotter, sin moder.

Elin visste icke, om hon skulle vara ledsen eller glad över detta. Väl kände hon en lättnad över att Inga Persdotter icke längre fanns i hemmet. Men därför kom hon dock icke sin man närmare. Ty sedan modern flyttat hemifrån, blev Nils svårare mot hustrun. Han talade ont och hårt till henne, och han fann nöje i att se henne gråta. Då svor han högt och sade, att modern haft rätt.

»Gjorde jag rätt», sade han, och höll sin knutna hand emot hustrun, »lät jag dig gå eller flyttade själv efter.»

Han anklagade Elin att hava tvingat Inga flytta hemifrån.

»Det är ju för din skull hon inte kan vara här», skrek han.

Och Elin vågade icke svara honom, gick blott tyst undan och lät Nils rasa ut.

Under denna tid började Nils även att vårdslösa sin gård, och Elin kunde tydligt se, att det var något han grubblade över, och för vilket han icke kunde finna frid. En gång bad hon honom att betro henne, vad han tänkte på. Men då svor han till och gick ut. Strax efteråt hörde Elin honom spanna hästen för kärran och åka bort. Först följande dag kom han åter.

När Nils då kom, var Inga Persdotter med honom, och sådan hon då var, hade Elin ännu aldrig sett Inga. Hon hälsade icke, när hon kom, utan gick förbi sonhustrun rätt in i köket. Där började hon snoka omkring, som ville hon se efter, att ingenting blivit bortstulet. Från köket gick hon ut i vishusboden och från boden ned i källaren. En stund senare hörde Elin henne vända på kistorna uppe på vinden.

Av allt detta, vilket dag efter dag hopade sig, blev Elin så rädd, att hon ej kunde säga eller företaga sig något, utan att samtidigt fruktan kom över henne:

»Har jag gjort något, så att de åter kunna finna sak med mig? Vad skall nu ske?»

Till en vrå i köket smög hon sig undan. Där satte hon sig ned och grät, och där fann henne också Inga Persdotter.

Hon gick fram emot sonhustrun, lyfte undan hennes händer, som denna pressat mot ansiktet, och sade:

»Sitter du här nu igen och gråter, för att du inte kan bli mig kvitt?»

Och när Elin ingenting kunde svara, fortfor hon:

»Du blir mig aldrig kvitt. Tro inte det. Jag kommer igen, var dag jag kan, och ser, hur du ställer det.»

»Jag har ju inte bett er gå», sade Elin. »Ni ville det ju själv.»

Då gick Inga Persdotter till förstugudörren, öppnade den på vid gavel och ropade på Nils, att han skulle komma. Men till Elins stora förvåning svarade Nils ute från stallet:

»Jag vill inte. Låt mig vara och blanda mig inte opp i ert.»

För andra gången vände sig Inga Persdotter mot Elin. Men denna gång sade hon intet, hon endast betraktade den unga kvinnan med en blick, så att Elin tänkte: »Hon vill mörda mig. Gud i himmelen, hon vill mörda mig!» Och i sin förskräckelse sträckte hon båda händerna mot svärmodern och sade:

»Vad vill I mig? Vad har jag gjort?»

Då vände sig Inga Persdotter om och gick utan att svara in i kammaren. När hon kom på tröskeln, vände hon sig tillbaka, och hon hade icke längre herravälde ens

över sin kropp. Ty hon darrade som i feber, och hennes fingrar knöto sig som i kramp:

»Gå och lägg dig», sade hon. »Det är sent. Och jag blir här i natt.»

Elin vågade icke motsäga henne, utan klädde darrande av sig och kröp ned under täcket. Hon kände det, som om hennes vilja blivit lam, och om det också gällt hennes liv, skulle hon ej ens vågat ropa på hjälp. Hon frös, där hon låg, så att hennes lemmar skälvde, och hon undrade, om någon människa på jorden lidit som hon. Med varje nerv spänd till det yttersta låg hon stilla och lyssnade efter ljud, och hon tänkte på, om hon skulle smygga sig upp och kläda sig samt sedan gå bort i den mörka natten, lika gott vart. Hon undrade på Nils, som inte kom, och det enda hopp, hon hyste, var, att han icke kunde vara så ond som modern.

Då hörde hon ett lås, som knarrade. Men det var icke förstugudörren, det var dörren till kammaren, som gick upp. Inga Persdotter stod på tröskeln, och hennes ögon sökte sonhustrun. Hon var halvklädd, och i handen höll hon något, som Elin icke kunde se, vad det var.

»Varför gråter du alltid, när du ser mig?» sade Inga Persdotter.

»Kära, söta, det gör jag inte», sade Elin. »Jag ska aldrig göra det ...»

Hon vågade ej ligga stilla, utan sprang upp i blotta linnet och stannade mitt på golvet.

»Ljuger du också?» fortfor Inga Persdotter. »Jag skall ge dig för att ljuga, så du har något att gråta för åtminstone.»

Elin visste, att hon var ung och stark, och att hon med ett slag kunde fälla sin plågoande till jorden. Men hon varken ville eller kunde, hon höll blott händerna för ansiktet och vände sig bort. Då kände hon ett hårt slag mot sin rygg. Hon sjönk ned på knä. »Jesus, förbarma Dig över mig», ropade hon utom sig. Så hörde hon, att dörren öppnades, och att Nils kom in. Hon hörde Inga Persdotter utfara i en ström av onda ord och förbannelser, och hon hörde henne befälla Nils att slå sin hustru. Det blev tyst en stund, och ännu låg Elin där nedböjd. Aldrig trodde hon, att Nils i detta skulle lyda sin mor. Men plötsligt hörde Elin mannen uppgiva ett ljud, som kunde varit en suck, men lät som ett rytande. Därpå slog han sin hustru med knutna nävar, och han såg ej efter, var slagen föllo. De träffade henne överallt, och samlande sina sista krafter reste sig Elin upp och störtade ut. Hon visste icke, vart hon gick. Hon visste blott, att det hastigt blev kallt och mörkt omkring henne, och att ingen slog henne längre.

Men inne i vardagsstugan stodo Nils Tufvesson och hans moder mitt emot varandra. Ingen av dem sade något i början. Men bådas bröst flämtade, som om de utfört ett tungt arbete. Inga Persdotter hämtade sig först.

»Jag ville se dig slå henne», sade hon. »Jag ville se, att du kunde det, och att du ville.»

Men Nils blygdes över, vad han gjort, och han vågade ej möta sin moders blick. Hennes vilda jubel kunde han varken förstå eller dela. Därför blev han rädd.

»Det är bäst att se till, att hon inte gör sig något illa», sade Nils och ville gå ut efter Elin.

Men Inga Persdotter höll honom tillbaka. Själv blygdes Nils över, att han slagit sin hustru utan orsak och skulle helst önskat detta ogjort.

»Det är inte så väl», sade hon kallt. »Vänta du, jag går först.»

Elin hade kommit ut ur den smala gången, som ledde förbi muren till bakugnen ned i källaren. Där stod hon nu i mörkret och skalv av fruktan och köld. Svedan av slagen märkte hon ej, men hon tänkte på, att hon aldrig blivit misshandlad eller slagen förr, och hon ömkade sig själv, som måst lida sådant. Hon hörde de andra sakta ropa sitt namn, liksom fruktade de, att någon kunde höra deras rop. Men hon rörde sig ej ur stället och svarade ej heller. Hon tänkte, att de kanske ej skulle finna henne. Då kunde hon måhända finna vägen ut och få gå bort från alltsammans. Alltid fanns det väl någon barmhärtig människa, som lånade henne hus till dager.

Så stod Elin, till dess att strålen av ett ljus träffade hennes ansikte.

»Jaså, här står du», sade Inga Persdotter. »Vänta du, jag ska nog laga, så jag får dig hän.»

Utän att säga ett ord, följde Elin sina plågare in. Som hon nu såg dem, tyckte hon, att de båda sågo ut, som om de fruktat henne, vilken de hade i sitt våld. Detta skrämde Elin mera, än allt vad som förut skett. Ty därigenom kom hon för första gången att ana, att det fanns något, som band de båda samman, vilket hon icke borde veta. Och när de åter började slå henne, tyckte Elin, att de slogo för att hindra henne att se och för att hindra sig själva att tala eller tänka.

Gud hjälpe alla människor, när nöden kommer! Men den förtvivlan, som Elin då kände, går över, vad vanliga dödliga känt. Hon drog sig undan slagen i sin bädd, och hon var glad, när det blev tyst omkring henne, och hon var ensam.

VI.

När solen gick upp över nästa dags morgon, undrade Nils först, om han drömt. Och när han mötte Elins undrande och rädda blick, blev han skrämmd, som han aldrig i sitt liv varit. Han förstod, att han nu måste handla ensam, och han gick fram till hustrun och försökte för första gången att vänligt tala henne till.

»Var är hon ...?» sade Elin enstavigt. Hon kunde ej förmå sig att kalla Inga Persdotter vid något annat namn.

»Menar du mor?»

»Det vet du nog.»

»Mor har gått hem till sitt», sade Nils.

»Det tänker jag också göra», genmålde Elin.

Då började Nils bedja henne, att hon ej skulle göra honom olycklig. Och fastän Elin ej förstod, vad dessa ord inneburo, fattade hon dock, att hennes man var i nöd, och att han behövde hennes förlåtelse.

Dock sade Elin:

»Om detta händer en gång till, då går jag till far och säger honom alltsammans.»

Då lovade henne Nils, att sådant ej skulle ske än en gång. Så underlig var hans blick och så ödmjukt hela hans sätt, att Elin gav honom sin förlåtelse. Men något löfte för framtiden gav hon honom icke.

Elin förstod icke själv, varifrån hon tog den kraft, som behövdes för att denna gång vara så bestämd. Hon visste blott, att så länge hon var ensam med Nils, behövde hon ej frukta honom.

Nils å sin sida gick till sina sysslor, undrande över, att allt hade avlupit så lätt. Men mest undrade han över, att han någonsin låtit förmå sig att misshandla Elin.

När han begärde henne till äkta, hade han gjort detta, emedan han tyckte sig behöva en hustrus råd och hjälp, och han hade aldrig tänkt så långt framåt, att han kunnat ana sig till, vad som nu dagligen hände inför hans ögon. Över detta, att modern och hustrun ej skulle kunna enas under samma tak, hade han över huvud aldrig tänkt. Det hade endast förefallit honom, som om allt skulle bli bra, ifall han blott finge en hustru. Ej blott skammen skulle då bli lyftad från hans skuldror, utan allt skulle bli annorlunda. Hur visste han icke. När modern tog hans ed, anade han för första gången, att allt som var ont och tungt efter giftermålet skulle bli värre och icke bättre. Men den tanken hade han skjutit undan, som människan gärna gör med sådant, vilket hon helst vill glömma. Då tyckte han, att modern stod honom i vägen, och han erfor motvilja mot Inga, därför att hon ej lät honom vara man. För sin hustru hade han aldrig känt någon kärlek, men ju mer han fick lida för hennes skull, ju mer blev han henne gramse. Vad rörde hon honom? Varför hade hon kommit i hans hus? Varför skulle hon gå där ständigt och se på honom med sina tåliga ögon, vilka tycktes se och veta, vad ingen vetat förut, och ingen skulle få veta?

När Nils gick ifrån sin hustru, tog han av gammal vana vägen ned åt stallet. Där stodo hästarna och tuggade hö, och Nils stannade därinne och betraktade dem. Vad hade han där att göra? Varför stod han där? Det var vinter, julen var förbi, och då är lantmannens möda ringa. Nils satte sig på en låg träbänk, som plögade begagnas, när hästarna skulle skos, och ett ögonblick föll det honom in att se efter, om ej någon hästsko satt lös och behövde slås fast bättre. Men han saknade lust att företaga sig något, och därför blev han sittande.

Nils tankar gingo åter till det ämne, som för beständigt satt sig fast i hans hjärna likt ett hjul, vilket utan ändamål snurrar på samma punkt. Han såg Elin nedböjd framför sig, och han tyckte sig ännu kunna känna i sina händer, hur hårt han slog henne. Varför hade han gjort så? Därför att modern hade bett honom. Varför hade han sedan bett hustrun om förlåtelse? Därför att han ej vågade annat. Han hade ingenting menat därmed. Han visste, att tordes han, skulle han vända tillbaka och slå henne igen, därför att ingenting annat skaffade honom lisa i den vända, på vilken han bar. Nils knöt sina händer och bet ihop tänderna. Aldrig tyckte han, att en människa varit i värre pina än han. Det kunde ej vara svårare i helvetet. Att skammen nu skulle kunna gå ifrån honom, därpå tänkte han ej längre. Det var länge, länge sedan, han hoppats något sådant. Nils tyckte sig hava glömt, att en sådan tid över huvud någonsin funnits till. Han var fördömd, fördömd, född till det onda.

Utan att veta klart, vad han ville eller ämnade göra, spände Nils en häst för kärran, och utan att ens giva sig tid att taga på sig helgdagsrocken, åkte han ut på landsvägen. När han for, märkte han, att Elin stod i fönstret och såg efter honom. Alltid såg hon också på honom, alltid följde honom hennes ögon, var han gick och stod. Nils svor högt och smällde med piskan. Nu skulle hon sitta hemma och gråta och vara rädd, en dag skulle hon förstå allt och anklaga honom. Varför hade hon också kommit upp i allt detta? Hon hade intet ont gjort. Hon kunde ha blivit gift med någon annan. Då hade allt varit gott, och vad som nu skett ogjort.

Varför kunde det ej göras om? tänkte Nils Tufvesson. Varför kan det, som en gång skett, aldrig göras om?

Plötsligt kom Nils att tänka på, om någon kunnat höra hustruns rop efter hjälp. Vid denna tanke blev han stum av förskräckelse. I nästa ögonblick tänkte han: »hon ropade ju aldrig på hjälp. Det är jag, som har glömt. Hon ropade ju aldrig.» Nils ansträngde sitt minne för att komma ihåg detta. Men han kunde ingenting erinra sig redigt. Hans minne var tomt.

Då stannade hästen av sig själv vid vägen, och Nils Tufvesson rycktes upp ur sina tankar. Han höll stilla inför en liten byggnad, som låg tätt invid stora landsvägen. Där bodde en granne till honom, och Nils steg av och gick in, som om han trott, att han där kunnat få svar på sina frågor.

Där inne satt Anders Ohlsson, grannen, och lagade träskor. Hustrun satt i vävstolen, och vävskeden gick slamrande fram och åter. När Nils Tufvesson trädde in, stannade de i sitt arbete, och båda lade märke till, att Nils såg förströdd och

underlig ut.

»Du är ute och åker i dag», sade Anders Ohlsson.

»Jag är så», sade Nils, hälsade på båda och satte sig.

»Har du tid med det, du, som är nygift karl?» sade Anders Ohlsson och plirade med ögonen.

Han var en kortvuxen, skallig man med krokig näsa och buskiga ögonbryn, under vilka ögonen ofta logo.

Nils vred sig på stolen och fann intet att svara.

»Varför tala de också just om Elin?» tänkte han.

»Ska du fara långväga?» fortfor grannen.

»Ja», svarade Nils, utan att tänka på, vad han sade. »Jag har väl ett par mil att åka eller så.»

»Då är det bäst, vi tar fram en sup åt dig, efter du tittat in», sade Anders Ohlsson, som själv gärna såg, att flaskan kom fram.

»En sup», tänkte Nils. »Något starkt! Att jag inte tänkt på det förr.»

Han drack eljest aldrig, men han blev sittande hos grannen i fulla två timmar. Under denna tid sjönk brännvinet djupt i flaskan, och Nils drack det mesta.

Till sist satte Anders Ohlsson korken i flaskan och sade:

»Nej, Nils, nu får du inte mer. Annars kommer du full hem till gumman. Då blir ni osams. Och det passar inte nygift folk.»

»Tror du, jag är rädd för Elin», for Nils upp och blev plötsligt bister. Brännvinet hade stigit honom åt huvudet. Hans kinder voro röda och ögonen fuktiga.

»Jag ska visa dig, att jag inte är rädd för henne. Kom med hem, ska du få se, hur jag gör med henne. Och där ska du få mer.»

Anders Ohlsson hade nog lust att offra dagen på ett litet kalas. Men hustrun satt i vävstolen och hörde honom. Därför svarade han:

»En annan dag, Nils. Inte i dag.»

Då blev Nils mitt under ruset rädd, att han kanske sagt för mycket. Därför stämde han ned tonen och blev ödmjuk och rädd. Skyggt och sakta frågade han:

»Du tror väl inte, att jag gör Elin något ont?»

»Tycker nå'n det», sade Anders Ohlsson, helt förvånad.

Men emedan han också hade druckit, tillade han, vad han eljest aldrig skulle ha sagt:

»Nu när mor din är borta, är det nog ingen, som gör henne något.»

Nils famlade i ruset efter svar, men fann intet. Han tog ett hastigt farväl, raglade ut och kom upp i kärran.

Hans första tanke var, att han borde fara hem till Elin, för att se om hon grät. Men han kunde icke se henne, han kunde icke vända åter till sitt eget hem. Han vågade icke. Det var, som om han trott, att hustrun under tiden fått veta hela hans rysliga hemlighet. Nils fruktade att möta Elin, också därför, att han var rädd, att nu när han druckit, skulle han slå henne igen. Därför lät han hästen löpa, och vägen gick över bron, som leder över ån fram genom byn och ut på slätten, där den låga tallskogen växer mörk på högra sidan om vägen.

Där for Nils fram, och han såg varken till höger eller vänster, hälsade icke på dem han mötte, var över huvud så långt nere i sina egna tankar, att han glömt, var han var, ända till dess att hästen åter av gammal vana stannade. Då såg Nils, att han var vid sin mormoders gård, där Inga Persdotter bodde.

Han tyckte att hans huvud blev mera klart, och att han visste, vad han ville.

Huset låg helt nära landsvägen och utgjordes av två lägenheter, vilka voro byggda samman i en lång låg envånings långa. De båda hushållen, som bodde här, hade var sin täppa, vilken gick ända fram till landsvägen, och staketet, som skilde täpporna åt, gick upp emot byggnaden och tjänstgjorde som ett slags råmärke.

I den ena av dessa byggnadshalvor bodde Karna Andersdotter. Hon var mellan sjuttio och åttio år och alldeles döv. Hennes ansikte var litet och hopskrynklat som ett gammalt gulnat papper, nött och fårat, så att rynkorna sträckte sig ända upp till det gråvita håret, vilket i oordnade testar trängde sig fram under den rutiga huvudduk, hon städe bar. I alla dessa rynkor lågo ögonen som begravna, men när de någon gång vågade sig fram, blickade de oroligt och styggt omkring samt dolde sig hastigt, på samma gång den tandlösa munnen knep sig samman.

Detta var Inga Persdotters moder, och hos henne bodde hon nu, när hon fattat det trotsiga beslutet att flytta bort från sonen för att låta honom umbära sig.

Nils band hästen vid staketet och gick in. Vid modern skulle han tala nu, när han visste, vad han ville säga henne. Utan att hälsa på någon satte han sig därinne, och när han såg på modern, tyckte han, att hon såg förgrämd ut och var eländig som han.

»Är du ensam?» sade Inga Persdotter. »Eller har du nötet med dig?»

Nils svarade ej på detta, han knäppte endast upp tröjan, som om den bränt honom, och gav sig till att se stint på modern. Han tänkte vid sig själv, att han skulle aldrig vågat göra så, om han ej hade druckit, och inom sig prisade han brännvinet.

»Varför har du ställt det för mig, så som du har gjort?» sade Nils till sist.

»Jag?» gav Inga Persdotter till svar. »Vad har jag gjort?»

»Du tog mig, när jag var pojke», fortfor Nils, »och sedan är det inte en hederlig människa, som inte skyr mitt hus. Det har du gjort, och du har förvänt synen på mig, så att jag inte mera vet ut eller in. Jag är tvungen att komma tillbaks till dig, antingen jag vill eller inte. En gång få människor veta detta, och då går jag i fängelset. Jag kunde ha fått sitta och vänta på det, tills eländet hade kommit. Då hade jag

åtminstone haft dig, jag hade fått sova om nätterna, äta om dagarna och leva i ro, till dess att den onda dagen kom, och skammen blev uppenbar. Kanske hade den heller aldrig kommit. Du hade väl dött en dag, då hade jag varit fri. Och ingen hade behövt veta något. Men i stället skaffade du mig ett gifte. Hade jag någonsin bett dig om det? Varför gjorde du så?»

Aldrig hade Inga Persdotter sett sin son sådan, eller hört honom tala så.

»Du har druckit», sade hon kort.

»Ja», genmälde Nils och såg skadeglatt på modern, »jag har så gjort, men därför kan jag också tala. Det finns somliga, som behöver dricka för att få tankarna klara, och jag är visst av den sorten. Kan du svara mig, på det jag frågar om nu? Varför ska jag för din skull dras med en hustru, som ingen hustru är?»

»Jag ville det», sade Inga Persdotter. »Och det skulle väl så vara.»

»Du intalade mig», fortfor Nils, och ådrorna på hans hals svällde, »att om jag fick en hustru i huset, skulle allt bli gott, och ingen skulle längre tala något om oss. Du gjorde det, därför att du var rädd och tänkte på länsman. Du var så rädd, att du inte visste, vad du gjorde. Ser du inte, att just nu kommer länsman, just nu när du trodde, du hade gjort det så bra? Jag går ensam med Elin och är rädd för dig. Jag går ensam med dig och är rädd för henne. Du stänger dig inne med mig, och du narrar mig att slå henne. Hur länge tror du, hon skall komma att gå som min piga? Hon är ju det. Det var du, som ville ha henne till piga. Men hon går en dag ner till sin släkt, och då falla alla över mig, jag, som inte vet, hur någonting tillgått, och som ingenting gjort.»

Det brann ljus i det låga rummet. Ty ute föll redan skymningen, och i det svaga ljusskenet lutade Inga Persdotter sitt huvud fram emot Nils, hörde varje hans ord, visste, att han talade sant, och förstod blott icke, hur hon någonsin kunnat tänka sig, att vad som nu kom allt närmare, någonsin skulle kunnat undvikas.

Ett stycke ifrån dem satt den hoptorkade lilla gumman, nedsjunknen som vanligt. Hennes ögon hade krupit fram ur skrynklorerna, och hennes tandlösa mun rörde sig, som om hon tuggat. Ingen kunde säga, om hon satt i sina egna tankar, eller om hon hörde mer, än hon själv ville kännas vid.

»Det är djävulen, som driver sitt spel med oss», sade Inga Persdotter.

»Det är nog det», sade Nils, »men då har han drivit det bra. Ty det, som vi sökte för att komma undan, det har han vänt så, att det snärjer oss mer och mer.»

Då lyste Inga Persdotters ansikte upp, och hennes ögon slöto sig under de tunga ögonlocken.

Ingens ögon kunde som hennes lysa av glädje över det, som var ont och bringade andra skada.

»Elin har inte fribrev på att få leva», sade hon lågt.

När hon såg sonens plötsliga förfäran, teg hon en stund och log åt sina egna tankars styrka eller åt hans svaghet. Så fortfor hon med samma låga stämma:

»Kunde vi ställa det så, att Elin komme bort, och folk trodde, att det skett av våda, eller att hon gjort det själv, då vore vi fria, och vad hon fört med sig i boet, vore ditt.»

Då reste sig Nils upp och var vit av skräck.

»Dit får du mig aldrig», sade han.

Därmed rev han till sig sin mössa och gick ut. Därute löste han hästen, vände om och körde i rasande fart från gården, där modern bodde, och hem till sitt.

Inga Persdotter satt länge i tankar. Men vid sonens ord fäste hon ingen vikt. Ty hon visste, att han behövde vänja sig vid en tanke, innan han vågade utföra den. Därför lät hon honom fara, dit han for, och tänkte, att den dag skulle komma, då hon åter hade honom i sin makt som alltid.

I stället vände hon sig nu till den gamla, ty en misstanke hade vaknat inom henne, att denna hade hört något eller åtminstone anat och förstått.

»Vad tänker I på, mor?» skrek hon i örat på den gamla.

Karna Andersdotter satt, som hon setat, men ögonen hade liksom försvunnit.

»Jag hör ju inte», sade hon enstavigt.

»Det är också bäst för er», sade Inga Persdotter och höll sin knutna hand för moderns ögon.

Den gamla hörde henne icke och såg ej heller. Och därav visste Inga Persdotter, vad hon skulle tro.

Men Nils åkte som en ursinnig landsvägen fram och lät piskan vina över hästens länd. När han kom fram till bron, saktade han dock farten.

»Elin sitter förstås hemma och väntar», mumlade han. »Jag har inte en vrå, där jag kan få vara ensam.»

Nils tänkte på Elins ögon, som skulle se på honom och fråga, och han vred sig vid tanken på, vad modern hade sagt. Han var rädd, att hans onda tankar skulle lysa fram ur hans ögon och ur hans ansikte. Därför lät Nils nu hästen gå i gående, och när han spänt ifrån och fodrat kreaturen, gick han länge i stallet och väntade på, att Elin därinne skulle släcka ljuset. Först när han sett ljuset slockna, gick Nils in och klädde av sig i mörkret för att slippa tala och för att slippa se.

VII.

För sin egen del gjorde Elin i Möllinge blott få bekantskaper, och sällan sökte hon någon. En väninna hade hon dock förvärvat, och henne plägade hon besöka, när

nöden blev henne för svår.

Väninnan var en gift kvinna, och hennes namn var Kerstin Larsson. Från första stund fingo hon och Elin tycke för varandra, och umgänget blev dem lätt, emedan de voro nära grannar.

De båda väninnorna voro jämnåriga, men varandra lika voro de ej. Kerstin Larsson var mindre till växten, och allting hos henne såg ut att vara runt och glatt. Rund och glad var hennes figur, runt och glatt hennes ansikte som hennes skratt. Hon hade lätt för att tala och lätt för att finna ting i världen att glädja sig åt. Ett naturligt gott hjärta hade hon också, och ingenting fäste henne mera vid väninnan, än att hon tyckte synd om Elin och glädde sig åt att kunna vara henne till hjälp. Allt detta hängde nära samman med, att hon själv var lycklig. Hennes man var handlande, och hans hus, som låg på samma sida om landsvägen som Möllinge gård, var stort och glatt. Det liknade ej bondgårdarna, utan var byggt mera på herrskapsvis. Från vardagsrummet kom man ut på en öppen veranda, kring vilken vildvinet klängde upp, och nedanför verandan fanns en välskött trädgård, med fruktträd och bärbuskar och vackra bersåer. Larsson själv var en man med ett öppet, gott ansikte, ett prydligt helskägg och ett par ögon, som gärna logo. Munnen log också, och hans skratt var smittsamt friskt. En smula halt var mannen, men det syntes knappast, när han gick, och hans hustru hade aldrig skäl att beklaga sig över detta lilla lyte. Ty frisk och glad var han som hon, och man kunde se på de båda makarna, att dem emellan var allt, som det bör vara mellan människor, vilka funnit varandra i kärlek.

80

Emellan möblerna i rummet sprang redan en liten vacker flicka, som alltid var fin och ren, men som modern ändå aldrig fann snygg nog, när det kom främmande. Lilla Greta lekte med far och mor, och föräldrarna plögade giva varandra varjehanda kraftiga ömhetsbevis, när de nojsade med flickan. Ty hon erinrade dem om deras kärleks bästa tid, och när de sågo henne, kände de sig unga och kärleksstarka.

För Elin blev det en lättnad att vila ut i detta hem, där ingen mörk skugga störde trevningen, och hon sade ofta, att hade hon icke haft Larssons att gå till, skulle hon aldrig ha hållit ut. Hon blev också vän med mannen liksom med hustrun, och hon förtrodde sig till dessa sina vänner, emedan hon hos dem fann trygghet och vila, och emedan hon ej kunde annat. För dem berättade hon allt, vad hon kunde berätta, och Kerstin Larsson var henne en god väninna, ty när Elin själv hade svårt för att tala, hjälpte henne den andra. Hon gjorde detta, icke av nyfikenhet för att få veta något, utan emedan hon själv kände sig lycklig och förnöjd, och emedan hon icke kunde tåla att se andra lida. Allt hos denna kvinna var nämligen icke så runt och glatt, som det vid första ögonkastet kunde se ut. Hennes förstånd var klarare än de flesta mäns, och hennes intryck av människor voro levande och outplånliga. Från första stunden hon fick veta, att Nils Tufvesson skulle gifta sig, hade hon förstått, att den, som kom i det huset, skulle bliva olycklig som ingen. Ty Kerstin Larsson tänkte gärna över andra människors öden, och det var hennes lust att förstå, hur världen gick sin gång. Inga Persdotter avskydde hon av instinkt och av hela sitt hjärta, utan att denna dock gjort henne själv något egentligt ont, men på samma gång lockade henne den sällsamma kvinnan som något av det underligaste hon någonsin sett. På de rykten, vilka gingo om förhållandena på Möllinge, trodde Kerstin Larsson fullt och fast. »Man skall vara blind för att ej inse det», sade hon, »man behöver ju blott kunna stava och lägga ihop. Och ser man Inga Persdotter bara en gång i ögonen, måste man väl veta, att hon är i stånd till allting. Jag ville aldrig vara ensam med henne i mörkret för aldrig det.» Detta var Kerstin Larssons mening, och om hon icke uttalade den inför andra, kom detta sig därav, att hennes man förbjudit henne det och sagt, att med sådant, som man ej vet, skall man ej bry sig.

81

Men så träffade Kerstin Larsson Elin och såg genast, hur god hon var, hur mild och stilla och fin. Som om de känt varandra i årtal, tyckte hon, att Elins hela väsen låg öppet för henne. Då förstod Kerstin också, att just en sådan kvinna som Elin var liksom skapad att förtryckas och pinas ihjäl av en sådan djävul, som Inga Persdotter var. Kerstins hjärta blev så fullt av ömhet och ömkan på samma gång, att hon nästan ville falla i gråt, så fort hon såg Elin. Mer än en gång under de första dagarna av deras bekantskap, kommo tårarna i hennes ögon, så att hon rent av måste vända sig bort. Och Kerstin lovade sig själv, att allt vad en människa kunde göra för att hjälpa en annan, det ville hon också göra för denna stackars unga kvinna, som kommit in i ett sådant ormbö och icke ens syntes veta, vad hon gick till mötes, mer än ett barn. Och i denna punkt höll Kerstin Larsson ärligt ord.

82

Det hände en gång, att Larsson skulle fara bort, och innan han gick, kysste han först barnet och sedan sin hustru. Då vände sig Elin bort och brast i gråt. Men när väninnan frågade henne, ville hon ingenting svara.

»Jag gråter, därför att jag icke får vara lycklig som du», sade hon blott.

Mera yppade hon icke. Ty allt annat kunde Elin berätta för sin vän. Men detta yttersta, som var hennes värsta oro och för henne som kvinna den svåraste smälek — att hennes man försmådde henne — det kunde hon icke berätta. Denna hemlighet gömde hon och berättade den under långa månader icke. Ja, hon tyckte, att hon förr skulle velat dö än att yppa sin skam. Ej heller kunde Kerstin eller någon annan gissa sig till eller misstänka sådant.

När därför Elin klagade, att hon ej var lycklig med sin man, sökte Kerstin ingen annan orsak bakom hennes tal, än den som låg i orden och fann i dem orsak nog att gråta. Väl visste hon, vad hon tänkte om förhållandet mellan Inga Persdotter och dennas son. Men aldrig föll det Kerstin in, att detta skulle kunna vara annat än dött

och borta, nu då en hustru kommit i huset. Det var styggt nog, med det som var. Men när Elin kom till henne och full av skräck berättade om, hur mannen och svärmodern utan orsak hade misshandlat henne, då kallade väninnan in sin man, och båda uppmanade henne då att skriva och berätta allt för sina föräldrar och påkalla deras hjälp. Då skrev Elin till sina föräldrar detta brev.

»Kära föräldrar.

83

Jag får skriva till eder och tala om för er, det var i går kväll, då Håkan och Anna de reste från mig, så kom jag till att gråta, när de skulle skiljas ifrån mig, så jag kunde inte följa dem ut på gården, då kom svärmor in och begynte skälla på mig och räkna upp en hel hop och sa: »ni kan få skaffa, det jag ska ha, så ska ni snart bli av med mig, jag behöver inte gå här i vägen», sa hon. Jag har aldrig talt ett ont ord till henne. Jag får be Far, om ni vill låta mig få de pengar, hon ska ha, så kanhända flyttar hon härifrån på allvar. Hjälp mig, så är ni snälla, för det är inte gott för mig, som jag har det. Det märker jag nu, efter hon inte kunnat tåla mig dessa få månader ens. Nils kan inte trösta mig; han tiger stilla, när jag gråter. Jag har kommit i ett fasligt elände. Om ni vill veta hur många tårar jag spillt på detta papper, jag gråter både natt och dag, så jag tror, jag gråter mig till döds. Jag sa till mor, när vi skulle lägga oss: »varför skäller ni på mig. Jag har ju intet talt er något ont till. Jag grät ju inte, för att ni kom hem, jag grät för Håkan och Anna, när de reste.» Så krängde hon åt mig och sa: »så kan du väl säga, vad du gråter för då».

Ni kan ju låta någon gå hit och säga mig, hur ni gör med penningarna. Mor hon gick i dag bittida till sin mor, men hur länge hon blir där, det vet jag inte. Jag måste skriva brevet med blyertspenna, för jag har inte något bläck, och så får jag gå till Larssons och få kuvert. Nu får jag sluta mitt brev för denna gången med en kär hälsning till eder alla. Tecknar vänligen

Elin Olasdotter.»

Med detta brev gick Elin, som hon sagt, till Larssons för att få kuvert. Väninnan läste ock brevet, och när hon läst det, sade hon:

84

»Till mig berättade du, att du grät, innan du visste, att de skulle resa.»

»Kanske det var så», svarade Elin. »Jag har glömt det. Allting går ihop för mig.»

Så funderade hon en stund på, om hon skulle ändra det. Men så sade hon:

»Lägg ihop brevet och låt dem få det, som det är. Jag orkar inte skriva om eländet en gång till.»

Så gick brevet, sådant det var, till föräldrarna i Kvarnbo. Men där stod intet om det viktigaste av allt, och Kerstin måste även förebrå Elin, att hon icke nämnt något om misshandeln.

Men då svarade Elin:

»Kan jag skriva sådant, som bara gör dem sorg? Är det icke nog, med det som är? Berättade jag om detta, då skulle jag skämma ut Nils inför alla. Och hur allting är, är han mig kär, och ingen vet som jag, att han ingenting skulle gjort, om inte hon hade tvingat honom.»

När brevet kom till Kvarnbo, framkallade det ingen bestörtning, men väl sorg. Så mycket ont hade alla redan hört, att de ej kunde annat än veta, att Elins giftermål var olyckligt. Men när Ola Persson fick ett sådant brev från dottern själv, då visste han, att nöden var större, än vad hon ville vidgå.

Då blev han också den man, han alltid var, då det gällde att ordna angelägenheter för andra, och utan att grubbla eller sörja länge började han tänka efter, om det ej fanns någon man, som stode Nils Tufvesson, mannen, nära, och som kunde passa att vara skiljedomare i denna sak.

Nämndemannen kom då att tänka på, att Nils Tufvesson hade en farbroder, Bengt Tufvesson, vilken bodde ej långt ifrån Möllinge gård. Till honom skrev Ola Persson och framställde sin anhållan samt utsatte en dag, då de båda skulle mötas.

85

Den dagen blev emellertid ett så rasande oväder, att ingen kunde tänka på att fara. Men ett par dagar därefter kom Ola Persson åkande till Möllinge gård, och Elin Olasdotter sände genast bud efter mannens farbroder. När Ola Persson kom, var han myndig och sluten. Han talade kort och bestämt, och hans röst darrade aldrig. Det sägs, att han var den ende man, som någon sett Inga Persdotter frukta.

Mer än en timme sutto de där, Elin och hennes man, Inga Persdotter och Ola Persson och väntade på Bengt Tufvesson, som skulle komma. Långsammare har tiden ej gått för många, som väntat.

Lång och mager, som han var, steg Bengt Tufvesson äntligen in i stugan, och de, som känt den döde Tufve Tufvesson, kunde se, att Bengt liknade sin broder. Han satte sig sävligt ned och höll sig långt borta från de andra. Ty han var en fridens man, som icke gärna ville komma i ovänskap med sin svägerska.

Samtalet började med, att Ola Persson frågade, vartill allt det timmer skulle brukas, som han vid sin ankomst sett ligga upplagt på gården.

Nils Tufvesson vred sig på sin stol och såg bort till sin moder. Men Inga Persdotter satt med hopknipna läppar och låtsade icke märka sonens blick.

»Jag talar till dig, Nils, och till ingen annan», sade då Ola Persson.

Då svarade Nils, att timret låg där för att användas till en stuga, vilken han tänkte bygga, för att hans moder skulle bo där och kvinnorna ej längre behöva vara varandra till hinder.

Då tego alla en stund, och till sist tog Ola Persson åter ordet:

»Jag ser hur det är här», sade han. »Du vill ställa det, som om Inga vore borta, men ändå behålla henne hos dig. Men så är icke min mening. Bor hon här på gården, blir förhållandet lika fullt detsamma, som det är, och vi veta alla, att det hittills ej varit gott. Nu vill du, att jag skall hjälpa dig med penningar, emedan du har skuld och ej kan hjälpa dig själv. Sådant skulle du ha sagt mig före giftermålet, så hade kanske mycket varit annorlunda, än vad det nu är. Men nu har detta skett, och jag vill ändå hjälpa dig, med allt vad jag kan. Men då skall du sälja din gård och flytta ned åt min trakt. Och Inga Persdotter stannar här och lämnar dig ensam med din hustru.»

Därpå beskrev Ola Persson en gård, som stod att köpa, samt sade villkoren för köpet.

»Vill du icke detta, Nils», slöt han, »har du ingenting att vänta av mig.»

Om detta talades nu länge, utan att någon av de andra, varken Nils Tufvesson eller hans moder, ville säga rent ut, vad de önskade eller tänkte. Nils försökte dock till sist beveka svärfadern att göra villkoren mildare.

Men Ola Persson såg förbi honom åt det håll, där Inga Persdotter satt, och sade:

»Bestäm dig nu, hur du vill. Eljest vet jag, både var jag skall söka roten och upphovet, och vad jag tänker göra.»

Hela tiden hade Nils Tufvesson setat inbunden och tyst, och han förstod, att nu hade han ingen hjälp att vänta från modern. Ty så länge Ola Persson var på Möllinge, ville hon, att det skulle se ut, som om sonen handlade ensam i egen sak. Därför kunde Nils heller ej uthärda längre, utan som om han tänkt på annat och ej visste, varom fråga var, reste han sig upp och gick tigande ut. Dörren stängde han hårt efter sig, när han gick.

Bengt Tufvesson, som skulle vara skiljedomare, hade hittills ingenting yttrat. Men när Nils gick ut, var hans ansikte så förtvivlat, att Bengt Tufvesson blev orolig, och om en stund reste han sig upp och gick efter brorsonen. Ty han fruktade, att Nils i ensamheten kunde tillfoga sig själv något ont.

Nils stod upprätt ute i foderlogen, och hans ögon voro fulla av tårar. Han visste, att han kunde icke göra, vad svärfadern hade begärt, och han såg intet slut på det elände, som skulle komma. Han stod därute och grät över sig själv och över sitt eget liv, och så fann honom farbrodern.

Bengt Tufvesson teg en stund. Så frågade han Nils, varför Elin och Inga Persdotter kommit i sådan tvist.

Det lät i Nils öron, som om farbrodern velat utforska honom och kanske visste mer, än han ville säga, och därför svarade han buttert:

»Mor har icke all skuld, ty Elin är också konstig. Hon har gått omkring och sagt, att hon vill skiljas från mig.»

»Jaså», sade Bengt Tufvesson, »det var ledsamt med detta giftet.»

Då knöt Nils sina händer, och mellan sammanbitna tänder bröt han ut:

»Det hade varit bättre, att det aldrig skett.»

Men som om han fruktat, att han sagt för mycket, tillade han:

»Aldrig flyttar jag dit ned. Aldrig.»

Därvid blev det också, och med oförrättat ärende fick Ola Persson fara ifrån Möllinge gård. Bengt Tufvesson sade då också farväl och gick. Men när de tre, som frågan gällde, åter voro ensamma, då började Inga Persdotter att tala, och de första ord hon yttrade till sonhustrun, voro dessa:

»Nu vet vi, vad det är, vi ha att tacka dig för.»

Så slutade släktmötet på Möllinge gård, och först dagen därpå gick Inga Persdotter bittida hem till sitt. Nils följde henne åt, och båda veko av på den gångstig, vilken på andra sidan om ån viker av ifrån stora landsvägen.

Denna stig går i en krok runt omkring byn och följer sedan stora landsvägen, dock på lagom stort avstånd, för att de, vilka där vandra fram, icke behöva bliva sedda från densamma. Denna stig hade Inga Persdotter och hennes son redan mer än en gång gått. De följde den ofta, och när stigen sänkte sig, så att backslutningen dolde dem för andra, stannade de för att samtala. Så fortsatte de åter under de låga, mörka tallarna, vilkas barr dröpo i morgonsolen efter den föregående nattens regn.

»Jag tror, det syns nu», sade Inga Persdotter, »vilken hustru du har. Ingen hjälp får du av hennes rika släkt, och ingen vill hon skaffa dig.»

»Jag vånnar, jag vore långt härifrån», genmålde Nils.

»Det vore nog bäst för dig», svarade den andra. »Du är vek och vågar intet. Varför är det inte jag, som är man, och du, som är kvinna?»

Hon stannade framför honom och såg sig omkring för att övertyga sig om, att ingen lade märke till dem. Då log hon tyst, och hennes näsvingar skälvde.

»Då skulle du ha lockat mig, och jag skulle ha följt dig», fortfor Inga. »Men sedan skulle jag ha tagit makten och visat, att jag var man.»

»Tig, mor», sade Nils, »tig och låt mig vara.»

Han vände sig ifrån henne och gick långsamt vidare. Inga Persdotter följde honom, och hon talade med livliga rörelser och viskande röst.

»Du är rädd», fortfor hon, »rädd för en kvinna, som inte ens vågar slå igen. Därför är det bäst, att du kommer bort, och jag får väl hjälpa dig med det, som med allting annat. Du säljer gården, som Persson vill, så hjälper han dig både att få betalt och att få en köpare. Men sedan köper du biljett till Amerika, reser din väg och lämnar mig här. Jaja, det blir väl inte annat.»

Nils Tufvesson hörde knappast på moderns ord. Han gick i sina egna tankar, och

de sade honom, att bort från detta skulle han aldrig komma. För sig själv upprepade han det sista modern sagt: »jaja, det blir väl inte annat». Men han visste ej, vad Inga menat därmed, och medan han tänkte däröver, dök ett minne upp inom honom, att modern en gång sagt något om, att de kunde röja Elin ur vägen. När hon sagt detta, och vad han då själv hade svarat, kunde Nils ej längre erinra sig. Det föreföll honom blott, som om en lång tid förflutit sedan dess, och att om det skett och vore över, skulle han få frid.

»Vad har du sagt, mor?» frågade han plötsligt. »Jag vet det inte.»

Inga Persdotter höll honom stilla och ruskade i hans arm, som för att få honom vaken.

»Har du inte hört, vad jag sagt dig?»

»Nej.»

Då slog Inga Persdotter plötsligt om, och som om hon kunnat läsa sonens tankar tvärs igenom hans tystnad och förstod, att de nu följde hennes som aldrig förr, vände hon tillbaka i sina egna tankespår och ljög djärvt:

»Jag har sagt, att hon måste dö. Dö, så visst som jag lever. Det har jag talat om hela tiden, medan du gått här och ingenting hört. Jag teg i går, medan alla andra talade. Men då såg jag henne dö under mina händer, och jag visste, att jag, som ingenting sagt, var starkare än ni alla, som talat. Så visst jag går här, vet jag nu också, att det en gång sker.»

Hon släppte taget om Nils arm. Båda gingo tysta vidare. Men under tystnaden talade den enes själ ohörbara ord till den andres och talade så starkt, att Nils trodde allt vad modern sagt. Han trodde, att de ord, han nu hörde, träffat hans själ, redan när han gick i sina egna tankar och icke lade märke till moderns ord.

Så fullbordades småningom dag för dag Inga Persdotters verk och för var dag, som gick, blev Nils sorgsnare och mera bunden.

VIII.

Vore det nu så, att människornas tankar och handlingar bestämmas enbart av, vad de verkligen veta och med sina egna ögon se, då skulle Elin under de dagar, som följde, icke hava funnit skäl till oro. Visserligen gick Nils ofta bort liksom förr, och Elin kunde förstå, att han besökte modern. Men dessförutom hände ingenting. Nils var snarare mindre ovänlig emot henne, än vad förr varit fallet, och Inga Persdotter visade sig icke på Möllinge gård. Dagarna gingo sin enformiga, stilla gång och blevo längre och ljusare. Det led mot slutet på februari, och med vart dygn, som förgick, ryckte våren närmare.

Dock levde Elin i en ångest, som med varje timme blev starkare. Just detta, att intet skedde, ökades hennes inre oro. Och det såg ut, som om nu denna själsångest, i vilken hon levde, skärpt hennes sinnen och lärt henne, vad ingen sagt eller kunde säga. Oupphörligt hörde hon som en främmande röst, vilken talade inom henne själv, och som aldrig lämnade henne ro. »Gå bort», sade rösten. »Gå bort ifrån allt detta. Eljest sker dig en olycka. Gå bort, om också människor klandra dig och säga allt ont om dig. Vänta icke till i morgon, utan gå den dag som i dag är.» När hon lagt sig, och det blev mörkt omkring henne, ökades hennes rädsla. Det tisslade och tasslade i varje vrå, det var, som om väggarna fått tungor, och allt det onda, som de ensamma förnummit, blivit levande och talade till hennes själ, medan hela världen omkring henne sov. Detta hände först, när Nils var borta, och Elin låg ensam i bädden och väntade att få höra honom komma och famla efter nyckeln, som låg gömd nederst under det sista trappstegets nötta stenplatta. Men slutligen gick det så långt, att Elin hörde allt detta, som hon aldrig kunde giva namn, även när Nils var hemma och med lugna, starka andetag sov vid hennes sida. Då kunde hon resa sig upp ur mörkret, fullt vaken, och med vitt uppspärade ögon se sig omkring, som om hon trott, att någon främmande smugit sig in, och att Nils och hon ej längre voro allena.

De voro ej heller ensamma. Brottets ande vakade över deras bädd. Den skyldige hörde honom icke, men den oskyldiga svettades kallt för den sovandes skulder.

Elin blev tård under denna tid, och hennes förr så friska kinder blevo bleka. Inga Persdotter gladdes däråt, och hon sade, till vem som ville höra det: »Är det en hustru för en man som min son?» Och vid ett besök hos Bengt Tufvesson, svågern, yttrade hon detsamma och tillade: »Nils är ledsen vid detta gifte. Och kan någon undra på det? Så länge ha de nu varit gifta, och inga barn blir det.» Inga Persdotter tänkte framåt, när hon talade så, och ville hindra blivande misstankar att komma på rätt spår. Men Elin märkte själv, att hennes fårging avtog, och hon kände sig gammal, som den gör, vilken tidigt lidit över sina krafter.

»Jag vill gå till mina föräldrar», tänkte hon. Och hon tyckte därvid, att rösten inom henne gillade hennes beslut. »Jag vill gå till mina föräldrar och säga dem allt.»

Emellertid förgingo flere dagar, under vilka Elin förtärdes av tungsint grubbel, utan att kunna fatta något beslut. Då hände det en dag, att Nils tidigt gick bort. Mot sin vana sade han hustrun, att han ämnade stanna borta till nästa dags afton. Och som han sagt detta, visste Elin, att nu skulle hon gå.

Icke ens för Kerstin Larsson hade Elin berättat om sitt beslut, men när mannen gått, och hon hunnit kläda sig, gick hon till väninnan och fann henne ensam hemma. För Kerstin berättade hon då om sin avsikt och bad henne hjälpa med att fodra

kreatureren och giva hönsen mat, till dess att hon kom tillbaka, så att ingen skulle lida av att hon gått bort. Väninnan trodde, att något nytt hade hänt och bad Elin under tårar, att hon skulle förtro sig till henne och berätta allt. Men Elin skakade blott på huvudet och sade, att hon måste gå, samt att detta kommit över henne som en ingivelse. Då tog väninnan avsked av henne och lät henne gå. Och Elin gick ut genom grinden och vandrade på sina fötter den långa vägen till sina föräldrars hem. Hon kunde hava tagit en vagn och åkt. Men hon ville det icke. Som hon nu kom, utstött och höjd av skam, tyckte hon, att hon skulle komma gående till fots. Vandringen blev henne nästan till en botövning, vilken hon sökte, emedan den var henne så tung. Och medan hon gick vägen fram, tänkte hon på, att hur allting var, och hur svårt hon än haft det, fanns det dock ett, som var tyngst av allt i detta, och det var, att hon höll av Nils, dubbelt därför att han var tungsint och olycklig och gick och sörjde över sitt liv, han som hon. Hon tyckte, att de båda skulle kunna hjälpa varandra till lycka, om ingen hindrade dem. Hon grät bittra tårar, därför att detta aldrig skulle kunna ske. Så förvirrat var ju allt, att hon icke ens förmått strida om sin mans kärlek och försöka vinna honom. Ty ingenting hade hon vetat, ingenting visste hon ännu, allt vad hon gjorde blev blott att treva i mörkret och aldrig kunna finna ut. Hon sörjde för Nils skull. Vad hon nu gjorde skulle riva sönder all möjlighet att nå fram till något bättre. Det visste Elin. Men det fick icke hjälpa. Rösten inom henne drev henne fram, och hon kunde ej vända tillbaka.

93

I sådana tankar gick Elin Olasdotter den långa vägen till sina föräldrars hem. Hon kom förbi den stora bokskogen, där de rödbruna bladen lågo och multnade kring de mäktiga, gråvita stammarna, så långt ögat kunde nå. Hon kom in på stigen, som ledde genom hagen, och såg tegeltaket med den vitmålade listen och gavelfönstret, från vilka hon själv så många gånger låtit sina flicktankar flyga ut över världen, som hon aldrig hade sett. Fullt och överfullt blev hennes hjärta. Men hennes fötter förde henne mekaniskt vidare, och utmattad av själsstrider trodde Elin, att blott hon kom hem och åter satt bland de sina, skulle hon ha vunnit över det värsta, och de skulle nog hjälpa henne. Men när hon kom in i det gamla hemmet, såg hon, att ingen hade väntat henne. Då sjönk den utpinade kvinnans mod, och som om hon vaknat ur en dröm, förstod Elin, att när nöden på allvar kommer, då hjälper ingen. Så grymt livet är, när man förstår det! Så grymt, ensamt och tungt! Fadern kom vänligt emot henne, och modern sprang, när hon hörde rösten, ut ur köket, röd och varm och med håret hängande fram under sjaletten. Alla gingo omkring henne och talade vänliga ord. Mat kom fram på bordet, och föräldrarna frågade Elin, om hon icke var hungrig och trött, varför hon ej skrivit, att hon skulle komma. Allt var så hemligt och vant, och dock var allt så olika, mot vad Elin hade tänkt sig. Hon tyckte, att det, som drivit henne att komma, var något hemlighetsfullt och stort. Det låg långt över, vad hon någonsin erfarit eller upplevat. Framför allt låg det långt över, vad som nu skedde. Vad ville det säga att vara hungrig och trött, mot vad hon under denna tid hade lidit? Och hur kunde någon nu tala till henne om trötthet och mat? Elins dröm om att något stort skulle ske, att undret skulle komma och frälsa henne, krympte under några korta ögonblick ihop och blev på en gång så liten och så omöjlig, att hon ryste.

94

Tyngd av denna förnimmelse av den plattaste vardaglighet satt Elin, hörde föräldrarnas röster och såg deras ansikten. Varför hade allt plötsligt blivit så förändrat? Varför var det hela med ens så omöjligt? Vad var det för en vanmakt, som smög sig över henne och tyngde hennes själ? Det föreföll Elin, som om allt inom henne med ens blivit dött och tomt. Och ur stånd att säga eller göra något annat, lutade hon i förtvivlan sitt dödströtta huvud mot bordet och snyftade högt.

Föräldrarna sutto tysta bredvid henne, och de å sin sida led av, att dottern hade det så svårt, och att de icke visste, vad de skulle göra för att hjälpa henne. Utan att veta, vad de skulle taga sig till med denna ordlösa förtvivlan, väntade de, till dess att Elin gråtit ut, och när hon gjort så, bådo de henne säga dem allt.

95

Då började Elin att tala.

»Jag har ju aldrig kunnat lida, att någon sagt mig något ont», sade hon. »Och nu hör jag intet annat än ont från morgon till kväll. Det är synd om Nils, och det är synd om mig. Hon gör oss bägge olyckliga, och det blir aldrig väl, förrän jag kommer därifrån.»

Föräldrarna förstodo ej mycket av detta, de bådo dottern förklara, vad det var, som tryckte henne, och de började fråga henne om detaljer. Men på alla deras frågor svarade Elin: »Nej, det var inte det, och det var inte det.»

Och som hon sade detta, kände Elin, att nu måste hon säga det yttersta. Gjorde hon det, skulle hjälpen komma, och allt skulle bli som hon önskat. Men maktlösheten var över henne. Hon kände i ångest, att denna sin yttersta nöd och skam kunde hon icke blotta. Hon såg mot faderns ansikte och mot moderns, och hennes blick fick det vettskrämda uttryck, som kommer hos ett sårat djur, när krafterna svika, och hundarna stängt vägen till flykt. Seg och outrotlig behärskade blygsamhetskänslan trots allt hennes plågade själ och fjättrade hennes tunga. Och när hon märkte, att hon icke kunde bliva herre däröver, hur mycket hon än ville, då höjde hon sina armar mot föräldrarna och nästan skrek:

»Kan ni inte tro mig? Kan jag inte få stanna, där jag är? Sedan må det komma vad som vill.»

Elin tyckte, att förtvivlan inom henne ropade så högt, att var man måste höra den som hon och förstå. Ett ögonblick gick också den tanken genom Ola Perssons själ, att han icke skulle fråga vidare, utan låta dottern bliva kvar, då hon nu kommit, samt

endast skriva till mågen, att Elin för alltid lämnat dennes hus. Men i nästa ögonblick tyckte han, att då borde Elin också säga honom varför. Utan stort skäl lämnar ingen hustru sin man. Därav följer endast olycka och skam.

Därför frågade han henne, om hon icke kunde vänta ännu någon tid och se, om det icke blev bättre. Elin var så utmattad, att hon på detta endast tungt svarade ja, och som i gamla dagar intalade hon sig, att de andra hade rätt och hon orätt. Rösten inom henne talade ej heller längre, och det kom henne för, som var allt, vad nu beslöts, det enda riktiga och rätta.

Men så mycket lovade fadern henne, att blev det icke bättre under våren, då ville han skaffa henne skilsmässa, och hon skulle bli fri.

Men när aftonen kom, blev Elin orolig på nytt. Hon förstod icke längre, varför hon kommit till föräldrarnas hus, och utan att kunna säga varför försäkrade hon, att hon genast borde gå hem. Föräldrarna försökte övertala henne, sade henne, hur lång och mörk vägen var. Men Elin hörde icke på dem. Hon upprepade blott envist, att hon måste gå. Och så bestämd var hon i sitt uppträdande, att Ola Persson även måste avstå ifrån att taga en häst ur stallet och låta drängen skjutsa för dottern.

I mörkningen vandrade Elin den långa vägen tillbaka igen, och hennes själ var så tom och så pinad, att hon nu varken tänkte eller grät. Hon bara gick och gick, som om vägen bränt henne. Föräldrarna hade hon låtit tro, att hon över natten skulle vila hos bekanta, som bodde nära vägen. Detta hade hon sagt, för att äntligen slippa lös och bli ensam. Men hon hade aldrig på allvar ämnat göra, som hon sade, och när hon blev trött, och midnatten var nära, vek hon av från vägen och satte sig i en lada, som låg ute på ett gärde. Där trevade hon sig till en tapp hö att vila på.

Så satt den rike Ola Perssons dotter, till dess att morgonen grydde, och den första strimman av dager lyste fram genom mörkret. Då först vaknade Elin till besinning om, vem hon var, och var hon var. Men hon ägde inga tårar längre. Frusen och uthungrad satt hon där och stirrade ut mot den kalla dagern, och i stället för att gråta som förr, kved hon och jämrade sig, som om hon varit sjuk.

Elin fattade icke längre, att föräldrarna låtit henne gå. Hon fattade ej, varför hon över huvud icke själv hade stannat.

Men allt detta var nu borta och slut. Och utan att se sig om eller tänka mera, reste hon sig blott och gick på värkande fötter vidare hemåt. Som i en dröm erinrade hon sig, att hon för mycket länge sedan hade åkt samma väg, och att Nils då hade kört för henne. Hon tyckte sig kunna känna igen varje gård och varje träd. Långt ut på slätten stod en rad av låga pilar. Deras grenar stretade mot den grå himmelen, som växte de med rötterna upp. Allt var sig likt. Det gick bara nu så underligt långsamt att komma vägen fram, och allt vad hon såg, blev minut för minut liksom skarpare och mera tydligt.

Men närmare och närmare kom Elin sitt mål, och hon tyckte sig ännu kunna se Nils peka med piskan och höra honom säga: »Nu är vi hemma.» Hon var glad att så var, och hon ryggade icke ens, när hon såg gården, från vilken hon flytt, komma allt närmare. Nu gick solen upp, och den sken på halmtaket över stallet.

Men när hon kom i inkörsporten, stannade Elin och höll andan. Hon hörde röster på gården, som samtalade ivrigt, och hon förstod, att Nils hade kommit hem. Men hon var så trött, att ingenting längre kunde skrämma henne. Lugnt gick hon vidare.

Vid trappan stodo Inga Persdotter och Nils, och Elin tyckte, att de gåvo varandra blickar, som om de undrat, ifall hon lyssnat på deras ord och hört, vad de sade.

»Var kommer du ifrån?» sade Inga Persdotter.

»Jag kommer från far och mor», sade Elin, och hon undrade i samma ögonblick, var hon fick stämma ifrån.

Men hon var för utmattad för att grubbla, för trött för att kunna tänka någonting. Hon såg bara med undran på de båda andra och förvånade sig, att de ingenting svarade. Utan att säga mera, gick hon in, och överväldigad av sömnen, lade hon sig på sin bädd.

Om Elin stannat vid dörren och lyssnat, skulle hon aldrig behövt grubbla mer. Ty då skulle hon ha vetat. Så förbittrad var Inga Persdotter, och en sådan skräck rasade i hennes själ, när hon hörde, att sonhustrun, utan att omtala det för någon, besökt sin far och talat vid honom, att hon glömde all försiktighet och i ren skrämsel ropade högt, vad hon eljest knappt vågade viska. Nils darrade av fruktan som hon, och han bad blott modern gå hem till sitt och lämna honom ensam.

Ruvande över det skedda gick Inga Persdotter därifrån, och Nils gick ensam in för att tala vid Elin. Men när han kom in i vardagsstugan, sov hustrun påklädd i makarnas gemensamma bädd. Nils stod länge och såg på Elin, som han icke vågade väcka.

IX.

När Elin långt fram på eftermiddagen vaknade, var hon ensam. Nils hade gått bort. Och i rummet hördes blott det gamla urets enformiga tick-tack.

Ljudet kom från ett gammalt klockfodral, som stod mitt emot den breda sängen på ena sidan om det fönster, vilket vette åt gården. Det var målat med många gammaldags snirklar och sirater, röda och gröna rosor, och mitt på det fyrkantiga fältet längs ner brann ett rött hjärta, vilket lyste som eld. Överst uppe under urtavlan

kunde man ännu läsa årtalet 1769, men årtalet, liksom allt det målade, var urblekt och nött, och när verket gick, knäppte det långsamt och osäkert. Det lät, som om någon haltat. Av visarna var den längsta krökt, så att den alltid pekade fel, och siffrorna på urtavlan voro de gamla, arabiska. På den tiden, när de goda människorna byggde Möllinge gård och förkovrade dess jämte sitt eget välstånd, när socknens män och kvinnor där stämde möte vid bröllop, begravningar eller dop, då hade klockan varit väl hållen. I taktfasta säkra knäppar hade den mätt tiden för de släkten, vilka kommit och gått. Nu var det gamla urverkets tid förbi, och när klockan nu skulle slå, voro slagen icke att lita på. Den gamla klockan kunde slå tre, när hon menade åtta, och åtta, när hon menade tolv. Ty verket hade kommit i oordning, och ingen tänkte längre på att sätta det i stånd.

Elin hade ofta legat och hört på det gamla urets knäppar. Denna gång tvingade de henne att lyssna, så att sömnen svek henne, och hon kunde icke bringa reda i sina tankar. Var var Nils? Och var var hon, den andra? »Har jag icke mött dem, när jag kom hem?» tänkte Elin. »Eller har jag endast drömt så?» Hennes tankar ville icke komma i ordning, och som om hon drömt och plågats av maran, kände Elin trycket över sitt bröst, att något hade hänt, som skulle göra henne sorg, när tankarna hunnit vakna.

Då hörde hon någon gå ute i förstugan, och utan att ännu minnas något klart, reste hon sig till hälften upp och såg mot dörren. Först lät det, som skulle stegen tystna bort och försvinna. Så rörde sig låset åter, dörren öppnades, och Kerstin Larsson trädde in. Då satte sig Elin upp och var fullt vaken.

»Jag såg, att dörren stod öppen, och därför ville jag gå in och se, vem som var här», sade väninnan. »Att du redan är hemma!»

»Ja», sade Elin. »Det gick fortare, än jag tänkte.»

Elin steg upp och gick förbi väninnan. Därpå öppnade hon dörren och steg ut. Det var den första vårdagen, som kommit. Ute sken solen ljumt, och de första fåglarna kvittrade och plockade på körsbärsträdens kala grenar.

Då satte sig Elin ned på tröskeln och såg ut. Väninnan frågade henne, vad hon utträttat hos föräldrarna, och Elin berättade för henne, hur allting hade gått. Men hon hörde sina egna ord, som om en annan hade talat, och allt vad hon såg var för hennes ögon, som om det icke funnits till.

Åter stego tårarna upp i Elins ögon. Hon var nu så van att gråta, hon, som aldrig gråtit förr, att blott hon satt tyst och ingenting tänkte, kommo tårarna av sig själva. De droppade ned utan att hon märkte det, med upprätt huvud och händerna tungt vilande i skötet satt hon där och grät. Och hon grät i början så tyst, att väninnan ingenting märkte. Kerstin såg det först, när den unga kvinnans starka kropp började skaka som i tyst kramp. Då satte hon sig på tröskeln, också hon, och drog Elins huvud intill sig. Så hade Kerstin Larsson aldrig sett en människa gråta. Det var, som om hon väntat, att Elin skulle gråta sig till döds och aldrig mera resa sig upp.

Länge dröjde det, innan Elin kunde börja att tala, men när det skedde, var hennes kraft bruten, och hon yppade allt.

»Du vet inte det värsta», sade hon. »Ingen vet det värsta. Det är, att jag aldrig blivit Nils hustru, om jag än är vigd vid honom. Aldrig har han ens kysst mig, aldrig tagit mig i sin famn. Vore det icke så, skulle allt annat också vara annorlunda. Du kan inte veta, hur detta är, du som har en man, som håller av dig, du, som har ett barn, du, som blir smekt och är lycklig. Mig har ingen smekt, allt sedan jag var ett barn. Den enda gång Nils händer rört vid min kropp, slog han mig, och jag låg stilla framför honom och tog emot.»

Allt det, som Elin gått och tänkt, att hon skulle säga sina föräldrar, men aldrig kunnat, det berättade hon nu, när hennes krafter voro uttömda, och hon icke längre var mäktig sig själv. Det kom i korta satser, brutet, mellan suckar och utrop. Det var ångesten över hela hennes liv, som äntligen fick luft.

»När vi var fästfolk», fortfor hon, »trodde jag, att han ville vänta, tills vi var gifta. När bröllopet stått, trodde jag, att han först ville ha mig hem. Vad jag sedan trott, vet jag icke längre. Jag bara gråter, så jag tror, att jag gråter mina ögon ut. Och jag ber var natt till Gud, att han ville låta mig dö och glömma mitt elände.»

Under det Elin så talade, satt väninnan bredvid henne och vågade icke se upp. I ett sådant lidande hade hon aldrig blickat in, och så förintad som hon nu såg Elin, trodde hon aldrig, att någon människa i levande livet kunde bli. Kerstin Larsson frös, så att hela hennes kropp skälvde, och hon visste aldrig, hur hon skulle kunna gå bort och lämna den olyckliga kvinnan ensam. Hela natten efteråt låg hon vaken, och vad hon fått veta fyllde henne med spöksyner. Men när morgonen kom, talade hon med sin man om, vad hon ville göra. Och då han såg, att så stor nöd var å färde, gillade han hennes plan. På förmiddagen gick Kerstin Larsson alltså till väninnan och tog henne med hem till sig. Och när hon väl fått Elin hem, stängde hon dörren, så att ingen kunde höra dem, och berättade henne, vad hon visste om Inga Persdotter och hennes son, samt vad många trodde.

Elin satt stilla, noga lyssnande till väninnans ord, och när denna slutat, sade hon:

»Hade jag vetat detta, hade jag aldrig gift mig med Nils.»

Men mot hennes förra lidande syntes henne upptäckten av denna styggelse dock vara ett mindre ont. Ty så underligt är människohjärtat, att den värsta visshet synes oss bättre, än att ingenting veta, och intet frukta vi människor så, som att treva omkring i vårt eget liv och endast finna mörker. Vissheten torkar inom oss tårekällan, som ingen mening har, och ger oss lust att kämpa intill döden.

Långt bort från vägen, mitt ute på slätten, ligger ett ensamt hus. Där brinner långt in i sena nätterna ljus, och framför fönstren hänga gråa förhängen, så att ingen kan se, vad som förehaves därinne.

Där bor den gamla Spå-Maren, som kan mera än rätt fram, och som många besöka, när varken präst eller doktor kan ge ett råd. Vad hon varit förr, och när hon flyttat dit, det vet numera ingen. Hon är endast Spå-Maren, och ingen vill, att det skall bli känt, när han går dit. Det är blott, när flickorna komma och fråga henne till råds i kärlek, som alla få veta det.

På vägen dit går en dag i mars en kvinna. Hon går lutad och ser sig omkring. Hucklet har hon dragit ned för ansiktet, som fruktade hon att bli sedd, och när hon hör ett ljud från landsvägen av någon vagn, som åker förbi, hukar hon sig ned i det stora diket. Det är Inga Persdotter, som nu är på väg till Spå-Maren, och medan hon går där ensam, talar hon högt till sig själv.

»Jag vill bara fråga Maren om det är farligt», säger hon. »Och jag skall inte säga henne något, så att hon förstår, vad det är. Jag skall tala så listigt, att hon ingenting kan ha att säga, om det värsta skulle hända, och jag skall lova henne pengar, om hon ställer för mig, så att allt går bra.»

Hon kommer in till Maren, och hon ser, att det är en man därinne. Hans namn är Håkan Nilsson, och Inga Persdotter känner honom. Han sitter där länge och talar om ett stort dike, som skall grävas. Och hela tiden undrar Inga Persdotter, varför han talar om detta, då hans ärende säkert längesedan är uträttat, och han därför lika gärna kunde gå. Men hon tvingar sig dock att höra honom med tålmod, och hon talar själv om diket, som icke angår henne.

Äntligen går han, och Inga Persdotter blir ensam med Maren.

Maren öppnar dörren till kammaren och beder sitt främmande stiga in. Inga Persdotter gör så, och när hon satt sig, ser hon sig om. Hon har ej varit härinne på länge, och hon undrar över, att ingenting nytt är att se.

Då frågar Maren henne, vad hon vill, och Inga Persdotter tiger först, men frågar sedan, vad Håkan Nilsson velat, efter han stannat så länge.

»Det kan jag nog säga», säger Maren. »Han är sjuk av tungsinne, och det vill han, att jag ska hjälpa honom kvitt för.»

»Kan I bota sådant?» säger Inga Persdotter.

»Jag har gjort det förr», säger Maren, och hennes två gråa ögon blänka till.

»Det är lika illa med mig», säger Inga Persdotter och suckar. »Jag skulle bli det kvitt, om allt kunde bli, som det var före giftermålet hemma hos sonen min, Nils.»

Då tiger Maren en stund, och hennes små gråa ögon borra sig in i den andras.

»Det är nog svårt det», säger hon till sist. »Så länge Elin finns där, kan väl inte allt vara, som det förr var.»

Inga Persdotters ansikte får färg, och hon nickar ivrigt.

Vad de två sedan tala om, skulle ingen kunnat höra, även om en tredje funnits dold i rummet och lyssnat. Så lågt viska de med varandra, och så förbehållsamt falla orden.

Men när Inga Persdotter går därifrån, är det redan mörkt, och hon påskyndar sina steg, emedan hon ingenting fruktar såsom mörkret. När hon kommer fram till den låga tallskogen, börjar hon springa. Omkring henne vrida tallarna sina krokiga grenar, så att de bliva till armar, vilka sträcka sig fram, som ville de fånga den flyende. Stubbarna i skogen bliva till ansikten, vilka få liv och grina emot henne, som ville de bitas. Ett par kråkor, som skrämts upp ur sin sömn, lyfta och susa bort på svarta vingar, vilka förstoras i skymningen, och borta från kärret ljuder en ensam vipas skri som från en människa i nöd.

Inga Persdotter tror icke på Gud. Men hon tror på djävulen. Hon är besatt av det brott, som fångat hennes tankar. Hon vet icke längre, varför hon vill begå det, eller hur det skall ske. Hon vet blott, att brottet jagar, hetsar, pinar och tvingar henne framåt. Det har växt till ett med hennes själ. Och hon kan ej leva, om hon ej får begrava sina fingrar i den strupe, vilken som i en spöksyn andas inför hennes ögon. Hon kröker sina fingrar, som om stunden redan vore kommen. Och medan skräcken för det, som rasar inom henne själv, förvandlar allt, vad hon ser omkring sig, till osynliga blodtörstiga fiender, vilka trakta efter hennes eget liv, springer hon med fladdrande kjolar och flåsande bröst, och hon stannar icke, förrän hon slängt moderns dörr på vid gavel och räddat sig in dit, där en lampa brinner.

Då först vet hon, att Maren ingenting lovat och ingenting sagt. Och ensam med sitt brott går hon kvidande fram och åter på golvet och tror, att hon är sjuk.

Men ute blänka stjärnorna, och skogsranden står stilla och mörk mot den djupblå himmelen. Ingen mer än den, som är olycklig och besatt av mordanden, kan där tänka på annat än den tidiga våraftonens stilla, skymmande frid.

Med Elin försiggick under dessa dagar en stor förändring. Nu mera tänkte hon på, hur hon skulle kunna vinna sin mans kärlek, och hon hoppades ibland, att hon skulle lyckas. Detta kom därav, att hon nu fått klarhet och visste, varest hon skulle söka det

onda, vilket tyngde på hennes liv.

För Elin, som aldrig dömde någon, var det blott helt naturligt, att hon ej kunde tillräkna Nils detta som en svår skuld. För henne blev han endast ett olyckligt offer, han lika väl som hon själv. Det var onda öden, som skilde dem åt, och Elin anklagade icke sin man ens i sina tankar. En vilja, som var ond och starkare än hans, drev honom till allt, vad han gjort, och ännu gjorde. Elin växte under allt detta. Ord, för allt vad hon tänkte, fann hon aldrig, och aldrig anade hon, att hon växte högre än människor eljest göra. Utan att veta det, nådde hon den höjd, därifrån förlåtelsen synes vara allt, och vad människor eljest kunna döma och tänka, intet. Det största och ljusaste Elin nu kunde drömma sig var, att hon en dag skulle få säga Nils, att hon visste allting, och att hon förlät honom.

»När jag sagt detta», tänkte Elin, »då skall Nils falla ned framför mig och gråta. Eller kanske han ingenting säger eller gör alls. Nej», tänkte hon vidare, »han vill icke låta mig se in i all sin skam. Han är ordkarg och skygg, han som jag. Kanske han reser sig upp och går och ingenting vill säga mig. Jaja», drömde hon vidare i sina tankar. »Så måste det vara.» Och hon visste med sig själv, att hon skulle äga kraft att tiga och ingenting låtsas se. Blott tiga och vänta ville hon, till dess att aftonen kom, och det blev mörkt, så att Nils ej behövde blygas för att möta hennes blick. Då skulle han bliva mot henne som andra män mot sina kvinnor, han skulle smeka henne utan ord och göra henne till sin hustru.

Hur kunna icke människor drömma! Hur djupt sitter icke behovet att leva och vara lycklig i våra själar! Få av oss kunna se sitt eget liv, och för de flesta gäller: »Saliga de, som icke se.» Elin trodde väl icke helt, att så skulle hända, som hon nu drömde. Men hon drömde dock därom mitt i all vånda, och i hoppet, som levde inom henne och sent dog, sträckte hon båda armarna efter sin egen dröm.

Inga Persdotter fruktade Elin nu mera än förr. Blott hon hörde hennes röst, kände hon som ett stygn i sitt bröst. Och hon kunde tänka: »Blir det icke snart en ändring, så mördar hon mig.» Hon trodde detta själv på fullt allvar, och hennes aning var så klar, att hon sade den till väninnan.

»Hon mördar mig nog en dag», sade hon.

Och när hon var nedslagen och trött, önskade hon det nästan. Ty då skulle allt vara slut, och hon fick frid.

»Det vågar Inga Persdotter aldrig», tröstade henne Kerstin Larsson. »Ty skulle sådant hända, falla misstankarna genast på henne, och då måste hon frukta, att allt blir uppdragat.»

Men Elin Olasdotter blickade med klarblåa ögon rätt fram, som hade hon sett in i, vad ingen mer än hon kunde se, och svarade:

»Hon gör det ändå. Jag vet det.»

Men så kom hoppet tillbaka, och då vaknade också kärleken till Nils, vilken hon givit sin tro, och som medlidandet lärt henne att älska. Då ville hon kämpa om hans själ med den onda kvinna, som var hans egen mor. Hon kom att tänka på gamla sagor, och allting omkring henne blev sådant, att hon själv tyckte sig leva i en sådan. I de gamla sagorna berättades om en man, som hade sålt sin själ åt djävulen. För guld och av svaghet hade han gjort så, och han hade gjort det, emedan han var fattig och icke förstod bättre, och emedan han trodde, att den dag, då djävulen krävde hans själ till lön, aldrig skulle komma. Så gifte han sig, och hans hustru älskade honom och var lycklig, emedan hon ingenting visste, och emedan mannen teg. Men hennes man, vilken visste allt, var aldrig lycklig. Ju närmare dagen kom, då han skulle betala den falska lycka, han njutit, desto mera undrande, grubblande och inbunden blev han. Hustrun, som älskade honom, förstod att han led, och ju närmare dagen nalkades, då all hans lycka skulle vara förspild, desto svårare blev det honom att gå och tiga inför sin hustru. Även detta förstod hustrun, fastän hon icke visste, vad som tryckte mannen, eller vilken olycka, som hotade dem. Men till sist fick hon lönen, för att hon tegat och bidat den rätta stunden. Ty när nöden stod för dörren, berättade henne mannen, att han sålt sin själ. Och hon förebrådde honom varken att han begått dödssynden eller bedragit henne med en falsk lycka. Hon såg blott, att mannen var olycklig och visste endast, att hon älskade denne sin olycklige man. Ty när är väl en människa mera olycklig, än när hon begått en dödssynd? Och när behöver hon bättre kärleken? Detta förstod hustrun, och därför fick hon också kraft, så att hon kunde strida mot djävulen och all hans här och vinna seger. Och Gud gav henne klokhet och mod, så att hon räddade mannen och lyckan åt sig själv och hans syndiga själ åt den saliga evigheten.

Så tyckte Elin, att hon nu stred med djävulen om Nils själ. Ty just så tungsint, inbunden och ordkarg gick han omkring. Ingenstädes fann han ro, och aldrig hade han håg för sitt arbete. Våren kom, men han syntes ej tänka därpå. Plogen rostade i redskapslidret, och åkern stod full av ogräs. Men Nils gick omkring som en osalig ande, och när han var ensam och trodde sig osedd, då smög sig Elin till att betrakta honom. Och vad hon då såg, kom henne att frukta, att mannen ville göra sig själv något ont. Runt om henne susade som tunga vingslag av död och av mord, hon kunde känna deras kalla fläktar, och det fanns ingen aning så stygg eller inbillning så hemsk, att den icke någon gång hemsökte henne. Men mitt under allt detta levde hennes själ, renades och luttrades från allt, som var fåfängligt och smått, och med hela sin ungdoms styrka arbetade hon för att nå fram till den dag, då de onda drömmarna skulle förjagas som i sagan.

Nils gick i allt detta och betraktade sin hustru som med andra ögon. Ty han såg, att

hon blivit en annan. Det gick kraft ut ifrån henne, och det kom honom ibland för, att han skulle velat vara ensam med henne och glömma, att allt det andra någonsin funnits till. Det var icke djävulen, som stred med en kvinna om hans själ. Det var två kvinnor, som stridde om honom, han kände bådas värde, och hans inre var ett enda jäsande mörker, där ingen dagning fanns. Hans själ var sjuk av fruktan, samvetsagg och äckel. Hans kropp var trött av tvungna omfamningar och brist på sömn. Han led som av ett långt hemskt rus, vilket varat i månader och år, och hans hjärna var tom av utmattning. Han önskade blott slut på alltsammans, och han hörde inom sig en röst, som viskade, att allt skulle bli gott och stilla igen, endast någon av dem, vilka nu levde för att pina varandra, vore borta och död.

Var det moderns röst, som så talade? Eller var det hans egen? Det kvittade Nils lika. Han hörde blott rösten tala. Och han var så söndergången, att han kunde varken tvivla eller tro.

Men skräcken för Elins släkt, upptäckten, och allt, som därav skulle följa, vaknade ånyo med dubbel bitterhet, när en dag Elins syster kom på besök. Föräldrarna hade skickat dottern till Möllinge. Ty allt sedan Elin kommit gående till föräldrarna för att klaga sin nöd och sedan så hastigt åter tagit avsked, hade de ej hört ett ord från dottern, och de längtade att få veta, hur allting avlupit. De anade intet gott av denna tystnad, och Ola Persson själv hade onda drömmar. Därför kom systemen på besök, och Elin blev först glad att se henne. Men fången i sina nya tankar, som Elin gick, blev systemens besök henne till föga glädje. Ty systemen frågade henne om allt, och Elin ville nu mindre än någonsin förtro sig åt någon.

I allmänna ordalag talade hon därför om mannens godhet och svaghet för sin mor, och hur svår Inga Persdotter var. Men ännu sade sig Elin icke vilja tänka på någon skilsmässa. Först ville hon se tiden an.

Systemen stannade där i tio dagar. Och en dag hände det, att de varit ute och hälsat på bekanta i byn. Då kom Kerstin Larsson springande och berättade dem, att Inga Persdotter kommit på besök samt rådde dem att genast begiva sig hem, emedan eljest någon ledsamhet kunde uppstå. Vid denna underrättelse blev Elin utom sig av förskräckelse och bad väninnan följa dem hem, vilket denna också gjorde. Hemkomna funno de dörren stängd, och när de bultade på den, var det länge tyst inne i huset. Omsider öppnade dock Nils förstugudörren. Och när de kommo in, funno de honom och Inga Persdotter i vardagsstugan. Inga Persdotter var då sådan, att hon knappast ville tala eller hälsa. Ej heller ville hon taga emot den mat, som sonhustrun bjöd henne. Snart därefter tog hon avsked, och Nils satte för hästen för att skjutsa henne hem.

Elin blygdes, att systemen skulle behövt se detta. Men ett par dagar därefter, strax innan systemen skulle resa, hände det, att hon tidigt på morgonen före makarna steg upp och gick ut. Systemen hade sovit i vardagsstugan i en inflyttad bädd, och Nils sov hos Elin i tvåmansängan. När Elin då blev ensam med Nils, lade hon sin bara arm på hans, såg honom in i ögonen och sade:

»Om du ändå någon gång ville smeka mig.»

Hon hade aldrig förr sagt något sådant, och hon undrade själv, varifrån hon tog mod därtill.

Nils sköt emellertid hennes arm tillbaka och svarade bistert.

»Sådant där bryr jag mig icke om.»

Men han kunde icke se henne i ögonen, när han sade detta, och ehuru Elin kände sig skamsen, då hon steg upp för att kläda sig, ångrade hon dock icke, vad hon hade sagt. Det kom henne för, som hade hon därigenom på något sätt kommit sin man närmare.

När hon blev ensam med systemen, sade hon denna, att hon höll av Nils, men att han ej brydde sig mycket om henne. Och hon frågade systemen, om denna kunde säga henne, vad hon skulle göra för att vinna sin mans kärlek.

Därom talade de båda länge med varandra, och till sist frågade systemen Elin, om hon hört talas om Spå-Maren.

Elin slog ned sina ögon och teg. Just detta hade hon nämligen själv tänkt. Men hon tyckte, det var skamligt att fråga en sådan person till råds. Och själv trodde hon ej på, att någon med trollidom kunde vända en annans sinne till kärlek.

Men systemen berättade, vad hon hade hört. Det var både män och kvinnor, som lidit av obesvarad kärlek. De hade alla gått till Maren och alla hade de blivit hjälpta. Ett par av dem kände systemen väl, och de hade själva berättat för henne, hur det gått dem.

Elin satt och hörde på allt detta, och det syntes henne så underligt, att hon, som visste bättre, skulle låna sig till sådant. Men när nöden är stor, och människan icke kan finna hjälp, då blir hon liten och svag och tyr till obekanta makter, även till sådana, som hon under lyckligare dagar föraktat. Inom oss finns alltid den känslan, att allting är så osäkert, dunkelt och svårt att reda, ett stilla tvivel, att vad vi tro oss veta, dock icke är det riktiga. Kanske finns det hjälp att få, endast man vill utsträcka sin hand och söka den.

När systemen samma dag skulle fara, följde henne Elin därför till vägs. Och när de båda systrarna skildes, tog Elin ensam vägen till Spå-Maren.

Hon blygdes icke längre över, vad hon gjorde. Ju närmare hon kom den lilla stugan, där de gråa förhängen skyvde för fönstren, ju mera kände hon det så, som skulle hon där få hjälp. Gud kunde ej vara så hård, att han lät henne gå ohörd även denna gången, och det kunde ej vara orätt av en ensam, olycklig kvinna, att hon sökte hjälp

för att vinna sin egen man.

Elin satt i Marens kammare, innanför den stängda dörren, och framför sig såg hon det magra ansiktet, där skinnet tycktes sitta stramt över de breda kindknotorna. Lika stramt var det rödsprängda, gråa håret kammat bakåt och virat upp i en knut. Och de små klara ögonen lyste emot henne. Elin tyckte, att denna kvinna måste veta allt, och vad hon rådde henne, det ville hon utan tvekan göra.

Maren sade Elin aldrig, att även Inga Persdotter varit där, och vad hon tänkte, vet ingen. Hon lät den högra handen icke veta, vad den vänstra tog. Och Elin gick ifrån henne i en feber av glädje.

Hemma valde hon ut två rena örngåttsvår, som Maren hade lärt henne. Dem lade hon in i en liten packe och gick nästa dag åter till Maren och lämnade örngåtten till henne. Ett par dagar senare hämtade hon dem åter. Då hade Maren läst över dem eller hängt dem i någon rök eller fuktat dem med något. Hur detta var, fick Elin aldrig veta. Men på dessa skulle Nils och hon ligga, då skulle hans kärlek vakna, och aldrig skulle den sedan lämna honom.

Med darrande händer stoppade Elin försiktigt ned sin egen och Nils kudde i de dyrbara örngåtten. Hon lade dem vackert till rätta och stod sedan länge och betraktade dem. Rena och vita lågo de där över den smala spetsen på lakanet. All tanke på, att hon gjort något otillbörligt, var nu försvunnen. Elin tänkte icke på annat, än vad hon nu hoppades och väntade. Hon erfor något nästan av en oskyldig glädje, när hon såg dessa vita örngått. De blevo henne som ett tecken på lycka mitt i all hennes pina, och de första glädjetårar, hon på länge känt, stego i hennes ögon.

Nils somnade tungt på sin kudde, och Elin låg vaken bredvid honom och välsignade hans sömn. Hon glömde, att hon lärt i katekesen, att Gud fördömer allt trollyg, och hon bad varmt, att Gud måtte välsigna sömnen och låta örngåtten verka. Så erinrade hon sig, att hon själv måste somna vid mannens sida, om medlet skulle kunna lyckas. Och trött av oro och hopp, somnade hon på sin vita kudde och sov gott och utan drömmar som ett barn.

På morgonen var hennes första tanke örngåtten, och hon betraktade ängsligt Nils. När han som vanligt åt och gick, utan att synas märka hennes därvaro, sade hon sig själv, att en natt vore för litet, och att hon nog måste ha tålmod länge.

Hon talade sig in i sin egen dröm, och den fyllde henne så helt, att hon på förmiddagen måste gå till väninnan för att förtro henne sin lycka. För henne berättade hon alltsammans, och väninnan hade icke hjärta att säga henne emot.

»Nu äro de vita och rena», sade Elin. »Men jag skall låta dem sitta, tills de bliva svarta, om det behövs, och inte byta om. Nils skall nog komma att tycka om mig.»

Hon såg ut som en ung brud, när hon sade så. Men i nästa ögonblick förändrades hennes ansikte, och hon lutade pannan mot handen och ville länge icke se upp.

XII.

Det var i mitten av mars, och våren kom tidigt. Luften var varm, och de första lärkorna svingade redan i solskenet över åkrar och ängar. Över hela naturen låg en ljum värme, som andades växtlighet, och där slätten slutade, steg imman från jorden blå mot aftonsolen. Elin gick under denna tid och försökte forska ut sin man. Allting var sig likt dem emellan, och någon förändring hade icke inträtt. Och alltsom kuddarna förlorade sin vita färg, utan att någon förändring dock inträdde, började hennes tro på det ofelbara medlet att svikta.

Så kom en dag, då Nils gick omkring och syntes vara mer än vanligt orolig, och ett par ord, som hon hört, gav Elin den rätta ledtråden. Hon erfor, att han behöfve penningar, emedan han var i skuld. Det var en gammal skuldsedel, endast på tvåhundra kronor. Men för Nils var detta redan nog, emedan han inga reda penningar hade.

På detta tänkte Elin en hel dag och en hel natt. Hon somnade in med tanken på dessa penningar, medan hon sov, drömde hon om dem, och när hon vaknade upp, tyckte hon, att Gud hade låtit detta ske för att hjälpa henne.

Dessa tvåhundra kronor stodo på en skuldsedel, som Nils fader, Tufve Tufvesson, hade utfärdat, under det sista året han levde. Denna var överårig och skulle skrivas om, och för detta var det nu, som Nils gick och gruvade sig.

På morgonen visste Elin, vad hon skulle göra. Det kom henne för, att gjorde hon detta, då skulle Nils se, att hon höll av honom. Och såg han, att hon ville vara honom till hjälp i allt, vad hon kunde, skulle kanske hans sinne vändas till henne.

När Nils därför på morgonen skulle fara bort, gick Elin till honom och sade:

»Du skall fara bort nu, Nils. Jag vet också, vart du far.»

»Vet du?» sade han vresigt.

Men Elin lät ej skrämman sig av hans ton. De stodo mitt emot varandra i vardagsstugan, och dörren till gården stod öppen, så att man kunde se hästen, vilken stod för kärran och tuggade på betset. För första gången såg Elin Nils frimodigt i ögonen och log.

»Du är skyldig tvåhundra kronor», sade hon. »Och det gruvar du dig för. Men jag hade tänkt så, att om du ville, skulle jag skriva till far.»

»Vill du det?» sade Nils tvivlande.

»Det vill jag», fortfor Elin. »Och ber jag honom om det, sänder han dig nog

pengarna.»

Nils stod stilla och såg på sin hustru. Vad hon nu sade honom, kunde han aldrig tro skulle hava varit möjligt. Tårarna stego upp ur hans ögon av ånger, blygsel och samvetsagg, och han undrade, hur det var möjligt, att han liksom aldrig märkt Elin förr. Nils kunde ej se på henne längre, utan han vände sig om och gick ifrån hustrun ut på gården. Där ute gav han sig till att syssla med hästens betsel, och Elins hjärta stod stilla i hennes bröst, emedan hon tyckte sig känna, att något nytt nu måste komma. Då såg hon Nils vända sig ifrån hästen och med tunga, långsamma steg åter gå upp för den låga trappan och in i vardagsstugan. Utan att säga ett ord, gick Nils fram, tog Elin om halsen och kysste hennes mun.

Aldrig hade förr en man kysst Elin, och nu var det Nils, som gjorde det. Hon stod blossande röd och såg på honom med halvöppna läppar och fuktiga ögon. Så lycklig trodde hon aldrig, att någon människa kunde bli.

Nils stod också stilla, och nya känslor skakade hela hans själ. Han kunde icke stanna längre och se på hustrun. Han vände sig för andra gången om och gick.

Men när han redan var ute, ropade Elin efter honom:

»Säg bonden, att om en vecka har han pengarna.»

Nils satt redan i vagnen. Men när han for, vände han sig om och såg på hustrun. Och Elin kände det, som om hon i denna stund ägde sin man helt. Så underlig var denna blick, så djup och så dunkel.

Hon gick fram till bädden, och med huvudet lutat mot Nils kudde, som låg ytterst, föll hon på knä och tackade Gud, som hjälpt i hennes nöd.

På eftermiddagen satt hon hos Kerstin Larsson och berättade om sin lycka.

»Ser du det», sade hon, »jag tror, att örngåtten börjat verka, och att det är Gud själv, som lett mig.»

Hon var röd och varm, när hon talade. Och hennes ögon tindrade.

Över trädgården nedanför verandan sken vårsolen varm, och lärkorna kvittrade i den klara luften.

Tidigt gick Elin hem, lagade kvällsvarden i ordning och väntade på Nils.

När han kom, gick hon skyggt emot honom och ville räcka honom sin hand. Men Nils såg icke den framräckta handen, ej heller hennes ögon, som bådo. Han var åter fången i den trolldom, som band hans själ, och utan att säga något, satte han sig till bordet och åt.

Då störde Elin honom icke, utan gick till sängs. Men när det blivit mörkt, och hon hörde, att Nils sov, låg Elin länge med öppna ögon, lyssnande till mannens andetag, och det gamla uret, som knäppte så långsamt.

»Har jag drömt?» tänkte hon. »Är det möjligt, att jag bara har drömt?»

XIII.

Dagen därpå, som var en lördag, kom Inga Persdotter till Möllinge och tillkännagav, att hon ämnade stanna där över söndagen.

Aldrig hade hon synts Elin så vidrig, aldrig hade Elin haft så svårt att uthärda den onda kvinnans blotta närvaro. »Från första stunden jag såg henne», tänkte den stackars hustrun, »gav det inom mig som ett stygn av rädsla. För var gång jag återsett henne, har jag blivit mera och mera rädd. Hon har hållit Nils borta från mig, och hon har förstört hans liv och har förstört mitt. Allt vad jag var rädd för, när jag såg henne först, var ingen inbillning. Ty allt vad jag då kände var verklighet, och värre än jag ens kunde inbilla mig. Men all den vishet, människor talade till mig, att jag skulle vänta och tåla mig, och att kanske allt icke var så svårt, det var ingen vishet, det var bara lösa ord och prat, sådant som människor tala, när de icke vilja erkänna sanningen. Nu har Nils kysst mig, och han är min. Jag själv har sett i hans ögon, att han skulle vilja som jag, om han bara kunde och tordes. Och nu hatar jag henne, så, som hon hatar mig. Det finns inte det onda, jag icke skulle vilja göra henne och se henne lida. Gud hjälpe mig, att jag säger så om Nils moder. Men hon är icke bättre värd.»

Så gingo Elins tankar, allt sedan hon börjat hoppas att vinna sin man, i en ny fåra. Härigenom blev hon djärvare och mindre skygg. Även inom hennes ödmjuka natur vaknade känslan av egen rätt. Och när hon såg Nils och den andra byta hemliga miner och stänga sig inne som förr, fruktade hon icke längre, utan hon blev vred och fick lust att kämpa för sitt eget, och det, vilket hon kände var hennes rätt.

Inga Persdotter märkte också, att någon förändring hade inträtt med sonhustrun. Hennes ögon gingo från Nils till Elin, som ville hon utforska, vad som hänt, och hon såg, att Nils icke längre var så fri, som hon ville hava honom. Därav blev hon orolig, och hennes inre kom i uppror. När hon stängt in sig med Nils i kammaren, lyssnade Elin på dem. Hon kunde ej urskilja orden. Men hon hörde, att Inga Persdotter var vred, bannade och svor, samt att Nils icke kunde försvara sig.

Då kände Elin, att vreden steg inom henne och måste ha luft. Och hon gick ut på gården samt satte sig där på trappan och väntade. Från denna plats kunde hon se bort mot sitt gamla hem. Där borta över staketet följde hon med ögonen vägen, vilken hon en gång i så tunga tankar hade gått. Elin tänkte på allt, vad hon utstått, sedan hon första gången grät över brudkronan, och ända till denna dag. Hon tänkte på alla de tårar, hon fällt, och visste, att ingen kunde räkna dem. Även kom hon ihåg,

att hon velat vara god, att hon fallit undan och aldrig satt hårt emot hårt. På allt detta tänkte Elin, och hon undrade över, att hon själv nu kände sig så beslutsam och hård, och att hon icke längre ville gråta.

»Det har blivit för mycket», tänkte hon. »Nu bär jag det icke längre.»

Då hörde hon från vägen ljudet av ett handklaver, som spelade en glad marsch. Det var ungdom, som var ute och roade sig. Muntra, klara röster hördes närma sig. De dämpades en stund av byggnaderna, som lågo emellan, hördes så återigen och drogo förbi. Över dem alla klang låten från handklaveret.

Då mindes Elin, att det var söndagsafton.

»Hon ämnar gå i morgon», tänkte Elin vidare. »Men dessförinnan skall hon ha talat med mig.»

Blott på detta enda tänkte hon. Allt annat gled henne förbi, rörde henne ej. Det fanns icke ens till.

»Det har blivit för mycket», mumlade hennes läppar.

Då hörde hon Nils komma inifrån köket och gå henne förbi. Men hon rörde sig ej ur stället; när hon hörde honom, såg hon icke ens upp, tänkte blott på det, som nu skulle komma.

»Sitter du här?» hörde hon Nils säga nedifrån gården.

»Ja», sade Elin trotsigt och reste sig.

Nils ryggade. Så hade han aldrig trott, att hustruns röst kunde ljuda. Han vek undan för den och gick. Men Elin såg aldrig vart. Ty hon hade redan glömt, att han talat till henne, och stod nu inne i vardagsstugan, där Inga Persdotter satt och ruvade över sina egna tankar.

Elin satte sig mitt emot vid bordet och såg på den andra. Det undrade henne, att hon kunnat gå så länge tyst och vara så skrämd.

»I sitter här och tänker», sade hon till sist.

»Vad tar du för ton?» sade Inga Persdotter.

»Jag tar den ton, som jag borde ha tagit förr, så sutte I kanske icke här nu», svarade Elin.

Den andra reste sig upp och ville gå till dörren.

»Sitt ni», sade Elin. »Nu kan I höra på mig. Jag har hört på er länge nog och ingenting svarat.»

Inga Persdotter blev stående. Hon kunde ingenting säga och ville ingenting förstå.

»Om rätt vore», fortfor Elin, och hennes ansikte var vitt, »så sutte I, där varken sol eller måne lyser. I har begått ting, som ingen människa kan nämna. Men en gång borden I veta, att jag vet det. Det är flere än jag, som vet det. Och vad många vet, kan inte tystas ner.»

Elin steg upp, gick förbi svärmodern och stängde dörren.

»I skall inte gå ut till Nils nu», sade hon. »Ty jag tål inte att tala vid honom om detta. Men I ska gå härifrån. Och I ska aldrig sätta er fot här mer. Till Nils ska I säga, att jag vet alltsammans, och I ska en gång svara inför Gud, för vad I gjort med honom och mig.»

Inga Persdotter stod stilla, och även från hennes kinder vek blodet.

»Vad vet du?» sade hon hest.

»Jag tror, det heter blodskam på lagspråket», sade Elin kort.

Då vek Inga Persdotter baklänges, och hon skulle velat kasta sig över sonhustrun och strypa henne. Men hon vågade ej. Ty den andra var större och starkare. Med vitt uppspärade ögon och mun blev hon stående och stirrade på Elin, som alltid varit så foglig, och hon kunde på länge ej få fram ett ord.

Elin såg allt detta, förstod henne och njöt därav.

Till sist sade Inga Persdotter:

»Vem har ljugit på mig detta för dig?»

»Det behöver ingen ljuga», svarade Elin, »när allting är sant. Vem som sagt det, kan vara er detsamma. Men tvingar I fram länsman, ska I få se, att jag har vänner.»

Då satte sig Inga Persdotter ned och jämrade sig, som om hon lidit en svår, kroppslig plåga. Elin såg på henne med förakt.

»Vrid er», sade hon, »vrid er som en mask för mig. I ska en gång vrida er värre i helvetet. Och kom ihåg, att I inte har kunnat säga mig emot. Men nu ska I gå in till er och låta mig vara. Jag lider inte att se er här.»

Därmed pekade hon på dörren till kammaren, och Inga Persdotter lydde sin sonhustru och gick. Elin stängde själv dörren om henne.

Länge satt Inga Persdotter inne i kammaren. Men den aftonen lämnade hon dock icke Möllinge gård. Ännu en gång talade hon med Nils. Det var måndagens morgon, när han följde henne på hemvägen. Ensamma gingo de åter på den smala stigen, som stiger och sänker sig utmed den låga tallskogen på andra sidan byn. Skarpa som knivar föllo Ingas ord. Och aldrig hade hon talat med vildare lidelse, aldrig våldsammare kämpat för sitt eget liv. Hennes tal var tungt och mörkt som ett ovädersmoln, och ur molnet blänkte blixtar, vilka bådade fara och död.

Men hon sade icke Nils, att Elin visste allt och förebrått henne deras skamliga förhållande. Ty hon insåg, att om Nils visste detta, skulle han bli feg och aldrig våga, vad hon nu ville tvinga honom till.

Men Elin tänkte ej på sådant. Den afton, hon talat ut med svärmodern, gick hon första gången lugn och säker i sitt eget hem. När kvällen kom, sökte hon vila, och hennes själs uppror hade varit så starkt, att hon nu sov tryggt, utan tanke på morgondagen.

Dagen därpå väntade Elin, att Nils skulle säga något, som visade att Inga Persdotter givit honom del av det samtal, som förts dem emellan. Men när Nils som vanligt gick tyst och icke heller visade sig annorlunda emot henne själv, då insåg Elin, att Inga Persdotter ingenting hade sagt. Skälet härtill kunde hon väl icke fullt fatta, men ju mer hon grubblade häröver, ju mer blev det henne, som när man ser ned i en avgrund och känner, hur den suger och drager. Hon greps av en måtlös och vetlös skräck, mot vilken allt vad hon förut upplevat syntes henne ringa och intet.

Så häftigt kom omslaget från hopp till förtvivlan, att det berövade Elin varje rest av självbevarelseinstinkt och gjorde henne oklok. Hon som förut icke talat vid någon, talade under de få dagar, som nu följde, med alla, vilka kommo i hennes väg. Hon talade vid Nils om, hur olycklig hon var, hon grät och besvor honom att sälja Möllinge och flytta bort. »Stannar du här», sade hon, »så blir jag här aldrig, då går jag ensam, och du ser mig aldrig mer.» Hon besökte främmande människor endast för att få fråga, om Inga Persdotter varit i deras hem. Inför dem grät hon och klagade sin nöd, berättade om sin ångest och om sina kval, anklagade om vartannat Inga Persdotter och sin man, alltid i allmänna ordalag. Något bestämt kunde hon icke säga, blott att de voro så svåra emot henne, och att allting var så svårt. Skam, skräck, sorg och hopplös längtan hade på en gång förvandlat Elin, från den hon en gång var, till en vanlig bondkvinna, vilken torgförde sina egna lidanden utan blygsel och återhåll till alla, som ett ögonblick ville unna henne lisan att få beklaga sig. Medan hon gjorde så, kunde hon höra sig själv tala, och hon visste ej, var hon fann alla ord, eller varför hon uttalade dem. Vad som förut varit henne en styggelse, blev henne nu ett behov. Hennes människa var borta, hennes person utplånad, hon var tom.

Och hon kände blott ett enda: namnlös fruktan för de ord, hon uttalat, och den kvinna, hon trotsat.

»Jag har sagt henne allt», tänkte hon. »Nu kan jag icke mer. Nu är allt förbi.»

Men ensam med den gamla modern gick Inga Persdotter fram och åter på golvet i deras låga stuga och kved. I två dagar och en natt gick hon så, och det kom ej en blund i hennes ögon. Hon åt föga, och med modern talade hon knappast. Den gamla gick omkring henne, och hennes tandlösa mun var hårt sammanknipen. Modern fruktade dottern och vågade ej störa henne. Allt vad hon gjort i sitt liv, och allt vad hon ville göra, trädde dessa dagar och denna natt fram för den ensamma kvinnan, som endast litade på sig själv. Ingas hy blev grå, medan hon så gick, och den kraftiga underläppen sköt fram, men ögonen voro dolda under ögonlocken. Icke ens när någon främmande kom in i stugan, stannade Inga Persdotter i sin gång. Hon lät främmande komma och främmande gå. Det hon tänkte och ville, angick ingen. Hon var ensam därom.

Inga Persdotter överlade icke nu längre, hon betänkte sig ej. Hon behövde blott denna tid för att stålsätta sig, och så starkt var hennes inre uppror, att det just var detta övermänskliga inre uppror, som i det yttre förlänade henne styrka och självbehärskning. För ingen visade hon något. Det var blott vandringen fram och åter, som röjde hennes oro. När hon blev ensam med modern, kved hon sakta och tyst. Hon visste, att modern ej kunde höra henne. Och när någon kom, tystnade hon vredgad, därför att den främmande stört henne. Sedan började hon på nytt.

En enda gång talade hon. Det var, när en besökande kom att nämna sonhustruns namn. Då stannade Inga Persdotter sin gång, såg lugn på den främmande och sade, obekymrad om, hur man skulle tolka hennes ord.

»Jag vet ett hus, där jag ville sätta henne, och hade jag henne väl där, komme hon nog aldrig dän.»

Därmed fortsatte hon sin vandring och såg icke upp, när den främmande gick.

Inga Persdotter såg nu blott ett, och det var detta enda, som band hennes tunga och gav hennes kropp övermänskliga krafter, så att hon kunde umbära både föda och sömn. Hon såg, att allt, varefter hon förr traktat, var intet, och detta, som hon nu eftersträvade, var allt. Vad som sedan skulle följa, var henne likgiltigt. I fråga om det, som nu fyllde hennes själ, erkände hon icke ens, att något »därefter» fanns. Ty något högre tyckte hon sig icke kunna vinna. Det var nu icke fruktan, som drev henne fram, det var icke beräkning. Om hon sade till sig själv eller andra, förut eller efteråt, att hon ville vinna något med sitt dåd, så ljög hon. Det var dådet självt, som eggade henne. Det var själva dådet, hon ville. Så länge hade hon ruvat däröver, att det blivit ett med hennes själ. Hon kunde icke vila, förrän det var utfört, icke ångra, när det var fullbordat. Lika gärna skulle hon kunnat ångra, att hon blivit till. Hon hade överskridit gränsen för det mänskliga, luften omkring henne var kylig, rensad och tunn, och inom eller utom henne fanns intet, som kunde vara henne till hinder.

När andra dagens afton kom, tog Inga Persdotter föda. Hon åt som den, vilken hungrat länge, och efteråt satt hon stilla och lugn, utan att röra sig och utan att kvida. Därpå såg hon efter att modern sov. Så klädde hon av sig och gick själv till sängs.

»Jag behöver sömn», tänkte hon. »Eljest går jag sönder.»

Inga Persdotter sov ända till morgonen, och först sent gick hon ut.

När hon då gick, tog hon vägen till Spå-Marens bostad. Hon stannade icke utanför, utan steg djärvt in, och hon ryggade icke, därför att hon såg, att det fanns besökande

i stugan.

Lugn och säker satt hon och deltog i samtalet. Det rörde sig om socknens angelägenheter, och Inga Persdotter blev icke orolig. Hon visste, att hennes stund skulle komma. När den besökande avlägsnade sig, gick hon före Maren in i kammaren och stängde själv dörren.

Samtalet började hon, där hon sist slutat detsamma, och sade utan omsvep:

»Jag har nu fått det så, att jag vill bli Elin kvitt. Och I ska hjälpa mig.»

Maren knep ihop ena ögat och såg stint på den talande.

»Hur ska det gå till?» frågade hon.

»Det blir er sak», svarade Inga Persdotter. »I kan slå henne med trolltyg, så något händer henne, det vet jag.»

Och i samma stund tänkte hon:

»Händer det Elin något nu, och det skulle knipa, då kan jag skylla på Maren.»

Men Maren var henne för slug, och hon syntes genomskåda den besökande. Ty hon svarade kort:

»Sådant är farligt.»

»I vill då inte hjälpa mig?» sade Inga Persdotter.

»Vill I ha hjälp snart?» genmålde Maren.

Inga Persdotter log.

»Hellre i dag än i morgon», sade hon, och hennes ögon blevo borta under ögonlocken.

Maren teg en stund och syntes betänka sig.

»Den hjälp I behöver, får I nog», sade hon till sist.

Då reste sig Inga Persdotter upp, lade en sedel på bordet och gick.

Vad hon fått för hjälp av Marens ord, visste hon icke själv. Men hon gick åter ut i solskenet. Det var vid middagstiden i slutet av mars, och långt borta såg hon de första tranorna sträcka mot norr. Strax efter kom en flock grågäss. Naturen var full av rörelse och liv.

Men Inga Persdotter tänkte icke på sådant. Med små, snabba steg gick hon vägen fram, erinrande sig, att hon fått vänta och behövde skynda sig. När hon kom fram till Möllinge gård, stannade hon ett ögonblick, och med en snabb, vass blick syntes hon omfatta allt detta, vilket nu åter skulle bli hennes och på allvar. Så gick hon in genom porten och steg uppför trappan. I vardagsstugan stod Elin och dukade av bordet.

»Var är Nils?» sade Inga Persdotter, utan att hälsa.

Elin såg upp. Och all den skrämsel, som denna kvinna ingivit henne, låg åter i hennes hållning och blick. Inga Persdotter såg det och kände sin kraft växa.

»Han är i stallet», sade Elin tonlöst.

Inga Persdotter vände om på tröskeln och gick. Elin stod med handen tryckt mot bröstet och såg efter den bortgående. Så hastigt hade allt försiggått, att hon tyckte sig hava sett en syn.

Men Inga Persdotter gick in i stallet, och väl inkommen stängde hon dörren om dem båda. Nils stod därinne och skar hackelse. Han slutade icke med sitt arbete, för att modern kom in. I samma stund han varseblev henne, visste han, varför hon kom.

Inga Persdotter satte sig ned på halmen, som låg i en spilta, och såg på sonen.

»Du har bråttom i dag», sade hon till sist.

»Låt mig vara», sade Nils. »Jag har så.»

Inga Persdotter teg en stund. Så sade hon:

»Jag vill bara låta dig veta, att nu bär jag det inte längre. I morgon skall hon vara härifrån.»

Nils släppte sitt arbete och stirrade på modern.

»I morgon?» sade han endast.

Han kunde icke förstå, att det var så nära.

»Varför i morgon?»

»Därför att jag lider inte att vänta längre. Blir det inte i natt, kan jag det aldrig.»

Det var skumt i stallet, sedan dörren blivit läst. Och som Inga Persdotter satt, kunde Nils ej se hennes ansikte. Men han hörde varje ord, hon sade, och allt motstånd inom honom var som kvävt och borta. Den lugna, säkra rösten behärskade honom, och den övermäktiga, som bundit hela hans liv, höll honom i sin hand. Hon hade fött honom till världen, och utom henne hade han ingen kvinna känt. Därför var han hennes, och hon visste det.

Utan att vänta på svar, började Inga Persdotter att tala.

Hon sade Nils, när allt skulle ske, och hur det skulle ske. Utan att fatta att det var verklighet, hörde han varje ord, och hans starka kropp skälvde som av frossa.

»Men om det blir känt?» sade han till sist.

»Det blir inte känt», svarade Inga Persdotter, »om du är karl och tiger. Men är du så dum och röjer dig, då får du också taga det på dig. Jag gör det aldrig.»

Modern hade rest sig upp och såg sonen in i ögonen. Återigen skalv han till. Så lade han sin hand i hennes och sade, som om hon bett honom giva sig detta löfte:

»Röjer jag mig, så skall jag också lida ensam.»

Då andades Inga Persdotter ut. Detta var i själva verket det enda, hon fruktat. Detta löfte hade hon tänkt avfordra sonen, och hon förstod icke, att han givit det av egen drift. Utan att säga mera öppnade hon staldörren och lät solskenet strömma in. Dagsljuset kom så plötsligt som efter en lång natt, och bådans ögon blinkade en stund mot solen, innan de kunde vänja sig vid att se den.

Detta vållade också, att ingen av dem märkte, hur Elin gick in i vardagsstugan från

trappstenen bredvid fläderbusken. Där hade hon stått som fjättrad och betraktat den stängda dörren, vilken hon icke ens vågade nalkas för att lyssna.

Men Inga Persdotter gick utan avsked från Möllinge gård och tog åter vägen till det låga huset vid landsvägen, i vilket ena länga hennes moder, Karna Andersdotter, bodde. Och när hon kom dit och åter blev ensam med den gamla modern, som betraktade henne och undrade och aldrig sade, vad hon tänkte, då vaknade Inga Persdotters oro ånyo. Åter började hon sin vandring fram och tillbaka på golvet, och åter kved hon sakta medan hon gick. Men hon gjorde allt detta, emedan hon tyckte, att tiden stod stilla, och att hon velat påskynda dess gång.

Ty nu längtade hon, att stunden skulle komma. Hon längtade som en vansinnig, att natten skulle utplåna dagens skarpa färg, och hon skulle slippa gå här och vändas som en varg i bur. Därför gick hon osalig omkring och kved, utan att den döva modern kunde höra henne, och medan hon gick, krökte sig hennes fingrar i kramp, som hade de klämt sig fast kring en strupe.

Som hon så gick, kom hon att tänka på, att hon icke fick förråda sig, och hon erfor ett slags hat mot den gamla modern, som gick omkring i rummet eller satt tyst i sin vrå. Varför skulle hon vara där? Varför fick man icke vara ensam? Inga tog fram en grå kjol, på vilken hon förr börjat arbeta, förr, innan detta, som var henne övermäktigt, kom. Och hon satte sig ned och började sy. Timme efter timme satt hon så och lät stygn följa på stygn, och allt mera blev henne tiden lång. Solen stod ännu högt på himmelen. Ville den då aldrig försvinna, så att hon äntligen fick ro?

Långsamt gick solen för henne, som väntade. Men till sist försvann den dock, och Karna Andersdotter tände lampan. Hon tog fram mat och åt. Men lutad över sitt arbete satt Inga Persdotter fortfarande kvar och sydde. Hon hade väntat så länge, att hon tyckte sig hava tröttnat ut sin egen längtan.

Men när mörkret kom, mörkret, efter vilket hon längtat så tungt, då lade hon noga samman sitt arbete, och medan den gamla modern gjorde i ordning sin bädd, satte sig Inga Persdotter vid fällbordet och åt. Så bäddade även hon åt sig själv och tog så plats vid spisen, där glöden börjat slockna. Där satt hon och lyssnade, till dess hon hörde, att modern sov. Då steg hon upp, tog en sjal över sitt huvud och gick ut. Men innan dess tog hon fram något under sängen, som hon lindade fast kring livet och höll gömt under sin sjal.

Inga Persdotter gick snabbt över landsvägen och försvann under de låga tallarna, som skuggade hennes vanliga väg. Hon undrade över att hon icke var mörkrädd, och hon gladde sig däråt. Ty hon visste, det kom därav, att hennes vilja var så stark. Hon följde vägen, till dess hon kom upp på backen, från vilken hon kunde se ut över byn. Hon märkte då, att hon dock var ute för tidigt, och att hon glömt att se på klockan. Men nu var hon lugn, ty hon var ensam. Hon satte sig ned för att åter vänta på tiden, som gick så långsamt, och där hon satt, såg hon ut över byn.

Det brann i fönstren där nere. Som små stjärnor, vilka fallit ned på jorden, lågo fönstren där och glimmade i mörkret, berättande, att människorna ännu icke gått till ro. Inga Persdotter satt och såg på ljusen, och hon tänkte på alla människor där nere. En efter en stego de fram för hennes inbillning, försvunno åter och lämnade plats för nya. Hela socknens män och kvinnor kommo och gingo henne förbi, och hon hatade dem alla. Alla hade de gjort henne ont, alla hade de avskytt och smutsat henne. Hon kände deras tungor och visste, vad de voro värda.

»I morgon!» sade hon till sig själv. »I morgon! Då skall ingen av er gå till sängs och kunna sova utom jag. Ty fegheten skall vara över er. Men då skall jag sova. Ty då har jag fått ro.»

Ett underligt högmod grep henne. Hon tyckte sig för mer än alla, över dem alla, höjd över alla. Det hon hade för, blev i hennes egen inbillning till ett stordåd, hon tyckte sig höra och se den skrämsel, som skulle gripa hela bygden. Hon kände sig själv stor av detta, och det var något i hennes hjärna, vilket arbetade, som ville det spränga henne.

Så satt Inga Persdotter och såg, hur ljusen släcktes ett för ett. Det var, som om hela trakten blivit mörkare och liksom mera trygg.

»I morgon!» sade Inga Persdotter för sig själv. »I morgon komma ljusen att brinna längre.»

Hon såg åter ned mot byn, och där fanns blott ett sista ljus, som brann. På detta stirrade hon länge. Det var, som om hon setat och väntat att höra en klocka slå.

Till sist såg hon, hur även detta ensamma ljus började röra sig, som om någon inne, där det brann, lyftat en ljusstake eller en lampa. Så glimmade skenet upp en sekund och var borta. Nu var allt mörkt, icke en ljusprick syntes. Byggnaderna lågo som sovande skuggor i den mörka natten. Hela byn sov lugnt.

Då drog Inga Persdotter en suck av befrielse, och med sjalen svept omkring sig mot nattkylan, döljande det, hon bar därinnanför lindat om sitt liv, gick hon med säkra, snabba steg fram mot sitt mål. — — —

Sedan Inga Persdotter varit på besök hos Nils, fick Elin veta, att svärmodern samma dag varit inne hos Spå-Maren. Elin tänkte på detta, så lång dagen var, och hon undrade, om den andra setat på samma stol som hon själv, och vad där blivit sagt. Nu trodde hon, att Maren bedragit henne med örngåtten, och i en yrsel av fasa och upphetsning sade hon till mannen, att nästa dag skulle hon gå. Hon skulle gå hem till de sina, och ingen skulle längre behöva tycka, att hon gick i vägen.

Nils såg underlig ut, när hon sade så. Men han svarade intet. Och inför honom böjde sig Elin ned och grät, som hon icke gjort, sedan den dag, då hon började

hoppas.

Och ingenting hände, ingenting, som kunde giva ändring eller räcka till att förhindra, vad som skulle ske. En bondpiga kom på aftonen för att köpa smör, och Elin talade vid henne och avgjorde handeln. Sedan märkte hon, att det var mörkt, och hon gick till sängs, längtande att få sova. Hon låg och hörde det gamla uret knäppa, och utan att tänka däröver räknade hon knäpparna.

»I morgon», tänkte hon, »i morgon går jag hem. Sen får allt bli, som det vill. Men hit kommer jag aldrig åter.»

Bredvid henne låg Nils, och Elin hörde, att han sov. Trött av dagen somnade hon själv och glömde.

Nils sover, han sover länge och tungt. Kanske vill han ej vakna, kanske fruktar han den timme, då han vet, att allt skall ske. Kanske har han glömt alltsammans, eller kanske han aldrig trott, att det var sant. Vem vet detta nu? Ingen vet det, icke ens han själv skulle någonsin kunnat svara därpå, om någon frågat honom.

Inga Persdotter har sett ljusen slockna i den sovande byn, och hon har gått vägen fram till sonens bostad. Ingen har sett henne, och ingen har hon mött. Nu är hon framme vid Möllinge, och spejande går hon runt den gamla gården, där släkten arbetat, levat och dött. Men det som varit, når henne icke. Endast det som nu är, fyller hennes sinne. Hon går omkring huset, som spejade hon efter, om det någonstades skulle lysa ett ljus. När hon intet kan upptäcka, stannar hon vid det fönster, som är närmast bädden, där de båda makarna sova. Där pressar hon ansiktet mot rutan och försöker att se in. Men hon kan intet urskilja. Inne som ute är allting blott ett jämt, tungt mörker.

Då går hon runt byggnaden ännu en gång och stannar på gården vid den låga trappan. Där sätter hon sig och väntar, att timmen skall slå, då Nils öppnar dörren och, som hans vana är, går ut för att giva hästarna foder. Hon sitter på samma sten, där hon en gång i sin ungdom satt, i dov vrede förbannande sitt öde, därför att hon skulle föda ett barn. Hon har glömt detta, liksom hon i denna stund glömt allt annat, utom ett, och omkring henne stiga i mörkret skuggorna av de gamla husen, vilkas väggar så länge givit eko åt hennes stämmas jubel, smärta eller raseri. Nu stå de tysta omkring henne, och endast den svaga nattvinden rasslar sakta i foderladans halmtak.

Inga Persdotter sitter och stirrar mot fönstret, och som hon nyss väntade, att ljusen skulle släckas och mörkret dölja hennes steg, så väntar hon nu att se den lilla låga tändas, vilken skall berätta henne, att hon icke längre är ensam vaken. Men Nils sover där inne, och lågan tändes icke. Åter tycker Inga Persdotter, att tiden skrider långsamt framåt, alltför långsamt för hennes hämnd. Åter kröker sig hennes hand i krampaktig längtan att gripa om en strupe.

Till sist reser hon sig upp och går fram mot dörren. Hon beräknar ej längre, hon trotsar på, att intet kan röja henne. Därför höjer hon handen och slår hårt på den stängda dörren. Då ser hon ett ljus flamma upp därinne. Hon går åt sidan, så att skenet ej skall falla på hennes ansikte, om någon annan skulle öppna. Och som hon gör detta, knyter hon upp sjalen och lossar något, som hon haft bundet om sitt liv.

Då öppnades dörren och Nils kom ut. Han såg sig om, när han trädde ut på gården. Men Inga Persdotter stod stilla och rörde sig ej från sin plats.

»Jag är här, som jag sagt», sade hon. »Gå ut till kräken och gör fort, vad du gör.»

»Elin sover», viskade Nils sakta.

Men Inga Persdotter slog åt honom med handen.

»Gå bara», sade hon, »gå fort.»

Nils gick och Inga Persdotter stod kvar och väntade honom. Åter tyckte hon, att tiden gick henne för långsamt, och då Nils dröjde, sköt hon upp dörren, som stod på glänt, och ensam steg hon in i det halvmörka rummet. Framför henne låg Elin avklädd i sin bädd och sov med de bara armarna över täcket.

Inga Persdotter stod en stund och såg på sin fiende, och hennes händer skälvde av oro. Som en våg av raseri gick igenom henne från huvud till fot, och utan att taga sina ögon ifrån den sovande, kastade hon av sig sjalen och ryckte fram snaran, som hon haft dold därunder.

Vid denna rörelse vaknade Elin, och som om hon sett ett spöke, reste hon sig upp och höll båda händerna avvärjande framför sig.

»Vad vill I mig?» skrek hon. »Och var är Nils?»

Inga Persdotter svarade icke, stod endast stilla och njöt sin triumf, viss, att den icke kunde undgå henne.

Då förstod Elin allt, och i en blink kastade hon sig ur sängen och stod på sina bara fötter på golvet framför den andra. Hon ville springa mot dörren, men Inga Persdotter stod i hennes väg.

»Du kommer inte förbi mig», väste hon. »Minns du, vad du talade om? Blodskam! Sade du inte så? Skam har du haft. Nu komme blodet över dig själv!»

Liten och späd som hon var, försökte hon pressa den unga kvinnan ned mot golvet. Men Elin var henne för stark.

»Nils», ropade Elin, utom sig. »Nils, hjälp mig.»

Och Nils kom in. Hans panna var våt av svett. Med vidöppna ögon stannade han ett ögonblick och såg på scenen framför sig.

»Släpp mor», röt han. Och hans röst var tjock.

Han böjde sig ned, grep det första tillhygge, som kom i hans hand, och höjde det mot hustrun.

Då förstod Elin för andra gången, förstod, att allt hopp var ute, och att han, som hon trots allt hållit av, höjde sin arm emot henne, och ville hennes död.

»Nils», bad hon. »För Gud i himmelens skull! Slå inte! Skona mitt liv. Jag ska gå min väg. Jag ska ingenting säga.»

Men Nils var som vild. Raseriet blodsprängde hans ögon och hans ansikte.

»Undan mor», mumlade han.

Då lät Elin sina armar glida ned från det tag, med vilket hon pressat sin värsta fiende mot jorden, hon sjönk ihop på golvet, och med nedböjt huvud bidade hon slaget.

Nils slog henne i huvudet, så att hon föll, och med snaran fullbordade Inga Persdotter dådet.

Det blev tyst i rummet, då allt var slut. Ingen ville se den andre i ögonen, på fällbordet flämtade lampan, och på golvet låg Elin Olasdotters döda kropp med snaran om halsen.

Ensam, borta i rummets mörkaste vrå, stod Nils med händerna för ansiktet och vågade ingenting se. Inga Persdotter talade icke till Nils. Hon lät honom vara, som han var, och gick fram för att lösa snaran.

Men Nils hindrade henne.

»Inte än», sade han. »Inte än.»

»Är du rädd nu?» sade Inga Persdotter håfullt. »Nyss var du det inte.»

Då föll Nils på knä och lyfte de båda knäppta händerna mot sin hustru.

»Gud i himmelen, förlåt mig i din nåd, att jag slagit oskyldigt blod», ropade han.

Han kastade sig ned mot golvet, och som ett piskat djur kröp han fram emot hustruns lik. Där föll han ihop och blev liggande orörlig.

När han kom till besinning, stönade han som under stora plågor, och i det han släpade sig fram till sängen, kröp han upp i den, lade sig ned och gömde huvudet ibland kuddarna.

Inga Persdotter stod tyst och betraktade honom, och hennes hela människa svällde av förakt.

»Så usel är du alltså», sade hon. »Och för dig har jag gjort allt detta.» I detta ögonblick grinade det meningslösa i vad hon gjort i all sin fasa mot Inga Persdotter.

Nils hörde henne icke längre. Hans kropp skakades av snyftningar, och hans läppar mumlade utan sammanhang böneord, vilkas mening han längesedan hade glömt.

Då vände sig Inga Persdotter ifrån honom, och utan att spilla vidare ord började hon arbetet på att utplåna spåren av nattens dåd.

Ty det led fram mot morgonen, och den första dagerns ljusning skymtade redan vid synranden i öster. Nu gick tiden ej längre långsamt. Nu flög den fram på ilande vingar, flög fram mot den morgon, som skulle komma, jagande fram mot straffet, upptäckten, hämnden. Den var stadd på flykt för att utföra sitt gamla värv att utplåna och försona. Och när Inga Persdotter fullgjort sitt arbete, och Nils vaknar till besinning och hjälpt henne, då var solen redan uppe, och människorna, som sovit, voro vakna.

I.

Dagen efter dådet gick Inga Persdotter tidigt på morgonen från Möllinge gård. Hon var iklädd en rödbrun kjol och en grårutig sjal, på huvudet bar hon en svart duk. Den var framdragen så långt över pannan, att hennes ansikte ej skulle synas. Hon gick snabbt framåt på sidan av stora landsvägen och såg varken till höger eller vänster. Gick hon förbi en gård, som låg bredvid vägen, skelade hennes ögon snabbt åt sidan, och när hon märkte ansikten skymta i ett fönster, såg det ut, som om hela hennes kropp kröp ihop. Mötte hon någon, såg hon icke upp och hälsade icke. Hennes ansikte drog sig blott längre inom hucket, som hängde fram, och hennes ögon stirrade envist mot marken. Med hastiga steg gick Inga Persdotter, ty tiden hade gått henne för fort och började nu jaga henne. Men snabbast gick hon, när hon kom över bron och måste fram genom byn. Där lågo byggnaderna tätt, och där kunde hon ej vika av varken åt den ena sidan eller åt den andra. Rätt fram måste hon gå, och för varje steg hon tog, visste hon, att här bodde människor, som ville henne illa och icke önskade högre än att kunna anklaga henne för något ont.

Inga var för sent ute, tiden hade gått fort, och ingen mäktade hejda dess gång.

Först när hon kom ut på andra sidan byn och kunde gömma sig under skogsstigens låga tallar, saktade hon sina steg. »Nu behöver jag inte oftare gå denna vägen», sade hon för sig själv. »Mor dör snart, och då behöver ingen bära mat till henne längre.» Som hon tänkte så, blickade hon ned från den låga backen, där hon aftonen förut sett ljusen slockna i byn. Nu fanns där ingenting att se. Nu sken solen, och över ängarna skingrades den gråvita dimman.

Inga Persdotter tänkte på det, som skett, och fann ingenting, som hon ville ändra eller göra annorlunda.

Ensam var hon, och runt omkring henne var tyst.

Sakta gick hon fram mot det låga huset, i vilket ena långa modern, Karna Andersdotter, bodde. Där bultade hon på dörren, och modern släppte henne in. Inga frågor gjorde den gamla, och ingen upplysning lämnade dottern. Men när Inga Persdotter fått eld i spiseln, tog hon fram en snara, som hon under sjalen haft lindad om sitt liv, och brände den där.

Sedan kokade hon mat och åt. Och när hennes våldsamma hunger var stillad, letade hon åter fram den gråa kjolen, på vilken hon föregående afton arbetat, och började sy. Hela förmiddagen arbetade hon, och varje timme väntade hon att få höra budskapet om Elin Olasdotters död.

Elins lik låg fullt påklätt i den låga källaren. Huvudet med märket efter det tunga slaget låg pressat mot ett järnbandat drickesankare, och ena foten vilade mot det nedersta trappsteget.

Ensam i de tomma rummen gick Nils Tufvesson, tänka kunde han icke, allt omkring och inom honom hade karaktären av något skugglikt och överkligt. Nils kunde icke fatta, att allt var så som det var. Så tomt allting blivit, så tomt, och så underligt tyst. Ned till källaren stod dörren öppen, och dit vågade Nils icke gå. Därför stängde han sig inne i vardagsstugan, men även där måste han ofta se sig om för att vara viss, att han var ensam. Därför vågade han ej stanna inne. På måfå gick han ut därifrån och skulle gå över gården. Bakom honom gapade den öppna källardörren, den sög honom till sig, fjättrade och drog honom som med osynliga armar. Nils kunde ej värja sig, han måste gå dit fram, han måste se dit in, böja sig ned och försöka upptäcka något genom mörkret därnere. Längre stod han där och kunde icke fatta, att han hade någon del i detta, som skett. Det var icke med vilja han gjort det. Det var icke sant. Omöjligt kunde detta vara sant. Att modern också haft hjärta att gå bort och lämna honom ensam. Att ingen kunde komma, för vilken han åtminstone finge visa henne, som låg där nere. Att han skulle vara så ensam just nu, när han var så bittert olycklig och behövde hjälp.

Långsamt började minnet att återvända, och allt som var, blev så pinsamt klart, att det skar som med knivar i hans kött. Nils lutade sig mot dörrposten, och pressande båda händerna mot ansiktet för att slippa se dagern, stönade han högt.

Så stod Nils Tufvesson upprätt på sin egen gård och led dödens kval. Och ett par steg ifrån honom låg Elin stel och kall. Som fjättrad av tunga bojor, stod han på samma plats och vågade icke röra sig, ej heller taga bort handen, som skyggade för hans ögon.

Utan att förut hava hört ett ljud, som varslade om, att han icke var allena, kände Nils plötsligt något mjukt och varmt röra vid sina ben. Han blev kall av en alldeles ny förfäran. Ty den tanken slog ned i honom, att hustrun levde, att hon krupit uppför källartrappan, utan att han märkt det, och att det var hennes händer, som nu rörde vid hans knän. Denna villa varade blott ett ögonblick, men den var så stark, att mannen, vilkens samvete var så sjukt, på länge ej vågade öppna sina ögon för att få visshet om, vad det var.

När han äntligen vågade det och blickade ned på marken framför sig, såg Nils, att det var hans egen hund, vilken kröp framför honom på marken och tiggde om en smekning av hans hand.

Under de sista veckorna hade Nils nästan glömt, att detta djur fanns till. Allt sedan giftermålet hade hunden liksom dragit sig undan människorna. I foderlogen hade han tagit sin plats. Där sov han om nätterna. På tröskeln dit in låg han om dagarna. In i vardagsstugan kom han blott, när han ville ha mat. Det var, som om han haft någon känning av, att allt i huset ej var, som det skulle.

»Pojken», mumlade Nils. »Pojken. Är du här?»

Men som han böjde sig ned för att smeka djuret, märkte Nils, att hunden närmat sig honom av skrämsel. Han slokade svans, och håret på hans rygg stod upprätt. När Nils började smeka honom, hoppade han upp emot husbonden, som om han väntat på detta ynnestbevis för att våga. Och med skälvande kropp rusade han fram mot källargluggen. Där stannade han darrande och tjöt.

»Döden har besökt ditt hus», tycktes han säga. »Du står här, som om ingenting hänt, och vill ingenting veta.»

Åter satte hunden nosen i vädret och tjöt, ängsligt, långdraget och gällt.

Då vaknade Nils ur sin dvala. Med ett par steg stod han innanför dörren, böjde sig ned och fick hunden i nackskinnnet. Betagen av på en gång förfäran och raseri, lyfte Nils honom högt upp, och med en spark slängde han djuret till andra sidan av gården. Hunden tumlade runt, kom på fötter igen, flydde, tjutande som en besatt, och gömde sig innerst i den mörkaste delen av foderlogen.

Då gick Nils med stora steg in i stallet och lade selen på Blacken. Sedan spände han hästen för den långa vagnen, vilken användes för att köra timmer. Det föreföll honom, som om någon för länge sedan sagt honom, att just i dag skulle han fara till skogen och hämta en sågbock. Ja visst. Så var det. En sågbock skulle han hämta. Anders Ohlsson, grannen, skulle hjälpa honom. Hur hade han kunnat glömma det? Dörrarna skulle stå på vid gavel. Ja, ja! så skulle det vara. Då kunde någon komma och finna Elin och se, att hon fallit av våda och slagit sig mot det järnbandade drickesankaret, där hennes huvud låg. Ingen hade gjort henne något. Nej, nej. Allt hade skett av våda.

Nils åkte redan från gården. Men med ett ryck hejdade han hästen och sprang ned på marken. Först måste han stänga dörren till foderlogen. Den dörren måste ju vara stängd. Hunden skulle ej få komma fram igen och stå vid källardörren och tjuta. Med skälvande hand stängde Nils den tunga dörren, som knarrade på rostiga gångjärn. Så satte han sig upp och lät piskan vina över hästens rygg. I rasande fart körde han ut från släktens gamla gård, och hans rygg krökte sig, som fruktade han, att någon sprang efter för att slå honom.

Är det Nils Tufvesson, som i dag far fram på landsvägen och kör sin käraste häst? Han ser icke upp, och han vet icke, vem han möter. Nedsjunken på vagnen sitter han, som vore han redan en gubbe, och hans ansikte är utvakat och grått. Ibland rycker han upp sig ur sin skrupna gubbställning. Då låter det, som om han skrattat, och när han ser sig omkring och intet kan känna igen, av vad han ser omkring sig, visslar han och ler. Men fast han intet känner igen, av vad han ser omkring sig, stannar han dock vid Anders Ohlssons gård. Han går dit in och träffar blott hustrun. Henne hör han säga, att mannen gått ut, men att han snart kommer tillbaka. Nils sätter sig då på en stol vid det stora fällbordet, och han dricker två stora koppar kaffe, som Ohlssons hustru bjuder honom, och äter bröd därtill. Men han svarar frånvarande på alla frågor, och allt ibland visslar han högt för sig själv och ler.

När Anders Ohlsson kommit tillbaka, följas de båda männen åt till skogen, och vägen är lång. De utföra sitt arbete, och när de vända åter, är vagnen lastad med en väldig, tung stock. Själva gå de på ena sidan om vagnen, den ena efter den andra. Nils går först och håller tömmarna. Därför kan Anders Ohlsson, grannen, icke se den andres ansikte. Han kan blott se, att ju närmare de komma Möllinge, desto mera sjunker mannen framför honom ihop och blir liksom mindre. Då börjar också Nils att gå långsammare. Ty han tror, att medan han varit borta, måste någon ha kommit dit och funnit Elin, och därför väntar Nils att finna gården full av folk, som beskärma sig över olyckan. Men i sista vägkröken möta de torparen Jesper Svensson. Denne hejdar de båda männen och berättar, att han varit inne på Möllinge gård. Där stå dörrarna öppna, säger han, så att vem som vill kan gå ut och in. Men ingen var hemma, och när han ropade, svarade ingen. Då vet Nils, att ännu har ingen funnit Elin. Och han undrar, om hon ännu kan ligga kvar, som han varje stund ser henne ligga. Han manar på hästen och när de rasslat in genom inkörporten, ber han Anders Ohlsson ropa efter hustrun. Ty själv vågar han det icke.

Anders Ohlsson går genom hela huset och söker och ropar. Till sist kommer han också ned i källaren och finner, vem som ligger där, och att hon är död. Då slår han händerna för ansiktet och ropar:

»Nils, Nils! Här har hänt en olycka. Elin har fallit i källartrappan och slagit ihjäl sig.»

I ångest över vad han sett, ropar han så högt och är så förvirrad, att han icke lägger märke till Nils, som står mitt emot honom och ler med förvridet ansikte. Han rusar ut på landsvägen och skriker om det förfärliga, som skett. Medan han är ute, går Nils och öppnar dörren till foderlogen. När dagen blänker in, kommer hunden fram, men när han ser, att det är husbonden, som öppnat, vänder han om och kryper jämrande och haltande efter Nils spark tillbaka till sin mörka vrå i höet.

Då minns Nils, att han måste låtsa, som om han intet visste om allt detta, och att han skall sörja sin hustru. Han höjer händerna och säger, som sant är, att han är olycklig. Och människorna komma och gå förbi honom. Det är torparen Jesper

Svensson, som han nyss mötte. Det är Bengta Jönsdotter från Kvarnen och Ida Qvick, som tjänar hos handelsman. Det är Måns Nilsson, Gustaf Andersson, brovakten Skog, Johanna Åström, Sven Bengtson och många, många flere.

Alla komma de och tala till Nils och gå honom förbi. Och för hans ögon blir hustrun buren upp från den plats, där hon legat. Hon är stel och kall och tung att bära, och den tjocka bruna hårflåtan hänger ned.

De som bära, försvinna med sin börda in i vardagsstugan, och Nils förstår, att han ej får stanna längre ute och lämna hustruns döda kropp ensam med främmande. Han gör våld på sig och stapplar in. Men som han stannar där innanför dörren, ser han, hur de samlats omkring henne alla. Han ser, hur de alla knäppt samman sina händer, oemotståndligt, högtidligt och med vördnad, som seden är, när människor samlats inför en död.

När Nils Tufvesson träder in, är det ingen, som gör plats för honom. Han hör blott sorlet av en viskning, som tystnar, då han stiger över tröskeln. Ur hopen hör han en röst, som säger: »Vem har gjort detta?» Men vem, som talat, kan Nils icke se.

Då känner Nils, att han är dömd. Han vänder sig om och går ut, och när någon ber honom stanna, svarar han:

»Jag kan icke se henne.»

Därute sätter han sig på trappan och gömmer ansiktet i sina händer. Då hör han någon komma och gå sig förbi. Han höjer huvudet och ser upp.

Det är Kerstin Larsson, som kommer, den dödas enda förtrogna och vän. Folk har hämtat henne först, och hon kommer springande. Hennes ansikte är svullet av harm och gråt. Nils och väninnans blickar mötas. Kerstin Larssons ögon ha icke hunnit att torka. Men genom tårarna bränna de och gnistra, och de borra sig in i Nils, så att han måste gömma sin blick för att ej behöva möta dessa ögon, som tyckas veta allt.

Så står Kerstin Larsson länge stilla och ser på Nils. Det är, som om hon behövde hämta sig, innan hon gick in.

»Gud skall döma i detta», säger hon.

Så går hon förbi Nils, och när hon träder in, giva alla plats, så att hon kan komma fram till den döda.

Som hon står där, ser hon och ser, men hennes läppar äro slutna. Till sist böjer hon sig ned och försöker räta ut den dödas fingrar, som krokmat.

II.

I vardagsstugan, där Elins döda kropp låg, talades icke mycket. Tysta gingo alla, som voro därinne, sin väg. Skräcken hade slagit människorna, vilka kommit dit för att se, och ingen trodde, att den döda av sig själv fallit ned i den trånga källaren och av våda lyktat sitt liv. Därför gingo alla tigande bort, och de togo skräcken med sig ut över bygden.

Men de, som gingo bort, ersattes snart av nya. Var och en berättade för andra, vad han hade sett, och de, som hörde, måste själva gå till olycksstället och övertyga sig om, att deras öron hade hört rätt. De stannade alla framför den döda, och var och en, som gick därifrån, utbredd och fördubblade den fasa, som börjat komma över bygden, fasan för det namnlösa brott, vilket satte liksom en fläck på alla.

Inga Persdotter kom sent till Möllinge, och när hon kom, var det Kerstin Larsson, som skickat henne bud, ehuru Nils bett, att man ännu skulle skona modern. Inga Persdotter satt i moderns stuga och sydde på sin gråa kjol, när budet med underrättelsen om sonhustruns död nådde henne. Så fort hon fått höra allt, slog hon ihop händerna och utbrast: »Nu ska de väl skylla Nils och mig för detta.»

Och först ville hon icke gå.

»Jag orkar det aldrig», sade hon.

Det var den gamla modern, Karna Andersdotter, som måste uppmana henne att gå till sonens hem, där olyckan brutit in.

»Du kan väl aldrig bli skyld för detta», sade hon. »Du var ju här i natt.»

Men vid det att hon sade detta, försvunno hennes ögon i skrynklorna, och vad hon tänkte, visste ingen.

Inga Persdotter kom till Möllinge, och vad hon där sade, lade de närvarande på minnet. Med snabb tunga förklarade Inga allt, och i allas närvaro utfrågade hon Nils om, vad som skett, innan han lämnade hemmet och åkte till skogen. Och Nils svarade på hennes frågor, därför att han då som alltid böjde sig under hennes makt. Men inom sig visste han, att han redan var dömd, och att motstånd tjänade till intet.

Dock ville han icke hjälpa till att bära hustruns döda kropp från vardagsstugan och in i den stora salen, som nu stod öppen och skulle göra tjänst. Han föregav, att han icke orkade, och han gjorde detta, ehuru han märkte, att de som voro närvarande förstodo, att hans vägran kom av, att han ej vågade vidröra Elin. Han såg främmande människor lyfta henne upp inför sina ögon och bära henne bort. Och han kände sig till mods, som om allt detta icke anginge honom. Det som skulle komma, kom ändock. Och han skulle icke uppleva, att han fick följa hustrun till jorden.

Ty skräcken gick över bygden, och Nils kände dess smitta i sitt eget blod, och därav trycktes han till jorden. Skräcken verkade så, att alla, vilka tillfrågades, om de ville hjälpa till att avkläda, tvätta och svepa den döda, svarade nej. Fullt påklädd låg Elin på det stora bordet inne i salen. De, som burit henne dit, tyckte, att nu hade de

gjort nog. En efter en skakade de sina huvuden och gingo därifrån. Och de visste alla, att över det hus, de lämnade, vilade förbannelsen.

Då var det Kerstin Larsson, den dödas väninna, och den enda, vilken i livet haft hennes förtroende, som hyste förbarmande. Hon talade med andra, och hon befallde sin egen piga att hjälpa till. Självlade hon också hand vid verket. Men Inga Persdotter gick ut ur rummet och sade, att hon måste gå för att trösta Nils.

Medan kvinnorna så arbetade med svepningen, talade de ej mycket med varandra, men var och en gissade den andras tankar. De blottade den dödas hals, och de sågo det röda märket, vilket gick som ett band runt omkring. De frågade sig själva och varandra, om detta kunde vara märke efter ett fall. Och just som de ömsat linne på den döda, kom Kerstin Larssons man in och begärde att få se Elin.

Inga Persdotter hatade såväl honom som hans hustru, emedan hon visste, att i dem hade Elin haft goda vänner. Men hon kunde icke vägra Larsson att komma in, och hon följde honom själv fram till den döda.

Larsson stod där stilla och iakttog allt. Hans ansikte var blekt och strängt, och hans ögon voro vakna. Han såg den röda randen, som gick runt halsen, och hans ögon borrhade sig ett ögonblick in i hustruns, som mötte hans. Men därinne yttrade han intet, stod bara stilla, overlade, tänkte och såg. Så gick han därifrån, tigande som han stått där.

I vardagsstugan satt Nils, och när Larsson gick honom förbi, stannade han och sade barskt:

»Hade du haft någon hos Elin och icke ständigt låtit henne gå så ensam, när du var borta, då hade detta icke hänt.»

Nils såg slött på den talande och svarade:

»Jag har det nog tungt ändå, utan att du behöver lägga sten på börda.»

Därmed gick Larsson ifrån gården, grubblande över, vad som skulle komma att ske efter detta.

Men därinne sysslade kvinnorna med den döda, och som de sågo henne ligga där, sade den ena:

»Hon har två örhängen, men av dem är det ena avslitet. Det lilla trekantiga stycket, som hänger löst ned, är borta på ena sidan.»

Då stannade alla i sitt arbete. De ropade in Nils och visade honom, vad de sett. Alla märkte, att han blev häpen över denna upptäckt och förvirrad. Men för att ingen skulle misstänka något, gick Nils ned i källaren och sökte. Därifrån kom han hastigt tillbaka och berättade, att han funnit det saknade stycket av örhänget där. Åter sågo kvinnorna på varandra, utan att säga något, och åter gick Nils in i vardagsstugan, där Inga Persdotter sysslade vid spisen, och satte sig där.

Nu började kvinnorna att reda ut den dödas hår, och som de gjorde detta, funno de intrasslat i håret det saknade stycket av örhänget. De jämförde och försökte på det ställe, där det blivit avslitet, och alla sågo, att det passade.

Då bådo de åter Nils komma in och visade honom, vad de funnit. Nils tog i sin hand det lilla metallstycket, som sade så mycket, och inom honom blev det svart. Men han försäkrade dock, att han funnit något i källaren.

Därmed lämnade han rummet, och i det han stönade högt, lade han sig ned på sängen i vardagsstugan. »Vad angår allt detta mig?» tänkte Nils. »Jag är ju ändå dömd. Människornas ögon ha dömt mig.»

En stund senare kommo kvinnorna ut i vardagsstugan. Deras arbete var fullgjort. Då sågo de Nils utan rock och skor ligga på sängen, och de trodde, att han sov.

Då pekade pigan, Ida Qvick, som Kerstin Larsson befallt hjälpa sig, på hans ena fot och sade högt, så att alla kunde höra det:

»Nils har blod på strumpan.»

Nils blundade och låg en stund stilla, som om han ingenting hade hört.

Då upprepade flickan sina ord, och motvilligt slog Nils upp ögonen.

»Jag har gjort mig illa i foten», sade han lågt.

Men inom sig tänkte han: »Vad betyder det, om blodet syns? De veta det ju ändå alla.»

Då sågo de främmande på varandra, och den ena efter den andra gjorde sig redo att gå. Men Kerstin Larssons hjärta var fullt av sorg och harm, och hon kunde ej lämna huset, innan hon känt sig äga visshet.

Därför kallade hon på Inga Persdotter och sade:

»I ska väl gå in nu och se på henne. I har inte gjort det förr.»

Och detsamma sade hon åt Nils.

Ingen av de båda hade någon brådska att gå. De sågo på varandra och menade, att tids nog finga de se sådant.

Men Kerstin Larsson trugade dem, talade och bad, och till sist låto de tvinga sig. Inga Persdotter och Nils gingo genom stugan och in i salen, där den döda låg. De sågo mot golvet när de gingo, och ingen av dem hade lust att gå först. Till sist kommo de likväl in, men när de inkommit, stängde Inga Persdotter dörren efter dem båda.

Utanför den stängda dörren stod Kerstin Larsson och gladdes. Ty hon förstod, att hon bryggt ett helvete åt de båda, som hon tvingat därin. Men när hon utanför ingenting kunde höra, grep henne lusten att se, och innan någon anade det, hade hon öppnat dörren och trädde in till de båda andra i likrummet.

Då såg hon Inga Persdotter och Nils Tufvesson sitta därinne i den skumma salen, där lakanen hängde för fönstren. De sutto i rummets bortersta vrå och samtalade

viskande med varandra. Och båda hade vänt sina ansikten så, att de ingenting kunde se.

Med starka ord och hån i stämman bad Kerstin Larsson Inga Persdotter och hennes son att dock se på den döda.

»I ska väl se, om det som är gjort, är bra», sade hon.

Inga Persdotter mötte hennes blick.

»Det vet vi ändå», sade hon. »Och för denna gång ha vi sett nog.»

Då lät den tappra kvinnan dem båda gå förbi sig. Själv stängde hon dörren om dem båda, och när hon gick, kände hon, hur benen veko sig under henne efter den våldsamma spänning, som nu var förbi.

III.

Nu hade den sista av dem, som besökt Möllinge, lämnat gården. Nu låg Elin svept och klädd på sin sista bädd. Väninnan hade stuckit en psalmbok i hennes hand och brutit blommorna av sin geranium för att pryda henne. Nu föll skymningen, Inga Persdotter och hennes son gingo tigande om varandra i de tysta rummen.

Nils satt i vardagsstugan och sängen bakom honom stod bäddad. Ögonen höll han öppna, och dock var det honom, som om han ingenting såg.

Från kammaren hörde han Inga Persdotters röst:

»Gå och lägg dig, Nils, och försök sova.»

Mannens hela kropp skakade till, och hans läppar skälvde.

»Jag kan ej sova», mumlade han. »Då kommer hon över mig.»

Inga Persdotter gick fram och strök sonen över håret.

»Du är trött, gossen min», sade hon. »Gör som jag säger, så blir det bättre.»

Själv tänkte hon icke nu på det, som skett, endast på det, vilket ännu återstod att göra. Den spänning hon levat i, uppehöll henne ännu, hon var i jämvikt, därför att allt gått efter hennes vilja, och hon kände medlidande med Nils, emedan hon såg, att han var svagare än hon. Så var hon van att finna honom, och inför denna svaghet blev hon god och ville klema med den. Därför strök hon ännu en gång sonens hår och upprepade:

»Försök att få sova. När du sedan vaknar, blir det bättre.»

Hon stannade kvar i rummet, till dess att hon fått Nils i säng. Därefter gick hon själv in i kammaren för att söka vila. Dörren mellan de båda rummen lät hon dock stå öppen.

Nils låg vaken och hörde på, hur modern gick fram och åter inne i kammaren. Han kände, hur en kall svett flöt över hans lemmar, och han förstod, att han icke skulle få sömn.

»Mor», sade han. »Släck inte lampan.»

»Är du rädd?» sade Inga Persdotter.

I blotta linnat stod hon på tröskeln och log. Ej heller nu var hon mörkrädd. Ej heller nu kände hon, att fasan omgav henne. Hennes instinkter sovo, och hon erfor något av samma slags lugn som ett nyligen mättat djur.

Men när hon kom närmare och fick se Nils ansikte, mörknade Inga Persdotter och leendet dog på hennes läppar.

»Varför vill du, att lampan skall brinna?» sade hon hårt.

»Därför att när jag ser skenet inifrån dig lysa här på golvet, blir det mindre svårt», svarade Nils.

»Här skall vara mörkt», svarade Inga Persdotter. »Mörkt skall här vara, och du skall sova. Är det inte nog, att lampan fick brinna här halva sista natten för din skull? Hade du varit karl då, hade jag inte behövt släcka nu. Ska de nu ha det att säga, att ej heller i natt kan här i huset vara mörkt?»

Då blygdes Nils att bedja modern längre. Han lade sig stilla ned och såg på den ljusa fläcken, där lampan inifrån kammaren kastade sitt sken över golvtilljorna. Därefter hörde han modern gå till vila inne i kammaren, och ett ögonblick senare såg han mot den öppna dörren skuggan av hennes arm, när hon sträckte ut den för att skruva ned lampan. Då försvann framför honom den ljusa fläcken, som givit honom ro, och runt omkring var mörker.

Men ur mörkret växte syner, och det var, som om allt inom den ensamme mannen plötsligt blivit levande och ljust. Han såg människorna, som kommit och gått i hans hus, och åter kände han, att de kommit för att döma honom, och att han redan var dömd. En rysande ensamhetskänsla bemäktigade sig honom. Ingen hade han att gå till, ingen, till vilken han kunde tala. Därinne, på andra sidan om väggen, hörde han, hur modern redan sov, och han greps av medlidande med sig själv, som skulle ligga ensam och frysa. Det hade plötsligt blivit så kallt, att han hackade tänder. Att svepa täcket omkring de frysande lemmarna hjälpte icke. Kölden gick igenom allt det, som eljest värmer. Kölden kom inifrån. Den kom av, att han var så förtvivlat ensam. Hur hade han så plötsligt blivit ensam? Och hur kunde det vara, att han i vida världen icke hade någon, till vilken han kunde gå?

Som Nils låg så och arbetade med sig själv och sina egna tankar, kom det för honom, att han ej längre kunde ligga stilla. Det var något han glömt, något, som framför allt annat måste göras. Han vågade ej väcka modern genom att tända på ljus. Därför smög han sig upp i mörkret och trevade sig fram till spisen. Med darrande

hand fann han bunten med svavelstickorna ytterst på spiselkanten, och utan att veta varför, endast driven av ett sällsamt begär att ännu en gång se, gick han på sina bara fötter vägen till salen, där hans hustru låg.

Vid dager hade han ej vågat se på henne. Nu när natten kom, drevs han dit av en oförklarlig makt, som fjättrade hans vilja och oemotståndligt förde honom fram. Hans ögon tycktes genomtränga mörkret, så att han kunde se, och utan att göra buller eller stöta emot, ljudlöst och säkert som en sömngångare, gick han fram genom rummen och öppnade dörren till salen, där Elin låg. Där drog han eld på en tändsticka och närmade sig den döda. När den ena tändstickan slocknat, rev han eld på en ny, och med vidöppna ögon och mun stirrade han på Elins orörliga ansikte. Han stod där, till dess att ingen sticka längre fanns kvar, och när det då blev mörkt omkring honom, tyckte Nils sig ännu kunna se det lugna uttrycket och de slutna ögonen.

»Varför står jag här?» tänkte han. »Och vad vill jag?»

Tyst som han kommit, gick han ut ur rummet, och utan att kläda på sig gick han sin vanda gång ned i stallet för att se om hästarna. I mörkret såg Nils något svart ila sig förbi. Men han förstod, att det var hunden, och han blev icke rädd. Fastän han gick omkring så, var det något inom honom, som sov, och som ej ville bli vaket. Sedan han känt efter, att vatten och foder fanns tillräckligt, gick han från spilta till spilta och räknade hästarna. En, två, tre, fyra, fem, räknade han. En, två, tre, fyra, fem. Det fanns fem hästar. Ingen hade tagit bort någon. Flere hade aldrig funnits. Så försökte han vissla på hunden. Han ville smeka Pojken, emedan han varit orättvis och sparkat honom någon gång. När kunde han ej minnas. Men medan han sökte efter hunden, märkte han, att han kommit fram till förstugudörren, som stod öppen, och huttrande av köld steg han uppför trappan och drog igen dörren efter sig.

Hela tiden, sedan han gått ut ur det rum, där Elin låg, visste han, att han ej var ensam, och att någon följde honom, utan att dock visa sig eller på annat sätt giva sig tillkänna. Denna någon följde honom, som om hans eget jag kluvits itu, och de båda halvorna gått vid varandras sida, utan att kunna beröra varandra. »Du är jag», tänkte Nils, »och jag är du. Men varför har du ingenting att säga mig och icke jag dig? Här är så ensamt och mörkt, varför talar du icke? eller varför gör jag det icke själv?» Han stängde dörren om sig och var åter ensam i vardagsstugan. Det vill säga han var, vad människor skulle kallat ensam. Själv visste han ju, att så icke var. Tydligt kände han, att den andre följt med honom in, och när han lade sig, tyckte Nils, att det var två, som på en gång drogo över sig täcket och ryste av köld. Nils var i denna stund nära den gräns, där, om den överskrides, det sista bandet i en människas skäl brister.

Ty mitt framför sängen såg Nils på golvtilljorna en liten fläck av ljus, och han trodde först, att modern låg vaken som han och hade tänt lampan. Men som han stirrade på denna lilla ljusfläck, märkte han, hur den växte, och mitt i densamma urskilde Nils tydligt, att Elin låg på knä på golvet. Hon låg där i blotta linnet och såg ut, som om hon sprungit upp ur bädden vid hans sida. Han kunde se hennes axlar och hennes rygg och huvudet, som hon höll nedböjt. Och mitt emot henne såg han sig själv, den andre, som följt honom in, och med vilken han icke kunnat tala. Den andre stod mitt emot Elin, och i handen höll han något, som han lyfte för att slå till. »Skona mitt liv», bad Elin, »jag ska gå själv, jag ska ingenting säga, men skona mitt liv.» Nils hörde allt detta tydligt, där han låg, och han såg den andre, som var han själv, slå till på hennes hjässa. Han såg Elin sjunka till jorden med ett skri. Så hörde han henne rossla och kvida. Så blev allt tyst, och det blev mörkt, mörkt, som om intet ljus någonsin kunnat lysa.

Då stod Nils i förtvivlan upprätt på golvet och skrek högt. Men när Inga Persdotter kom in, och lampan var tänd, låg han åter i sin bädd och ville ingenting svara henne. Han bad henne endast gå. Men när modern dock ej ville lämna honom, då satte sig Nils upp, och med läppar vita av skräck talade han till henne.

»Där låg hon», sade han. »Där på golvet. Där borta stod jag, och jag slog henne i natt, som jag gjorde det i går. Men jag vill inte kläda på henne igen. Jag vill inte ta i hennes döda kropp, inte släpa henne ut och kasta henne i källaren. Jag gör det inte. Bed mig inte. För jag lyder dig inte längre.»

Då greps Inga Persdotter för första gången efter dådet av samma skräck som sonen, och med läppar, vita som hans, frågade hon:

»Var hon här?»

»Ja», sade Nils.

»Och såg du dig själv också?»

»Jag gjorde så.»

»Såg du mig?»

»Jag såg dig ej. Men jag vet, att du var där.»

Då sjönk Inga Persdotter samman, och mörkrets underliga isande fasa var över henne. Hon flyttade sig närmare Nils och ville röra vid hans hand. Men hon sade intet. Ty hon ville ej yppa, vad hon själv såg.

Men Nils samlade all sin kraft och stötte modern undan.

»Gå ifrån mig», ropade han. »Gå ifrån mig du, som icke gjort mig annat än ont, du, som för ont med dig, du, som lärt mig ont, och lever i det onda. Jag förbannar dig, och jag förbannar den stund, då du fött mig.»

Inga Persdotter hörde honom, och hennes vrede var sådan, att den först gjorde henne mållös. Hon skulle helst velat gå och lämna sonen åt sitt öde, om hon blott hade vågat. Men hon vågade det ej. Ty i denna stund var skräcken för mörkret över

henne, och hon visste, att kom hon ensam ut, skulle hon vända om och på skälvande fötter springa tillbaka.

»Det är för dig, jag gjort detta», prövade hon att säga.

Men Nils avbröt henne.

»Tig», sade han, »och ljug inte nu. Hon, som du hatat och förföljt, lever inte. Det vore bättre, om du vore död.»

Som osaliga andar, vilka mot sin vilja fjättrats vid varandra, sutto de båda där, och ingendera vågade gå och lämna den andra ensam. Ty ingen av dem båda hade mod att bli ensam med sig själv. Därför sutto de och väntade, att dagern skulle komma, och långsamt mätte den gamla klockan med sitt enformiga ojämna tick-tack ut tiden. När morgonrodnaden färgade slättens östra moln röda, sutto de där ännu, och det hat, som föddes mellan människor, vilka enats i ont, växte inom dem båda.

Först när solen var uppe, gick Inga Persdotter in till sig och sökte vila.

»Jag vet, att jag blir dig kvitt», ropade Nils efter henne. »Jag vet det.»

Då slog den våldsamma kvinnan dörren i lås och lät Nils förstå, att hon kunde leva honom förutan. När dagern kom, var Inga Persdotter åter modig, och mot solen, som långsamt steg, ruvade hon länge över, vad hon icke kunde hindra.

158

IV.

Men ute i bygden gick skräcken från hus till hus och höll människorna vakna. Som Inga Persdotter tänkt, när hon i stolta vanvettsdrömmar från den mörka skogsbacken såg ned över de slocknande ljusen i byn, så gick det också. Ljusen slocknade senare än eljest den natt, då Inga Persdotter och hennes son i ruvande ångest delade varandras vaka, och skrämelsen för dådet var det, som hindrade människorna från att sova. Det blev många nätter, som följde på varandra. Och icke blott den första natten slog denna Inga Persdotters högmodiga spådom in. Natt efter natt spridde sig skräcken allt längre. Flere och flere blev det, som den höll vaken, snart visste alla olyckan med Elin Olasdotters död.

Men det fanns heller icke en, som under allt detta icke anade, att ett brott hade blivit begånget. När medvetandet om sådant träffar människor, då är det först gärna, som om något sov inom dem. De flesta äro ju slöa och likgiltiga för andras lidanden och andras öden. De flesta av dem tänka som så: allt detta angår icke mig. Låt var och en sköta sig. Jag mitt, och du ditt. Var och en för sig. Och Gud för oss alla.

Människorna måste hava tid för att besinna sig. De måste hava tid, även därför att deras dom ej skall falla för hastigt, för orättvist. Dårar äro de, vilka löpa efter varje känsla, som tillfälligtvis flammor upp.

Det var ett besinningsfullt, långsamt folk, som bodde i denna trakt. Människorna fattade långsamt eld, och de togo ej vid sig för småsaker. Att nämndemannen och hans hustru kommo åkande dagen efter dotterns död, det var i sin ordning och ej mer än man kunnat vänta. Ola Persson såg gammal och förgrämd ut, när han kom. Det var många, som sett honom komma, och medan han var inne på Möllinge, skockades folk utanför på vägen. Det var, som om alla väntat, att någonting då skulle hända. Men deras väntan blev besviken. Ola Persson och hans hustru gingo blott, gamla och nedböjda, in i salen, där deras dotter låg.

Som det höves i sorgehus, talade de icke mycket. Ola Persson själv stod framför liket med händerna hopknäppta och bad tyst. Hans hustru hade tagit plats bredvid honom, och hennes tårar runno. Men mycket frågade de icke, och mycket blev icke sagt. Ej heller intogo de mera förtäring, än nödvändigt var, i sorgehuset. Som de kommit, vände de åter hem, lovande att komma tillbaka till begravningen. Mängden, som skockat sig på vägen, gav plats, när vagnen åkte förbi.

Också Ola Persson behövde tid för att betänka sig. Också han var en långsam man, och han ville gärna överlägga med sig själv, innan han handlade. Förgrämd och sörjande for han till sitt hem, och med bitterhet tänkte han på, att om han behållit dottern, utan att fråga, när hon gående kom den långa vägen till sitt hem och bad honom därom, då hade detta aldrig skett.

Men när Ola Persson och hans hustru rest, och alla visste, att begravningen var utsatt till söndagen, då var det, som om människorna börjat vakna. Då började de också att tala, och allt vad som förut endast viskats man och man emellan, det sades nu högt, och de, vilka förut fruktat för sina egna tankar, klädde dem nu i ord och fruktade icke. Det visade sig då, att ingen trodde, att Elin dött en naturlig död. Alla anklagade Inga Persdotter, och ehuru ingen fritog Nils Tufvesson för delaktighet i brottet, dömde de honom dock mildt. Över traktens betänksamma, tunga och tröga befolkning kom en hemsk fruktan, att rättvisa icke skulle bli skipad. Det syntes alla som en stor ogärning, i vilken var och en hade del, om den döda nu skulle begravas, utan att något blivit gjort för att finna gärningsmannen. Allt vad som kommit i dagen, när Elin blev funnen och svept, var i vars mans mun, och alla väntade, att den rätte mannen skulle komma och föra allas talan i en rättvis sak.

»Gud kan icke tillåta sådant», tyckte de. »Gud som skapat världen och givit oss lagar och budord, kan ej vilja, att detta oerhörda skall ske. Han kan ej vilja, att begravningen får försiggå i lugn, och ogärningsmannen sedan sitta i ro och njuta frukterna av brottet, som för var man ligger i öppen dag.»

Så gick rättfärdighetskänslan sin gång över denna bygd. Den kan sova i

159

160

161

vardagslag, och i det, som smått är, sluta människorna ögonen till och le. »Det är världens gång», säga de, när de möta orätt. »Och orätt kan ingen hindra.» I handel och vandel sker mycket, för vilket människorna blunda, emedan de själva veta sig i stånd till detsamma. Men när något väldigt händer, då ropar det emot himlen, och det är som om ej ens den ringaste kunde sova lugnt, förrän rättvisan gått sin gång, och sanningen kommit i dagen.

Här blev det från början icke en man, som trädde fram och förde allas talan. Men en av de nätter, då Inga Persdotter och Nils rasade mot varandra efter det dåd, de samman begått, brann länge ljus i en byggnad, vilken ej långt från Möllinge ligger vid landsvägen. Ljuset brann länge, därför att två människor där lågo vakna och talade om det brott, som fyllde hela bygden med skräck. Ljuset brann i fönstret bredvid verandan, som vette ut mot den välvårdade trädgården med fruktträd, bärbuskar och bersåer. En strimma av detta ljus föll mellan vildvinets risiga grenar, och därinne var det Kerstin Larsson, som höll sin man vaken. Hon gjorde det därför, att hon talade ut, vad hela bygden tänkte, och hon var modig, emedan hon visste detta. Men därjämte kände hon det så, som hade den döda talat genom hennes mun, och denna känsla fick hon, emedan ingen annan i livet stått henne så nära. Därför talade Kerstin under tårar och med lidelse, som den gör, vilken talar sin egen sak.

»Det kan aldrig vara rätt, detta», sade hon. »Det kan aldrig vara rätt. Här ligger Elin svept och skall komma i jorden. Om två dagar står begravningen. Man skall ringa över henne, och prästen skall läsa över hennes döda mull. Så skall kistan sänkas ned, och en liten stund därefter är graven fylld med jord. Vad som finns därnere, kan ingen veta och ingen se. Men de, som gjort detta, skola sitta i säkerhet och ro, och när ett år har gått, är alltsammans glömt. Sådant kan aldrig vara rätt, varken inför människor eller inför Gud.»

»Varför reste Elins fader härifrån och sade ingenting?» invände mannen.

»Därför att han icke visste, vad du och jag vet», genmälde hustrun ivrigt. »Kvarnbo ligger långt härifrån.»

Hennes ansikte var rött av iver och sorg, och hennes klara ögon glänste. Med livliga åtbörder fortfor hon:

»Han har icke sett randen, som gick omkring Elins hals. Han var icke inne som jag och såg, när Inga Persdotter och Nils sutto ensamma i salen, där liket stod. Som missdådare sutto de där och talade tyst med varandra. Och ingen av dem vågade lyfta sitt huvud och se på den döda. Inte heller såg Ola Persson Nils, när han låg på sängen med blod på strumpan och ingenting kunde svara för att förklara sig. Han såg ej heller, när vi fann örhänget i Elins tjocka hår. Hade han sett allt det, då visste han som jag, att det är bara en, som har gjort det, och hon heter Inga Persdotter. Då hade han heller icke rest, som han gjorde. Ty Inga har övat brottet, så visst jag ligger här. Men Nils vet om det, och han har nog hjälpt henne. Ty när modern velat det, så har han icke förstått bättre än att lyda, stackare han.»

Men mannen ville ännu icke ge Kerstin rätt. Ty han tyckte icke om att låta hustrun råda för lätt. Därför svarade han:

»Jag har ingen makt och myndighet här. Ty jag är ingen målsägande.»

Då reste sig hustrun upp i bädden och slog ihop sina händer, så att det small.

»Är inte var människa målsägande, där man ser, att blodig orätt sker?» ropade hon. »Kan du gå på begravningen och vara med, när Elins kista sänkes i graven och se mördarna stå där och sörja henne? Kan du se sådant, när du vet, att med ett enda ord kunde du ha hindrat det, och bara för att du skämdes stiga fram, har du låtit allt gå, som det gått?»

Larsson tänkte i grunden detsamma som hustrun. När han talade emot henne, skedde detta mest, därför att han gruvade sig för att stiga fram och synas. Han ryggade också tillbaka för att blanda sig i en sak, som skulle föra rättegång, dom och rannsaking med sig. Bättre än hustrun förstod han, att för en oskyld person låg däri en fara. Men innerst kände han som hon och önskade, att allt måtte komma i dagen. Därför var det blott som ett sista självförsvar han yttrade:

»Varför gör ingen annan detta?»

»Just därför att ingen annan gör det, måste du träda fram», var hustruns svar.

Under det att Kerstin Larsson talade vidare, låg hennes man stilla och lyssnade till hennes ord. Inom sig kämpade han samma kamp, vilken alla de utkämpat, som trätt fram i större frågor och på större slagfält och vunnit ryktbarhet genom sitt mod. Och det inre motstånd, han inom sig själv hade att övervinna, var så mycket starkare, som han med sin handling intet annat kunde vinna för egen del än medvetandet, att han gjort en god gärning och handlat rätt. Ty när rättvisan en gång segrat, skulle han, som blott varit ett ringa medel i dess tjänst, glömmas.

Emellertid talade Kerstin Larsson vidare, och med kloka ord sade hon sin man, hur allt skulle göras. Orden trängde in i den lyssnande mannens sinne, och ju längre han lyssnade, desto klarare blev det honom, att här fanns blott en väg att gå, samt att han och ingen annan måste gå den.

När han kommit så långt, kände han inga betänkligheter längre. Han kysste hustrun till godnatt och sade:

»Nu vill jag sova.»

Mer yttrade han icke. Men av den ton, vari han talat, förstod Kerstin Larsson, att hennes ord hade verkat, och att hon kunde lita på sin man.

»Du är ändå en karl», sade hon och släckte ljuset.

»Fastän jag haltar på ena benet», svarade mannen halvt i sömn.

Och som han sade detta, skrattade han till, så att bädden skakade.

»På hjärtat haltar du inte», svarade hustrun.

Larsson sov redan, när hon sade detta. Men hustrun låg länge vaken och tänkte på sin vän, och att hon, som så länge lidit orätt i livet, nu ändå till sist skulle få rättvisa i sin grav.

V.

Morgonen därpå var handlanden Larsson tidigt uppe. När han klätt sig och sett om sitt hus, kommo dock andra ting, som han måste bestyra. Hustrun var otålig och ville skynda på honom. Men mannen lät sig nu icke drivas längre, än han själv ville, och i ro och mak utförde han det arbete, som förelåg. Först när han ätit middag, var han färdig att gå, och då styrde han kosan mot byn för att tala vid andra.

Larsson uppsökte först skolläraren, vilken var en förständig och erfaren man, därtill kunnig i lagen. De båda samtalade länge och betänksamt med varandra, och slutet på deras samtal blev, att de ville uppsöka en tredje för att inhämta även hans råd. I detta syfte gingo de till nämndeman Jonsson i byn. Denne var en stillsam man och ej lätt att bringa till handling, men seg i viljan, då han en gång lagt hand vid en sak. Hos honom sutto de en god timme och överlade, och när denna timme var förbi, var det redan långt lidet på eftermiddagen.

Då såg Larsson på sin klocka och sade, att om något skulle göras, borde de nu gå.

De tre männen sågo ännu en gång på varandra, och de visste alla, att det var en allvarlig sak de hade för. Alla kände de varandra sedan många år, och var och en visste om den andre, att inlät han sig på sådant som detta, skedde det av nödtvång och ej av lust. Helst hade de stannat hemma. Helst hade de tegat och låtit denna sak vila. Men det var oskyldigt blod, som ropade till dem från jorden. Och därför måste de övervinna varje betänklighet och gå.

»I Herrans namn», sade skolläraren, som var den äldste.

Så reste de sig alla upp och följdes stillatigande åt ut på vägen. Vad som sägas kunde för och emot var sagt. Nu måste de göra, som samvetet bjöd. Sida vid sida gingo de fram. Det var mulet ute, och molnen drevo för vinden över den vida slätten. Från byggnadernas fönster blickade ögon ut efter de gående, och de mötande hälsade tyst utan att göra några frågor. Det var som om var man vetat, varför dessa tre gingo tillsammans, och vart de gingo. När de kommo förbi handlandens gård, stod Kerstin Larsson ute vid grinden och nickade åt dem. Men icke ens hon kunde säga något. Dem, som gå så tunga vägar, tilltalar ingen.

Vägen var de gående tung. Ty det fanns en, vilken de gärna velat skona. Det fanns en, som de önskat, att de kunnat hålla utom allt detta. Det fanns en, som de ville allt gott, och för vilkens skull de ömkade sig själva, att de för rättvisans sak måste vålla honom sådan smålek och sorg.

Denne någon var Nils Tufvesson, den mördade Elins man. Han var nog en brottsling efter lagen. Ingen trodde annat. Men han var av den gamla goda släkten, som levat och dött på Möllinge gård, och i sitt innersta väsen bråddes han på sin släkt. Var han brottslig, så måtte Gud döma honom. Människorna, som kände honom, dömde honom ej. De visste, att han var mild och god, och att han av egen vilja intet ont kunde göra.

Men rättvisan stod högre än hänsynen till Nils Tufvesson och allt annat. Ty oskyldigt blod ropade från marken. Därför gingo de tre männen vidare, och genom den låga inkörsporten trädde de in på Möllinge gård.

Där mälde de för Inga Persdotter och Nils Tufvesson, hennes son, att de kommit för att enligt övlig sed se Elins lik, innan hon kom i jorden.

»Här ska hon då ligga som ett spektakel för alla människor», sade Inga Persdotter.

Helst hade hon slagit dörren till och låtit de tre männen vända om och gå. Ty hon fruktade deras besök, mest därför att Larsson var en ibland dem. Men så gärna hon ville, vågade hon dock ej spärra dörren för tre av bygdens mest ansedda män och låta dem lämna gården med oförrättat ärende. Därför visade hon dem själv vägen till salen, där Elin låg. Men sedan hon så gjort, gick hon tillbaka in i vardagsstugan och sade till Nils:

»Nu börja snokarna komma. Men här finna de intet.»

Nils såg vrett på modern och svarade:

»Vet du det?»

Allt sedan den natt, då han slog Elin, hatade Nils modern och blygdes över sig själv, att han ej vågade visa det öppet.

Men de tre männen stodo tysta framför Elins lik. De veko undan linningen på hennes svepning och sågo alla den röda randen, vilken gick runt om hennes hals. I tigande fasa stodo de så, och ingen behövde säga något till den andre. Ty alla visste de, att kamraterna tänkte: »Detta har icke gått rätt till.» De stodo där länge, och de skälvde så, att ingen av dessa härdade män, som sett livet och kände det, kunde tala.

»Arma kvinna!» sade skolläraren till sist.

Och den gamle mannen darrade på rösten.

Så bemannade han sig, och en stund senare gingo alla tre ut ur den dödas rum och stannade i vardagsstugan hos Nils Tufvesson och hans moder.

Där blev det skolläraren som förde ordet. Han sade dem, att här kunde ingen

begravning ske, förrän läkare hade undersökt den döda och givit sitt intyg. Eljest skulle onda rykten uppkomma, och han tillade, att sådana rykten voro redan i svang. Så såg han på de båda andra kamraterna. Och dessa nickade bifall och sade sig vara av samma mening.

Inga Persdotter och Nils sutto länge tysta vid dessa ord. Så sade Inga Persdotter:

»Skicka ni hit er doktor, får vi se, vad han hittar.»

De tre männen hälsade utan flere ord och gingo ut. Först när de kommit så långt ut på landsvägen, att de ej längre kunde synas från gården, började de andas ut och se på varandra.

»Det var nog bra, att vi gingo», sade nämndemannen.

Vidare blev ingenting sagt. Ty alla dessa tre voro enkla, rättskaffens män av allmogen. Ingen av dem tänkte på, att han med denna sin handling utträttat mer, än han skulle och borde. Utanför Larssons gård skildes de åt.

Men i sorgehuset på Möllinge sutto Inga Persdotter och Nils, samtalande om, vad detta besök skulle föra med sig. De talade därom, därför att de ville glömma fasan för natten, som nalkades, allt som solen sjönk. Och dock fruktade de den morgon, som nu skulle randas, mera än både mörker och natt.

VI.

Följande dag kom doktorn till Möllinge. Utan många ord skred han till sin förrättning. Liket obducerades, och ett fullständigt protokoll upprättades enligt alla laga former.

När det blev känt, att doktorn var på besök vid Möllinge, var det, som om hela bygden andats lättare, och människornas sinne ljusnat till mera allvar. Ryktet spred sig från gård till gård, och folk kom samman för att få veta, vad de andra visste, för att tala ut, vad de själva hade på hjärtat, och för att gemensamt glädas, att detta till sist dock hade skett.

Ty alla kände, att det var deras egen rättskänsla, som talat och fått saken i gång. Det var deras egna män, vilka de kände och ärade, som övervunnit sin betänksamhet och fört rättvisans sak så långt, att den icke längre kunde nedtystas. Alla visste, att när början väl var gjord, skulle fortsättningen komma, och lagens väktare skulle icke vila, förrän brottslingen var ertappad och straffad.

Bonden går vid sin plog, eller han kör sitt timmer. Han mejar sin säd, eller han fodrar sina ök. Den, vilken ser honom så, tänker oftast: »Den mannen är bunden vid jorden. Hans tankar gå ej längre än till stugans knut. Vad frågar han efter världen, blott hans lada är fylld?»

Eller bondhustrun går i sitt dagliga stök. Hon bakar och brygger, sköter sina kreatur och spinner. Hon lagar de sinas kläder och ser till, att allt i huset är helt och rent. Barn föder hon till världen. Och hinner hon för andra sysslor, då sköter hon också barnen, så gott hon kan. Den, som ser henne, säger: »Hennes tankar äro bundna av det dagliga släpet, hon ser ej mer än dem, som höra henne till. Vad frågar hon efter världen, blott hennes gryta är full?»

Så säger och tänker mången, och ej sällan är väl detta också sant.

Men må den, som minns det, berätta, hur det dessa tidiga vårdagar gick i Möllinge! Må den, som var med, söka i sitt minne! Där kom en kvinna springande utåt vägen. Hon hade gått ifrån sitt hus, där barnet låg sjukt i vaggan, och hon sprang bort till grannens, emedan hon icke kunde stanna hemma. Ty hjärtat stod stilla i hennes bröst, när hon tänkte på att den orätt, som skett, skulle få gå ostraffad.

Eller en man går ute vid ploget. Det är gott plöjningsväder, och lärkorna drilla över hans huvud i den blåa luften. Han skulle vilja arbeta ända till middagen. Ty hans teg är oplöjd, och jorden längtar efter sådd. Men han kan icke stanna. Ty han får ingen ro för tankarna, som kretsa om det förfärliga, vilket han och alla så länge tålt ibland sig, och som nu blivit en oskyldigs död. Han binder tömmarna om oxarnas ben och låter djuren stå. Självt går han bort till byn, där han kan få stilla sin vetlust.

I hagen sitta två unga nedanför en stätta med armarna om varandras liv. De ha stulit sig dit en stund för att få leka och kyssas. Men plötsligt blir den unge mannen orolig och vill gå bort. Och när flickan frågar honom varför, svarar han endast med en åtbörd, som hon förstår. Tysta följas de åt för att få klarhet i den fråga, vilken bränner inom alla.

Uppför backen, som leder till skolan, stapplar en gammal man. Han är ofärdig och nästan blind. När han går, trevar han sig fram med en käpp. Han möter en skock barn, gossar och flickor om varandra. De ha fått lov i skolan. Skolläraren har givit dem lov. Men de stoja icke, och det ser ut, som om lovdagen icke vållat dem någon glädje. De gå förbi den gamle mannen, och då han icke kan se, ropar han på avstånd för att tvinga dem att stanna och få svar på den fråga, som drivit honom ut. Så förstår han, vilka han har framför sig. Och i det han mumlar något om »barn, vilka ej begripa sådant», stapplar han vidare uppför backen, darrande av den oro, som är allas. Men barnen gå tyst samtalande vidare. De berätta varandra, vad de veta, och de knota över, att de icke kunna förmå dem, vilka veta mera, att säga dem allt.

Må den, som minns dessa dagar, stiga fram och vittna! Var allt detta endast tom nyfikenhet? Eller var det icke rättskänslan, som länge sovit, vilken nu vaknade och krävde att bli hörd?

Eller var det kanske ännu mera än så?

Det var så, att alla kände sig som medvetna om ett stort brott, vilket ingen förmått uppdaga och föra till straff. I årtal hade dock misstanken lurat hos dem alla. Hos dessa människor fanns ingen annan tanke än, att den, vilken ont gjort, skall ont lida, intet vad från den gamla förbannelsen, att syndens lön är döden. De visste, att de tålt det onda ibland sig. Och att de detta gjort och ingenting kunnat uträtta däremot, låg nu som en smäleik över dem alla. Detta var en skam, som skulle tvättas från deras ansikten. Och deras själar längtade efter att känna sig rena.

Ty bonden känner samhörigheten mellan sig själv och alla. Hur kort än han ser, känner han ändock detta. Och i denna känsla ligger frukten av allt det bästa, som lag och sed under århundraden byggt upp. På det att detta må bevaras, är det stundom gott, att det stora onda sker uppenbart, så att alla tvingas att vakna.

Det kommer en herremannavagn och far vägen fram. Den, som sitter däri, är den gamle doktorn, och hans ansikte är allvarligt. Han nickar åt alla sidor, utan att lyfta på hatten. Och om någon vinkar honom, låtsar han icke se, utan far förbi.

Han vill icke stanna. Ty vad han tror sig veta, är alltför gräsligt. Men var han far, stå folk i klungor och följa med ögonen vagnen, där den rullar fram.

I spisarna vidbrännes maten, på åkern stå oxarna och vänta framför plogen, i ladugården råma korna av längtan att bli mjölkade, skolan är stängd, och handelsboden är full av folk, som ingenting köpa.

Ty arbetet är det, som vilar, det vardagstunga dagliga arbetet är glömt. Det är glömt, emedan känslan för rätten bragt allt annat i glömska. Brottet, som slagit ned ibland människorna, har tänt en eld, som när blixten ljungar ned, och vid den elden läses i flammande bokstäver, att ingen människa lever endast av bröd.

VII.

Begravningen har blivit uppskjuten i två dagar. Nils har själv kört till den gamle kyrkoherden för att anmäla dödsfallet.

Det var en svår stund för honom. Ty kyrkoherden hade en gång berett Nils till den heliga nattvarden, och sedan den dag, då han läste på gången och tydligare och bättre än de fleste besvarade alla frågor, hade han ej samtalat ensam med sin lärare, utom den enda gång, då han kom att anmäla sitt bröllop. Kyrkoherden hade då lyckönskat Nils och uppmanat honom att vara god och fördragsam mot sin hustru.

Detta kom Nils att tänka på, så fort han trädde in i rummet, och därför blev hans blick skyggare, då han skulle hälsa. Kyrkoherden märkte detta, och emedan han själv med oro motsett detta besök, fann han först ingenting att säga.

I sin karmstol vid skrivbordet satt han och bläddrade i församlingens stora bok, där allas namn stå uppskrivna, och hans huvud var nedböjt. Nils såg på honom och förstod, att prästen satt i tankar, men vågade ej avbryta honom. Hans ögon fäste sig vid den svarta kalotten, omkring vilken det vita håret flöt ut, och han stod liksom och väntade på att få se denna svarta fläck med det vita omkring börja röra sig.

När detta äntligen skedde, borrhade sig kyrkoherdens gråa ögon in i Nils, och han sade lågt:

»Det lär se ut, som om Elin blivit mördad.»

Nils ryckte icke till. Han grep blott fastare om mössan, som han höll med båda händerna framför sig.

»Det sägs så», sade han. »Och underligt ser det ut.»

»Märken på hennes kropp tyda därpå», fortfor kyrkoherden. »Vet du, vem det kan ha varit?»

Åter blänkte de gråa ögonen bakom glasögonen mot Nils, och åter grep denne hårdare om mössan.

»Jag vet ingen, jag kan misstänka», svarade han. »Men det kan ju ha gått någon förbi.»

»Det kan så», medgav kyrkoherden. »Men det är annars underligt, att detta är den andra i din släkt, som dör en bråd död.»

När kyrkoherden sade detta, tryckte han liksom på varje ord och knep hårt ihop läpparna. Nils blev röd och fann intet att svara. Ty han hade icke väntat sig denna anspelning på ryktena om faderns död.

Då satte sig kyrkoherden upp i stolen och höjde sin ena hand.

»Kan du säga mig inför Gud, Nils, att du ingen del har i detta, och att du ingenting vet?» sade han allvarligt.

Då darrade Nils på orden, och det kom gråt i hans röst. Men tydligt och fast svarade han:

»Så sant Gud mig hjälpe, och jag vill dö en salig död, så vet jag intet om detta. Och någon del däri själv har jag icke.»

Då lutade sig kyrkoherden ned och skrev i den stora boken.

»Vilken dag var det du fann Elin död?» frågade han utan att se upp.

Nils nämnde lågmält dagen och timmen. Han var en bruten man i denna stund, och hans kraft var uttömd. Hade kyrkoherden upprepat sin fråga, skulle han fallit samman och bekänt allt.

Men kyrkoherden såg icke upp från den stora boken. Med tungt hjärta skrev han däri, vad skrivnas skulle. När han slutat, räckte han Nils Tufvesson sin hand och sade:

»Gud förlåte dig, om du har farit med lögn inför mig!»

Därmed gick Nils. Utan att se till höger eller vänster gick han bort till stallet och löste sin häst. När han satt i vagnen, såg han ut över vägen och lät hästen löpa.

Fattig, trött på allt, övergiven av alla, kände han sig till mods. Det han bar på, var så över alla gränser, så alltför tungt. Han skulle bära på detta i dag och i morgon. Han skulle stå med allt detta inför människorna vid graven. Nils led mest därav, att han kände, som om det band, vilket förenade honom med andra människor, var avslitet. Sådant passade icke honom. Ty mer än allt annat önskade Nils, att han kunde gå ut bland människorna och vara som en av dem. Men nu var detta förbi. Han var en alltför stor syndare. Icke en sådan, om vilken prästen, när han läste sig fram, hade sagt, att alla människor äro syndare inför Gud. Utan en sådan, för vilken ingen förlåtelse givs, och som alla måste sky. Hela sitt liv måste han bära på detta. Hela sitt liv skulle han gå som utstött bland människorna. De skulle viska till varandra, när han gick dem förbi, och peka med fingret efter honom. »Där går Nils Tufvesson, som har mördat sin hustru», skulle de säga. Och han, som en gång trodde, att han skulle bliva den skam, vilken tryckte honom, kvitt, måste nu till straff bära en ännu större nesa.

»Jag orkar det aldrig», mumlade han.

Och tanklöst upprepade han de gamla orden:

»Jag fattig, syndig människa.»

Det var ord, ord. För honom hade de ingen mening. Djävulen hade snärjt hans själ och gjort honom till fånge för livet. Så åkte Nils Tufvesson in på sin gård, och när han stigit ur vagnen, såg han, att därute stod ett främmande åkdon utan häst. Nils kände igen, att det var svärfaderns vagn och visste alltså, att Ola Persson på nytt kommit till gården.

Han blev med ens liksom torr i munnen och såg sig om, som sökte han en utväg att obemärkt kunna smyga sig bort.

»Inte nu», tänkte han. »Inte nu. Jag vill gå in på logen och lägga mig där hos hunden. Kanske kan jag då få sömn.»

Han hade ju icke sovit allt sedan hustruns död.

Som han tänkte detta, kom Inga Persdotter och hjälpte honom att spanna ifrån.

»Sade prästen något?» frågade hon.

Nils berättade lågmält, vad som hänt, och lät hästen gå före sig in i stallet.

»Vad sade du honom?» frågade Inga Persdotter åter.

»Jag svor mig fri», svarade Nils.

Och hans ansikte skalv.

»Du får göra det en gång till i dag då», sade Inga Persdotter. »Ola Persson har kommit hit. Han har hustrun och två andra med sig. Jag vet inte, vad de vill. Men allesammans äro de efter dig och mig som vargar. Så mycket ser jag. Visa nu, att du också kan bita ifrån dig som en varg.»

Därmed gick Inga Persdotter åter in i byggnaden, och Nils stod ensam kvar ute på gården. Han selade av hästen och gav honom vatten. Det var blott några minuter, som gått, men Nils tyckte, att han varit ensam länge, och att det var någon annan gång, för en tid sedan, han visste ej rätt när, som han hört modern stå där och säga: »Ola Persson är därinne, och han har andra med sig. Nu ska du bita ifrån dig som en varg.» Ännu kände han samma brännande torrhet i munnen, och han drack ur skopan i långa drag. Utan att veta mera, än att nu måste han gå in, steg han uppför de båda trappstegen och böjde huvudet i den låga dörren.

När Nils såg upp, stod han själv ensam mitt på golvet i vardagsstugan. Han såg sig omkring och fick intryck av, att han stod inför en domstol, och att de, som sutto där, kommit samman för att döma honom. Där sutto Ola Persson och dennes hustru. Mitt emot dessa sutto två andra män. Nils såg på dem, och han kände, hur hans mod sjönk. Det var Anders Ohlsson och Jesper Svensson, desamma, vilka först varit med och funnit Elin. Ensam i hörnet, där den gamla klockan stod, satt Inga Persdotter.

I rummet var så tyst, när Nils kommit in, att alla kunde höra, hur den gamla klockan pickade. Ensam förde hon ordet, som om hon velat påminna dem alla om, att tiden gick.

Ola Persson satt och såg med sina klara ögon stint på Nils. Icke en min i dennes ansikte undgick hans kloka blick. I dag var nämndemannen en helt annan, än när han för blott ett par dagar sedan for från Möllinge, sedan han första gången stått stum inför dotterns lik. Hög och myndig satt han på sin stol, och den breda underläppen sköt fram över haksågget. I denna stund visste han, vad han ville göra, och hur han skulle sköta sin sak.

Nils stod stum och kunde ej vända sina ögon från Elins fader. Utan att han flyttade sin blick märkte han, att alla i rummet voro högtidsklädda, samt att han själv glömt påtaga kyrkrocken, när han for till prästen.

»De ha kommit för att döma mig», tänkte han än en gång.

Då bröt Ola Persson tystnaden.

»Sätt dig, Nils», sade han kärvt.

Nils satte sig tafatt och rädd, som hade han egentligen bort förbliva stående. Åter hördes uret, som med hackiga knäppar berättade för alla, att tiden gick.

»Vi har tänkt som så», började omsider Ola Persson, »att när det nu dröjt med begravningen, ville vi alla se Elin, innan kistan spikas igen. Och vi ha väntat, till dess att du kom, därför att du skulle kunna vara med. Du, som var hennes man, är ju ändå den första i sorgen.»

När Ola Persson sagt detta, blev det åter tyst, och ingen visste, vad som nu skulle följa, förrän nämndeman åter tog ordet och yttrade:

»Det finns väl ändå en psalmbok i det här huset.»

Det låg hån i hans stämma, när han frågade så. Men Inga Persdotter låtsade ej höra detta. Hon gick in i kammaren och hämtade själv boken samt räckte den åt Ola Persson. Denne slog upp boken och började söka däri. Den var tung och stor och knäpptes igen med knäppar av mässing. På den första rena sidan stod skrivet med gulnat bläck och stora, barnsligt formade bokstäver: »Tufve Nilsson, Möllinge 1829».

»Det var din farfader, det», sade Ola Persson. »Han var en ärans man, liksom ock Tufve Tufvesson, din fader.»

Därmed reste sig nämndemannen upp och vinkade åt de andra att följa sig. Själv gick han före dem in i salen, där Elin låg. Hon hade nu blivit flyttad i sin kista, och kistan var ställd på golvet, så att alla kunde se den.

Där stodo de alla, Ola Persson och hans hustru, de båda männen, som följt dem, och Inga Persdotter. Nils ensam stannade vid dörren.

»Kom närmare, Nils, och stig fram», sade nämndemannen. Var och en kunde höra skälvrningen i hans röst. »Den som har gott samvete, behöver ingenting frukta.»

Nils steg fram, och han kände, hur alla betraktade honom. Med hopknäppta händer stannade han ensam mitt på golvet. Och när han stod så, måste de andra se bort. Ty de tålde icke att se honom i hans uppenbara olycka och skam. Och Elins gamla moder grät.

Men Ola Persson steg fram till kistan och lyfte bort linneduken, som täckte dotterns ansikte. Då sågo alla det stora blå-röda märket i pannan. Med orädd hand vek fadern undan kragen på linnet, så att det smala skarpa strecket kring halsen lyste fram. Men när han gjorde detta, darrade han så, att den gamla psalmbokens blad rasslade emot varandra som torra löv i blåst.

Ola Persson stod länge stum och syntes icke hava ögon för annat än dottern. Så steg han tillbaka och började:

»I Guds Faders och Sons och Den Helige Andes namn.»

Därpå slog han upp psalmboken och läste med låg, fast stämma:

I det djupa, i det höga
Råder en osynlig hand,
Och ett aldrig slutet öga
Vakar över minsta grand.
Intet valv dig inestänger
Dit den handen icke når;
Ingen natt omkring dig står,
Dit det ögat icke tränger.
Vart du flyr, och var du är,
Före dig är Herran där.

Dig han möter allestädes:
Blir du ej av häpnad stum?
Rummet, som av dig beträdes,
Är det ej ett heligt rum?
Ingen är dig mera nära,
Än den Gud, som skrev sin lag,
Skrev sitt heliga behag
I ditt hjärta och sin lära,
Och som själv dig döma skall:
Syndare, i stoftet fall!

Slå dig för ditt bröst och bäva:
Du är röjd av Hämnarns blick;
Du det vittnet ej skall jäva,
Som dig följde var du gick.
Kan ock här din gärning döljas
Brottsling, för en gäckad värld;
Kan ock, skrymtare, din flärd
Här i dygdens mantel höljas:
Inför Gud är mörkret klart,
Och det dolda uppenbart.

Under det att Ola Persson läste dessa ord, vilka han kände så väl, höjde sig småningom hans stämma. Den sista strofen läste han utan att se i boken och med ögonen direkt vända emot Nils.

Nils stod och hörde på allt detta och visste, att dessa ord voro talade till honom. Det var Gud, som talade dessa ord. Det var Gud själv, som straffade honom och röjde hans skuld inför alla. Nu var han vid målet, nu blev allt uppenbart, som skrivet stod, nu brast allting inom honom. Och med händerna slutna mot ansiktet, vände han sig om och vacklade ut genom dörren, stönande som en människa i sin högsta nöd.

Med vidöppna ögon stirrade Inga Persdotter på sonen och förstod, att han hade glömt henne. Hon kunde icke längre fånga hans blick. Och när han försvann genom dörren, störtade hon fram för att följa honom.

Men Ola Persson ställde sig i hennes väg.

»Du stannar här», sade han myndigt.

Hela hans gestalt skalv av fasa och spänning. Men dock gick han stilla fram till Elins kista och lade sakta duken på dess plats över dotterns ansikte.

»Vile du i frid!» sade han. »Här är i dag icke tid till flere böner.»

Därmed gick han hastigt ut ur rummet, och de båda männen följde honom under tystnad.

Ute på gården satt Nils med händerna för ansiktet och grät högt. Nu visste han, att hans stund var kommen, och att han icke längre kunde kämpa emot. Ty Gud själv hade talat och fördrivit djävulen, som förut gått osynlig vid hans sida.

Han såg upp, när han hörde svärfadern nalkas, och om han vågat, skulle han kastat sig på knä och omfamnat den kommandes knän. Nu strömmade blott tårarna över hans ansikte, och det låg en så omåttlig förtvivlan över hela hans uppsyn och gestalt, att de tre männen rördes och knappast vågade gå fram.

Till sist lade dock Ola Persson sin hand på hans skuldra och frågade:

»Vill du bekänna nu, Nils, och lätta ditt samvete?»

»Ja», sade Nils, »ja, jag har slagit henne. Jag är hennes mördare.»

Det fanns blott en redig tanke i hans huvud, den att modern måste hållas utanför detta. Så hade han svurit, och den eden måste hållas till varje pris.

Därför tillade han, när han såg, hur de andra ryggade tillbaka:

»Hon låg i sin säng och sov. Och jag kom in. Då tog jag en mangelrulle och slog henne i huvudet, så att hon domnade bort. Därpå strypte jag henne med snaran.»

»Vilken snara?» frågade Ola Persson hårt, och hans ansikte blev rött av spänning.

»Den, som jag hade», svarade Nils meningslöst. »Snaran, som jag höll i hand under rocken, när jag kom in. Jag var ensam om det. Mor vet ingenting. Fresta inte mor att tala på sig själv, ty hon är oskyldig.»

»Ingen har frågat dig om henne», sade Ola Persson kort. »Varför säger du så?»

Nils såg sig omkring med förvildade blickar. Hade han förtalat sig? Hade han röjt mor, då han menade väl? Han förstod ingenting av detta, upprepade blott tonlöst:

»Mor är oskyldig.»

Ola Persson lät Nils vila ut, till dess att han blev lugnare. Då bad han honom berättas. Och Nils berättade den förfärliga natten, berättade, medan svetten flöt över hans panna, och tårarna kommo hans röst att stockas, berättade hela tiden så, som om han varit ensam om dådet, och ingen haft någon del i det skedda utom han.

Ola Persson och de två andra stodo tysta och hörde honom. Blott en gång avbröt svärfadern Nils berättelse.

»Hur kunde du rå med att kläda på henne ensam? Ensam släpa henne ned i källaren och lägga henne, som hon där låg?» sade han.

Åter såg Nils upp med en förvildad blick. Varför ville de jaga honom i en fälla? Var det icke nog, att han frivilligt tagit allt på sig? De måste ju veta och se, att han var beredd att göra bot och dö.

Då grep Nils i sin förtvivlan den tanketråd, på vilken han spunnit under de senaste ändlösa nätterna, samma tanketråd, som han funnit ibland, när han tyckte, att det började dagas mitt i hans inres årslånga, hopplösa mörker. Han sprang upp, och hans blick blev mörk och djup som på den, vilken ser skräcksyner.

»Det var väl ingen konst», ropade han. »Ty jag var icke alldeles ensam, när jag slog Elin. Ingen människa var med mig. Men djävulen stod hela tiden bredvid. Djävulen sade mig, när jag skulle slå. Djävulen visade mig, hur jag skulle lägga snaran. Djävulen hjälpte mig att lyfta henne upp, kläda på henne, och släpa henne ut. Djävulen har aldrig övergivit mig förrän nu.»

När han ropat ut dessa förtvivlans ord, satte Nils sig ned. Hans blick var slocknad, och var och en kunde se, att mera förmådde han nu icke säga. Ola Persson och de båda andra männen sågo på varandra, och åter grepos de av medömkan med den brutne unge man, de nu sågo framför sig. Hans ord trodde de icke. Ty var och en av dem visste ju, att han talat i yra, och att om Nils haft hjälp av djävulen, så hade detta skett på annat sätt, än vad han nu i sin nöd ville få dem att tro. Men för deras ögon blev brottslingen nästan till en hjälte. Ty fastän de ville fara skonsamt med honom och hjälpa honom från dödssynden, vilken ingen trodde, att han hade begått, tog han dock frivilligt allt på sig och ville ensam lida straffet.

Därför hejdade de icke Nils, när han reste sig upp, utan lät honom fri gå förbi dem och in i det gamla huset, vilket redan låg i skymning.

»Gud vare dig nådig, Nils», sade Ola Persson, när Nils gick.

Men Nils hörde honom icke. Han var redan inne i vardagsstugan och hade stängt dörren efter sig. Då hämtade Ola Persson sin hustru och lät Anders Ohlsson taga henne med hem till sitt. Själv spände han hästen för vagnen och lät Jesper Svensson sitta upp. Så åkte de båda, allt vad hästen kunde löpa, till länsmannen uppe i byn.

Inga Persdotter stod i fönstret och såg Ola Persson åka bort, och hennes förbannelser följde honom. Dit hade det alltså gått. Detta blev alltså slutet. Hon gick ut på gården och satte sig där på sin gamla plats under fläderbusken och tänkte.

Slutligen steg hon upp och gick åter in i vardagsstugan. Där låg Nils påklädd på sängen och sov, sov, som han icke gjort, sedan de båda begått dådet tillsammans. Men Inga Persdotter väckte honom.

»Stig upp, Nils!» sade hon, »gå ut i foderlogen, tag där ett rep och häng dig själv. Eljest är det ute både med dig och med mig.»

Nils hörde icke hennes ord, han såg blott med sömndruckna ögon på modern och förstod intet.

Inga Persdotter upprepade då, vad hon hade sagt.

Men Nils lade ned sitt trötta huvud mot kudden.

»Nej, mor», sade han. »Det gör jag icke. Nu vill jag sova. För jag är trött. Och när

jag vaknar, skall jag taga straffet. Annars får jag aldrig frid.»

Därmed somnade Nils Tufvesson åter. Men Inga Persdotter gick ifrån honom med vrede i hjärtat och med förakt. Hon visste nu, att hon var ensam som aldrig förr och starkare än alla. Men hon var rädd, därför att det var mulet ute, och skymningen föll så tidigt. Därför vände hon om till Nils bädd. Och krypande samman som en hund, satt hon där och avundades sonen, som kunde sova.

Två timmar senare höll länsmannens vagn på Möllinge gård. De, som följde honom, funno Nils ännu sovande och Inga Persdotter hopkrupen vid hans sida. Vid männens ankomst väckte Inga Persdotter Nils, och på länsmannens ord häktades icke blott Nils, som hade bekänt, utan även hans moder.

»Vem anklagar mig?» sporde Inga Persdotter.

Då såg Ola Persson lugnt på henne och svarade:

»Jag.»

Slamrande for vagnen med fångarna ut genom inkörsporten.

Ola Persson gick ut och hämtade sin hustru. De båda gamla stannade på Möllinge över natten. De tyckte båda, att Elin skulle ej ligga ensam i mördarnästet, om hon än var död.

Men redan samma kväll gick ryktet ut över trakten, att Nils Tufvesson och hans moder blivit häktade. Ryktet gick runt i stugorna, och människorna började andas lättare, därför att nu rättvisan kom. Men den, som berättade detta, tillade också: »Nils har bekänt och tagit hela skulden på sig.»

Då skakade människorna sina huvuden och undrade, hur sådant var möjligt. Detta gick dock över allt förstånd och över alla gränser.

VIII.

När Inga Persdotter och hennes son nu körde bort från Möllinge, voro de belagda med handbojor. Körsvennen hette Jan Ersson och hade förr varit deras dräng. Nu var han i kronans tjänst och satt i försätet som deras herre. Så åkte den sista ättlingen av den gamla slakten ut från sina fäders gård.

Då det emellertid led mot aftonen, och mörkret var nära, fann fjärdingsmannen det ej lönt att samma afton fara in till staden och mitt i natten slå larm i cellfängelset, utan han inhyste fångarna i häradshäktet, som låg nära hans hem.

Där tillbragte Inga Persdotter och Nils Tufvesson sin sista natt samman, och fjärdingsmannen blev hårt klandrad, därför att han hade tillåtit detta. Ty de, som förstodo saken, trodde, att Inga Persdotter använt tiden att inskräpa hos Nils, att nu, när han röjt sig själv, skulle han också bära straffet ensam.

Därom talade hon också, och Nils lovade att lyda henne i allt. I hans ögon var modern ej längre brottslig. Hon var blott en olycklig, som alla ville ont. Själv var han förändrad. På vad sätt eller när detta kommit, visste han nog icke. Men det hat, han känt mot modern, var som utplånat ur hans själ. Och de, vilka följde fångarna till cellfängelset, kunde aldrig glömma deras avsked. Inga Persdotter var lugn och behärskad, men hennes ögon hängde vid sonens, som ville hon binda honom för evigt. Och från Nils ögon strömmade tårarna, så att han ingenting kunde se. Vacklande leddes han in i sin cell, och dörren stängdes om honom.

Under de första två dagarna hände det märkliga, att Nils knappast ville taga någon föda till sig. Det såg ut, som om han endast haft behov av sömn. Han sov icke blott om natten, utan största delen av dagen. Och när han sov ut och började kunna vara vaken, då var han en annan man.

Det kan vara gott för en människa att bliva instängd i en cell, om hon aldrig fått tänka själv, och om hennes själ ständigt varit bunden av onda makter. Nu var Nils för första gången ensam, och nu undrade det honom, hur han någonsin kunnat bliva, den han var. Nu var allt, som aggat, plågat, hetsat och förnedrat honom borta. Nu behövde han intet frukta. Nu kom var dag lik den andra, och var natt sov han som ett barn.

Genom det lilla fönstret, som satt så högt upp, att han icke kunde nå det, såg Nils en flik av himlen, och på bordet lågo böcker, som han hade lov att läsa. Av dem förstod Nils icke mycket, och när han läste i dem, blev han mest skrämmd. Ty i böckerna kunde han blott läsa, vilken syndare han var. Därför lät Nils också böckerna vara, och när han förändrades, var det icke med deras hjälp.

Nils led ej av att vara ensam, han tog i stället kraft därav, och han kände sig glad, att han ingen människa behövde se. När människor förut betraktat honom, hade han alltid känt blygsel, och som hans liv blivit, fullt av skam och brott, hade andra ingenting att säga honom. Här var han ensam som den av livet och egna synder plågade människan, vilken fordom flydde till öknen. Här gingo hans tankar sin egen väg, så gott han förstod att tänka. Och här fann han, att när stor nöd kommer, då hjälpa människorna intet.

Emedan Nils var ensam, hade han vant sig att tänka halvhögt för sig själv, som om han haft någon, till vilken han kunde förtro sig. Ofta slog han den fotsida fångdräkten omkring sig och gick med långsamma steg fram och åter den korta vägen från dörren och till den plats på väggen, ovanför vilket fönstret med järngallret satt. Där talade Nils sakta med sin egen själ. Fångvaktaren kunde se det, när han oförmärkt sköt förhänget undan från det lilla fönstret på den stängda dörren, varifrån man från

korridoren utan att synas kunde blicka in i fångens cell.

»Jag är en stor syndare», kunde Nils då säga. »Men mor hade aldrig behövt bedja mig att icke röja henne. Hon har tagit min ed, och jag har givit henne den, därför att hon eljest icke ville tro mig! Stackars mor! Hon har nog av sitt, och jag skulle inte kunna leva, om jag visste, att hon hade det så tungt som jag. Men hon hade aldrig behövt bedja mig om detta. Ty jag skulle ändå aldrig hava röjt henne. Så syndfull är jag, och så mycket har jag förbrutit i min levnads dagar, att jag icke kan bliva som andra. Aldrig kan jag komma ut bland människor och bliva dem lik. Jag är för vek till sådant, och jag skulle aldrig kunna lida, att människorna sågo på mig, när jag kände, att de visste allt. De skulle aldrig kunna förlåta mig. Men om jag tager på mig allt och lider allt, då måste Gud en gång förlåta mig. Ty han ser till, vad jag lidit.»

Så enfaldigt och rättfram gingo Nils Tufvessons tankar, när han i cellen blev ensam med sig själv och fick ro. Det kom kanske icke i så tydliga ord, och kanske hade han det ej så klart för sig själv, allt vad som i själva verket drev honom att handla som han gjorde. Men allt som dagarna gingo, slutade han upp att räkna deras gång, och han kände endast, att han själv blivit en annan, och att allt nu syntes honom så enkelt och klart.

»Det är ju bara att dö», sade Nils till sig själv, »och dö måste jag. Ty jag är icke värd att leva.»

Så kom en afton fångvaktaren som vanligt in med mat i hans cell.

»I morgon skall du förhöras, Nils», sade han till honom.

»Förhöras?» genmälde Nils.

Han förstod honom icke.

»Jo», sade fångvaktaren. »Du skall inför rätten.»

Denna natt sov icke Nils. Ty detta kunde han icke fatta. Han smög sig till att gå uppe, fastän han visste, att detta var förbjudet. Och han stod länge nedanför det lilla fönstret och blickade uppåt. Då såg han i mörkret en ensam stjärna, som blänkte på den djupblå himmelen.

»Varför skall jag rannsakas», tänkte Nils, »då jag redan är dömd? Varför skall jag åter ut och stå inför alla människor? Är det icke nog, att jag bekänt, och kunde ej människorna vara barmhärtiga och föra mig ut endast för att låta mig dö? Då vore allt så enkelt. Då skulle jag förstå, vad man gjorde med mig, och vara nöjd. Vad kunna människorna ännu vilja mig?»

Nils gick länge uppe i svår vända, och han tänkte på, hur underligt det var, att han under de sista dagarna, innan bekännelsen gått över hans läppar, hade hatat sin mor. Vad ont hade hon gjort honom? Vilken rätt hade han att vredgas på henne eller söka sak med någon?

»Så mycket ont har jag själv gjort», tänkte Nils, »att vad hon gjort, kommer mig icke vid. Jag har nog av mitt eget. Mer än nog.»

Vilken förändring som skett med honom, kunde Nils icke förstå. Han visste blott, att han blivit annorlunda mot förr, och att han var nöjdast, när han ensam fick känna, hur detta nya, vilket han ej visste, vad det var, växte inom honom. Men detta nya var icke så nytt, som Nils själv trodde. Det var äldre än han själv och hade funnits, innan han blev född. Det var de många goda människorna, som levat och arbetat inom hans släkt, vilka nu började vinna värde inom honom. De voro icke döda, som folk sade. De levde och verkade nu i sin levande ättlings blod. Det var Tufve Nilsson, hans farfader, vilken varit en ärans man. Det var Tufve Tufvesson, hans fader, vilken varit så godsint, att han aldrig kunnat säga en människa ett ont ord eller slå ett djur. Det var flere ännu, vilka levat så långt borta i tiden, att Nils aldrig hört deras namn. Men av deras blod var han kommen, och i ensamheten skildes nu bort, vad av ondo varit, och det, som förr icke fått verka, kom upp inom honom och blev till nya makter, som omdanade och förnyade. Ingen annans vilja tryckte honom längre ner. Nils begynte ånyo att brås på de goda inom sin släkt, som naturen danat honom och menat.

Men det blev Nils svårt, när han leddes in i den stora salen och stod ansikte mot ansikte med alla dess människor, både dem han kände, och dem han aldrig sett förr. Där stod svärfadern, Ola Persson, med sitt mörka hår och sina klara ögon, och bakom honom grannarna, män och kvinnor. Upprörda och allvarliga betraktade de alla Nils, och vid det stora bordet satt kyrkoherden med den svarta kalotten tryckt ned över sitt vita hår. Allt detta var tungt för Nils att se. Men svårast var det honom, när han fick syn på modern. I fångdräkt stod hon där som han, och hennes ögon brunno emot honom. Då lade Nils sin hand på hennes axel och mumlade mitt inför alla människor:

»Stackars mor.»

Av vad som sedan skedde, förstod Nils icke mycket. Det var alltför olika, mot vad han själv tänkte, och alltför ringa, mot vad han led. Själv blev han förd ut och åter ledd in igen. Män och kvinnor kommo fram och vittnade. De berättade, vad de hade sett, och vad de visste, och hela tiden stod Nils och tänkte:

»Vartill tjänar allt detta? Vilja de icke låta mig dö, så att allt kan få ett slut?»

Inför rätten berättade Nils, huru allt hade tillgått vid hustruns död, och han märkte icke själv, att vad han berättade, var något helt annat, än vad han sagt i sin första bekännelse inför svärfadern. I den grad behärskade tanken, att modern till varje pris måste räddas, hela hans själ, att när man gjorde honom uppmärksam på, att han motsade sig själv, visste Nils icke längre, om vad han berättade var verkligt, eller om han själv uppfunnit det för att rädda modern.

När Nils åter blev ensam i sin cell, var han trött. Med huvudet lutat i sina händer satt han på den brits, vilken om natten tjänstgjorde som bädd, och hans kropp

vaggade fram och åter.

Där blev det honom första gången klart:

»Det är icke för min skull, man gör allt detta, kallar mig inför rätta, frågar ut mig, underkastar mig förhör. Det är för att snärja mor.»

Nils rätade upp sig vid denna tanke, och hans ansikte blev tungsint av grubbel.

»Är det icke nog, att en dör?» tänkte han. »Är det icke nog, om jag giver liv för liv?»

Nils fann intet svar på detta. Ty om han någonsin förstått det, hade han glömt, att sanningen hade ett värde. Han hade aldrig varit en högmodig man, nu var han så ödmjuk och förkrossad, som blott den är, vilken känner sig, ehuru ännu levande, för alltid hava lämnat sin plats i livet.

Rättegång avlöste rättegång. Nils fördes upp ur sin cell och fördes åter tillbaka i den. Mer än en gång blev han beslagen med tvetalan. Mer än en gång kände han, att den fulla bekännelsen var nära att gå över hans läppar.

Detta gjorde hans nätter tunga och hans dagar fulla av ångest. Men han, som alltid böjts under en annan och aldrig gått den väg, han själv ville, han framhärdade nu, oböjlig och oåtkomlig, i detta enda, att för allt vad han syndat, ville han göra bot, därigenom att han tog på sig straffet, icke blott för sin egen missgärning, utan ock för en annans.

»Endast om jag det gör», tänkte Nils i sin fromma enfald, »kan Gud förlåta mig.»

Men de visa trodde, att han handlade under inflytande av moderns vilja, och att han innerst längtade efter att göra sig fri.

IX.

Rätten, som skulle döma i detta mål, sammanträdde sju gånger från början av april och till slutet av juli. Men intet nytt kom fram, intet, som lagligen kunde fälla Inga Persdotter till medbrottsling i mordet. Självtörnekade hon allt, och vad hon tänkte, visade hon för ingen. Prästens hjälp avvisade hon med hån, och stod hon någon gång svarslös vid en fråga, bekymrade det henne icke. Ty hon litade på sin son, att han icke skulle förråda henne. Nils Tufvesson fortfor, som han hade börjat. Han ville dö för sin moder, och varken skrämsel eller lock kunde rubba den hårda vilja, som syntes kunna bära honom upprätt fram till stupstocken.

Nils Tufvesson fick stort rykte av detta, och mången tyckte, att han därigenom försonade mycket av det onda, han hade begått. För Nils själv skulle det varit en stor tröst, om han vetat detta. Ty så djupt hade hans skuld känsla böjt honom, att det aldrig ens kom i hans dröm, att någon kunde tänka på honom annat än med avsky. Men den, som frivilligt söker döden för en annans brott, finner därigenom vägen till människornas hjärtan, om hans brott är aldrig så stort. Och Nils blev under denna tid till en hjälte.

»Han har gjort allt ont, som nämnas kan», sade folket. »Och mera än det. Men han har aldrig velat det onda. Vi känna honom alla, och vi borga för hans uppsåt. Självt visar han nu, vilken man han är. Ty han tager allt på sig, och en dag skall han gå i döden för modern.»

Ty alla visste de, vem den brottsliga var. Allt folket visste detta. Nämnden, som satt vid tingen, och vilkens medlemmar själva voro män av folket, visste det. Domaren, som skulle uttala domen, visste det ock. Men tillika visste alla, att mot den skyldigas nekande och mot Nils Tufvessons egen bekännelse kunde ingen rätt döma den brottsliga skyldig efter svensk lag.

Därför kom skräcken tillbaka över bygden, skräcken, att den oskyldige skulle få lida för den skyldiga, och att vad rätt var aldrig skulle få stämma att göra sig hört. Och denna skräck var värre än den, vilken förut kommit. Ty den blossade icke upp så häftigt. Den kom icke oförberett eller hastigt. Långsamt och smygande kom den, och inför denna nya skräck förstummades alla munnar, och även de hårdhjärtade rördes till medlidande.

»Inga Persdotter skall komma tillbaka till Möllinge», sade folket. »Hon skall åter bo mitt ibland oss, lös och fräck skall hon gå omkring ibland oss alla som förr, och hon skall icke böjas, ens när sonens huvud tagits av bödeln.»

I sådana tankar gingo människorna den långa vägen till staden, där tinget hölls. De, som voro inkallade att vittna, gingo dit och fingo ersättning för sin inställelse. De, som icke voro kallade som vittnen, gingo dock, utan tanke på ersättning eller tidsförlost. De stodo där i timmar. De, vilka icke fingo plats i tingssalen, fyllde gårdsplanen utanför. Och för var och en, som kom ut från det trånga rummet, där rätten var församlad, gick en viskning och en rörelse genom hopen. »Har någonting skett? Veta de ännu intet?» Men rörelsen saktades, viskningen byttes i en dov tystnad. Ty allt där inne var, som det varit länge. Varför skulle de, som sutto i rätten, intet veta, medan de, som stodo utanför, visste allt? Så frågade många. Och hade hatfyllda blickar och starka ord kunnat mörda, då hade Inga Persdotter icke längre varit vid liv. Lugnt mötande allas blickar gick hon genom hopen, där fångvaktaren röjde väg. Sin gråa fångdräkt med repet om livet bar hon, som hade den varit en hedersdräkt, och huvudet höll hon rakt. Stolt såg hon framför sig, och kring hennes slutna läppar flög ibland ett löje, som hade hon vetat, vad alla tänkte och glatt sig däråt, att hon ännu kunde visa dem sitt hån och bära sitt huvud upprätt. »Där går

hon», sade de, »hon blygs ej att offra sonen för att rädda sitt usla liv.» Detta syntes dem alla vara det värsta av allt. När därför Nils gick samma väg, och fångvaktaren röjde plats för honom, då veko alla självmant åt sidan, och sorlet tystnade. När Nils gick förbi, rådde tystnaden över allt. Folk höll andan, och ingen ville störa Nils på hans tunga väg. När han gick, vågade han icke se upp, icke möta de blickar, som riktades mot honom. Hade han det gjort, skulle han sett, att han ej var hatad. Det fanns många, vilka aldrig kunde se Nils gå förbi utan att fälla tårar.

194

Men de, som återvände från tinget, förde den nya skräckan vidare över bygden. Inga Persdotter skulle komma tillbaka, hon skulle en dag återvända till den gård, där hon med orätt satt, och hon skulle göra detta, när Nils Tufvessons namn var utplånat från jorden, och han själv ej ens hade fått en ordentlig grav.

Detta var icke längre fruktan, för att rättvisan skulle förstummas och aldrig få göra sig hörd. Det var vida värre. Det var fasan, för att orätten skulle segra, gå den skyldiga förbi och drabba den oskyldige på gods och liv.

Det var, som när man vakar den långa, heta högsommarnatten på den södra slätten, när åskan går. Blixtarna väsa fram ur molnen, vilka blytungta hänga ned över jorden. Regnet strömmar ned, och de våta pilarna, vilka skymta fram som spöklika skuggor i rad, böjas som rö. Åskan är nära, ty blixt och knall följa varandra i ett. Man urskiljer knappast de särskilda knallarna. Ty de förenas till ett enda dovt dunder, varur smäller som skott, och hela tiden korsas blixtarna varandra tätt, tätt. Som skarpa, blåvita streck stå de ristade in i den svarta molnmassan.

Under sådana nätter slår åskan ned, och människorna, som veta det, vaka och bedja Gud beskydda hus och hem. Rädda och allvarliga se de ut genom de stängda fönstren, mot vilka regnet piskar. Och de frukta ej blott för sig själva. Ängsligt spana de ut över slätten för att se, om ingenstädes den rödgula lågan flammar upp mot molnen. »Gud hjälpe alla människor i natt», säga de. »Gud hjälpe oss och alla!»

Ängsliga gå de om varandra i rummen. Överallt är tänt ljus. Ej ens barnen få sova. Påklädda sitta de tätt krupna till varandra, och med uppspärrade ögon betrakta de de äldre för att få veta, om faran, vilken de ej kunna bedöma, är lika stor som deras egen rädsla.

195

Så sitta alla, till dess att ovädret är över, blixtarna ha saktat sig och regnet ej längre faller så stritt. Då gå alla till sängs och söka vilan. Men om natten sova de oroligt, och när morgonen kommer, spana deras ögon ängsligt efter att få veta, vem olyckan drabbat. Ty under natten ha de känt, att marken darrat och de förstå då, att blixten slagit ned. Men de veta ej, om en gård brunnit, om en vandrare ligger död under ett splittrat träd, eller om blixten endast träffat trädet, som fallit, eller en lada, som ligger ensam på slätten, där solen nu lyser fram.

Såsom människor i tryckande ängslan, fruktande för sitt eget och andras, vaka en dylik åsknatt, så gingo också människorna om varandra under hela denna sommar i Möllinge. Och det var en sak, vilken grämde dem värst, och som alla äntligen började att se.

Det var att inför rätten talade ingen på Inga Persdotter och hennes son för den styggelse, de med varandra bedrivit. Nämndens ledamöter visste om detta. Alla, som vittnade, kände dessa rykten. Allt folket, som fyllde tingssalen, ända ut på gården, visste det ock.

Men vid detta ville ingen röra. Så djupt ligger blygsamhetskänslan hos vårt underliga, hetblodiga, tröga, lättörda och långsamt tänkande folk, att detta ville ingen yppa. Orden lågo på allas läppar, men ingen ville taga på sitt samvete att vara den första, som sade ut, vad alla tänkte. Samma outrotliga skamkänsla, vilken band Elins tunga den dag, då hon satt hos sina föräldrar och klagade dem sin nöd, hindrade nu också dessa män och kvinnor från att yppa, vad de anade och trodde. Sådant kunde man icke ropa ut. Sådant kunde icke förkunnas från taken, förhandlas inför domstol, gå på telegrafens vingar landet runt och läsas i alla tidningar.

196

Så långt var det dock nu kommet, att utan att detta blev sagt, kunde intet mera sägas. Då spred sig, ingen visste hur, i orten det ryktet, att en dag på sensommaren skulle ting hållas, icke i staden, utan på Möllinge gård. Det var domaren själv, som bestämt detta. På den plats, där de båda brottslingarna levat en hel människoålder, skulle tinget hållas. Just där dådet blivit begånget, i deras eget hem, skulle de kallas inför samma rätt och förhöras ånyo. Rätten skulle sitta i det rum, där den mördade Elin stått lik, där skulle stenarna och väggarna tala till förstockade sinnen, och deras stumma vittnesord skulle pressa fram den sanning, som sov i det fördolda.

Vid ryktet härom blev det åter rörelse i hela bygden. Som när dådet först blev bekant, började människorna lämna sitt arbete och besöka varandra för att rådslå. Dag och natt levde alla i samma spänning. Men ännu var det ingen, som ville tala öppet om, vad alla anade eller trodde sig veta.

Men bland dem alla gick en, som visste, att vad de andra endast anade, måste vara verklighet och sanning. Det var den enda, för vilken Elin yppat sin nöd. I dessa dagar gick hon och pinade sig med, att nu var det hon, som borde tala. Gjorde hon icke så, skulle Nils oskyldigt mista livet, och hon tyckte, att hon då skulle få hans död på sitt samvete.

Länge hade Kerstin tänkt på detta, men nu när rätten skulle sammanträda på Möllinge gård, blev det, som om allt ryckt henne så pinsamt nära. Hon hörde en röst inom sig, som eggade och drev, en röst, som ville, att även det värsta skulle sägas, när ingen annan hjälp fanns. Denna gång talade Kerstin Larsson ej mycket med sin man. Hon fann det vara orätt att än en gång driva fram honom. Att han dock förstod,

197

vad hon gick och grubblade på, det trodde hon i alla fall säkert och visst. Men sovande och vaken tyckte sig Kerstin se sin döda väninnas sorgsna blick, och det föreföll henne, som om denna blick bad henne att göra våld på sin egen blygsel och rädda Nils. Kerstin gick i en stor vända. Ty det bjöd henne mot att vara den, vilken skulle träda fram för alla och vittna om detta, som människor icke vilja nämna vid namn.

Men till sist blev det henne omöjligt att gå längre och tiga. Elin, som var död, fordrade offret av henne, och en döds vilja måste åtlydas. Ju mera dagen nalkades, då hon visste, att tinget skulle hållas, desto omöjligare blev henne allt. Ur stånd att längre bära sin samvetsbördas ensam, gick Kerstin Larsson en morgon till länsmannens gård.

Kerstin Larsson trädde in i länsmannens ämbetsrum, men det var henne först svårt nog att komma fram med sitt ärende. Ensam med en man, vilken hon kände, var det henne dock lättare, än om hon på eget bevåg trätt fram och utan förberedelse vittnat om detta inför rätta. Och när Kerstin väl börjat tala, blev henne det hela enkelt och naturligt, som allting blir, när människorna glömma sig själva, för det som större är.

»Det är så», sade hon till länsmannen, »att något äktenskap mellan Nils och Elin fanns aldrig. Han gav henne aldrig en smekning, och aldrig var han mot henne, som en man annars är mot sin hustru.»

Länsmannen studsade och såg skarpt på den talande.

»Hur vet ni det?» sade han.

»Den döda har själv sagt mig det.»

»När?»

»Det var inte en vecka före hennes död.»

Mannen rusade upp och gick fram och åter i rummet.

»De begagnade dock samma bädd», sade han till sist.

»Ja», sade Kerstin. »Det gjorde de.»

»Detta var det värsta, jag ännu hört.»

I dessa ord inlade han hela sin bestörtning och all den fasa, han kände. Ämbetsmannen var i detta ögonblick borta, och endast människan talade ur hans mun.

»Det värsta jag i min levnad hört», upprepade han.

Och hans ansikte var färglöst och blekt.

Så bemannade han sig, och tanken på målet och hans egen roll som åklagare vaknade ånyo inom honom.

»Och allt detta kan ni taga på er ed?» sade han kort.

»Ja», svarade Kerstin Larsson och mötte hans blick.

Då tog länsmannen Kerstin Larssons hand i sin och tryckte den kraftigt.

»Ni är en bra kvinna», sade han. »Det här har inte varit roligt för er.»

Kerstin Larsson såg brydd ut vid berömmet, men hon drog icke tillbaka sin hand.

»Jag vill inte bli inblandad i detta mer än nödigt är», sade hon.

Det lovade länsmannen, och därmed gick Kerstin Larsson hem till sitt. Där berättade hon för sin man, vad hon gjort. Och mannen var stolt över sin hustru. Men säga henne det, ville han icke.

Så kom den dag, då tinget skulle hållas, och tidigt på morgonen hämtades Inga Persdotter och Nils Tufvesson, en var i sin cell. Den ena visste icke av den andra, ej heller visste någon av dem, vart de skulle föras. Först rullade den ena kärran ut, och en stund senare den andra.

Fångvaktarna voro befallda att köra på olika vägar, så att fångarna under vägen icke skulle få tillfälle att se eller tala med varandra. Men vare sig de tagit fel om tiden eller vägen, hände det sig dock så, att där två bivägar mötas, kommo de båda skjutsarna mitt emot varandra. Sedan var ej annat att göra än att låta vagnarna följas åt.

Så åkte nu Inga Persdotter och Nils Tufvesson åter till Möllinge gård. På kända vägar foro de, och snart visste båda, vart resan gick. När de nalkades det gamla hemmet, vände sig Nils Tufvesson, som for i den första kärran, om och försökte se på sin moder. Men han kunde ej fånga hennes blick. De tunga ögonlocken hade fallit ned, och hennes ansikte var orörligt. Med en suck satte sig Nils åter till rätta i sätet, och som han blickade framåt, såg han, att vägen var full av folk. De gingo i skockar eller två och två. Det såg ut, som när man en söndagsmorgon nalkas en kyrka. Utan att tala, stilla och allvarliga, skredo dessa män och kvinnor framåt, och Nils kände dem alla. Men han vågade icke lyfta sitt huvud. Ty han fruktade att möta kalla blickar, vilka nyfiket skulle mönstra honom eller förläget glida undan för hans. Men när Inga Persdotter såg folket, höjde hon sitt huvud, på det att ingen måtte kunna säga, att han sett henne nedböjd. Hon mötte ingens blick, men hon for in på gården, så lugnt, som hade hon endast varit bortrest och återvänt hem.

»Tror de, de här ska fånga oss bättre?» sade hon till fångvaktaren, när hon steg ned.

Belagd med handbojor fördes Inga Persdotter ned i källaren, där Elins döda kropp blivit funnen, för att sitta där, till dess att hennes tur kom att kallas in för rätten.

Inne i salen var denna redan samlad, och en underligare rättegång har ingen sett. De, som sutto i rätten, kunde icke frigöra sig från känslan av det ohyggliga, som själva platsen, där de voro församlade, gjorde dubbelt plågsam. Domaren såg orolig ut, och åklagaren bet sig gång på gång i läppen och såg i sina papper, som hade han glömt något. Vittnena fyllde rummet, vilket var alltför trångt för att kunna giva plats

åt alla, som ville komma in, och åhörarna hade därför skockat sig omkring fönstren, vilka för värmens skull stodo öppna. Bland dem härskade en upphetsning, som ingen kunde giva ord. Den kändes av alla, delades av alla och meddelade sig överallt. Så blir det gärna, när människor komma samman i flock. Vare sig det sker till gott eller ont, så smitta människors tankar varandra. Det är ögonen, som tala, ansiktena, som få liv. Åtbörder, vilka ingen vet sig göra, och ingen minns sig hava sett, föra sitt stumma språk, när munnarna tvingas till tystnad. Och det är mer än detta. Allt, vad vi icke känna i människosjälens djup, allt detta, om vilket vi veta så föga, kommer på ett hemlighetsfullt sätt i rörelse. Det är detta, som kan göra en tystnad mellan människor rik eller ljus, liksom våldsam och förfärlig. Här voro tusen tankar, stämningar, önsknings och viljor utan ord blandade om varandra. De kämpade och stego. Som osynliga vågor fyllde de luften, och de skräckfyllda ansikten, vilka uttryckte och togo intryck av allt detta, sade dock intet av allt det förfärliga, som var.

Nils Tufvesson går genom vardagsstugan in i salen, som i hans öron ännu genljuder av psalmens ord, vilka tvingade honom till bekännelse. Där stannar han inför rättens bord, och omkring honom på golvet uppstår, trots trängseln, ett litet tomrum, emedan ingen vill komma honom nära och störa honom. Människorna skygga ej för honom, men för allt det, som nu måste fylla hans själ. Allas ögon äro riktade på hans ansikte, och domaren dröjer med att börja förhandlingarna, liksom tvekade han att höja sin röst inför allt det, vilket här talar.

Som Nils står där, ryggas han tillbaka. Allas blickar följa hans rörelser, och de, som stå långt bort, höja sig på tå för att kunna se bättre. Vad är det? Varför brister mannen i gråt? Vad har hänt?

Det är ingenting märkvärdigt alls, som hänt. Det är bara en hund, som länge varit utan herre. Han har sovit i foderlogen, där dörren stått öppen, och under långa månader har han sökt sig mat i granngårdarna, var han kunnat. Han har väckts till nytt liv av, att gården varit full av folk. Nu har han funnit sin husbonde. Därför hoppar han upp på Nils och tjuvar av glädje.

Och Nils böjer sig ned och smeker hunden, medan tårarna strömma från hans ögon.

»Du är den ende, som ännu vill känna igen mig», säger han.

Och så tyst är det runt omkring honom, att hans ord, som komma lågmält, höras av alla.

»För bort hunden», säger domaren.

Och hans röst darrar.

Men på en blick av Nils ändrar han sig, och hunden får stanna kvar. Som trogen vakt sitter han vid husbondens fötter och rör sig icke.

Så börjar förhöret, vittnena kallas fram, och brev läsas upp. Nils föres bort, och hunden följer honom ned i källaren, där ekot längesedan dött av hans tjut inför döden. Inga Persdotter kommer in, och allas spänning förnimmes som en suck, vilken kommer från folket, som fyller fönstren och huvud vid huvud täcker åkern därutanför. Den häftiga rörelsen sprider sig in över salen, där rätten sitter. Och som allas blickar träffa henne, syns det, att hon är förändrad. Hennes ansikte är utan rynkor som förr, och hennes blick har samma glans, när hon lyfter de tunga ögonlocken och ser upp. Men håret har grånat på dessa månader.

När hon kommer in, se alla, hur Elins fader betraktar henne. Ola Persson har blivit gammal och böjd, och sorgen har grävt fåror i hans panna och kring hans mun. Men när hans blick faller på Inga Persdotter, vitna hans läppar, och han ler ett styggt, hårt leende, som icke är hans eget. Så hatfullt trodde ingen, att nämndemannen kunde blicka på någon.

Men när Nils Tufvesson och hans moder på en gång äro närvarande, då se alla, hur även deras blickar mötas. Inga Persdotter fäster sina ögon på Nils och fångar hans, medan sonens blick sjunker i hennes. Så länge båda tillåtas vara inne, stå de så, och denna hängivenhet utan gräns, som ingenting skyr, och som intet kunnat dämpa, ökar den underliga skrämsel, som fyller rummet.

Vittnen kallas in och förhöras. Frågor ställas, och svar givas. Hela den mörka sagan, som alla känna så väl, berättas ånyo. Men det är icke längre samma historia, som alla förut ha hört. Den har helt plötsligt blivit ny. Det är som en tavla, vilken fått sin rätta ram, som ett ansikte, vilket man sett i mörkret och sedan plötsligt möter i fullt dagsljus. Allt har blivit skarpt, förklarat och nytt. Det är väggarna, som tala, golven, som genljuda av allt det, vilket trampat dem och tyngt, själva de gamla rummen, som fått liv och vittna med människorna i det brott, vilket ännu ingen bekant. Som en rysning bemäktigar sig alla, vilka taga del i denna oförgätliga dags händelser, uppskakade och bleka följa människorna, vad som inför deras ögon utvecklar sig och sker. Ty brottet har blivit levande igen och begåtts öppet, så att alla kunna se det. För första gången kan någon märka, att Inga Persdotters ansikte blir oroligt. Hennes ögon se sig skygga omkring, och hennes kropp ryser.

Varför rygga människorna så plötsligt? Varför stängas fönstren? Varför avlägsnas alla, utom de anklagade själva och de vittnen, som skola höras?

Alla ana det, men icke ens nu vill någon säga det högt. Först när domarens klubba fallit, och rätttegången för dagen är slut, veta alla vad som förefallit. Åter stiga Nils Tufvesson och Inga Persdotter upp i var sin vagn. Åter fara de ut på landsvägen och tillbaka mot staden. Efter den första vagnen springer en herrelös hund och skäller av glädje, att han funnit sin husbonde.

Men bland mängden av människor sprider sig underrättelsen om, att det yttersta

ordet i denna sak blivit sagt. Åklagaren har ställt den frågan till Nils, om det är sant, att de tilltalade bedrivit otukt med varandra.

Men Nils står fast i det sista. Han förnekar allt, som kan kasta en skugga på modern. Vad han bekänt, vidhåller han, men därutöver erkänner han intet.

Detta vet mängden, som väntat till sista timmen på Möllinge gård. Långsamt skiljas människorna åt för att söka sig var och en åt sitt håll. Deras oro är icke stillad. Ännu grubbla de över det öde, som fångslar deras inbillning och deras skräck, och de veta intet.

Men när nästa underrättelse kommer från staden om Inga Persdotter och hennes son, då har rätten setat ännu en gång, och då har utslaget fallit. Det var beledsagat av många ord och en lång utredning, såsom utslag i en rätt äro. Men domen lydde så, att Nils Tufvesson och jämväl Inga Persdotter skulle mista livet för mord.

Hur var detta möjligt? Hade Nils äntligen talat? Eller hade Inga Persdotter bekänt?

Först sent fick någon veta sammanhanget. Ty intetdera hade inträffat. Nils hade icke talat, och ej heller hade Inga bekänt. Men att Inga Persdotter utan bevis kunde bliva dömd livet förlustig, det gick så till, att domaren under hand försäkrade sig om bisittarnes mening. Ty själv kunde han, som var en lagens väktare och tolk, icke döma henne emot lagen. Men när de andras mening blev honom känd, lät domaren överrösta sig av nämnden. Och bisittarne, vilka ej voro i lika grad bundna av lagens bokstav, fällde ensamma domen.

X.

På Nils Tufvesson verkade uppläsandet av denna dom, som om en stor oförutsedd olycka hade drabbat honom. Han kunde icke förstå detta. Modern var dömd till samma straff som han själv. Och dock hade ingen av dem båda erkänt hennes delaktighet i brottet. Själv hade han icke röjt henne. Hur kunde då detta ske?

»Gud vill icke låta mig lida för henne», tänkte Nils. »För mig skulle en sådan nåd hava varit för stor.» Aldrig tänkte han på, att moderns brott var för stort att lämnas ostraffat. Hos Nils kunde aldrig en sådan tanke uppstå. Ty någon annans brottslighet än sin egen kunde han icke se.

Men Inga Persdotter gick med rastlösa steg fram och åter i sin cell, och alltmera slutet och oåtkomligt blev hennes ansikte. Hon unnade sig ingen vila, visade till och med maten ifrån sig. När hon trodde sig osedd, såg fångvaktaren genom det lilla fönstret på cellens dörr, att hon stod stilla på golvet med krampaktigt slutna händer, och att hennes mun sakta rörde sig, som om hon talat. Men hon talade ej. Hon kved lågt och sakta, som hon gjort de dagar, då hon beslöt, att Elin Olasdotter skulle dö. Vem vet, vad hon tänkte? Vem vet vad det var, som bevekade henne? Var det tanken på, att hon dock måste dö, och att hennes kamp för livet icke hade nyttat henne? Hade allt nu blivit henne likgiltigt, då detta sista hopp slog fel? Eller ville hon, när stunden kom, dock rädda sonen? Blev det henne för tungt att veta, att han offrade sitt liv för hennes skull?

Måhända trodde hon, att sonen var för ung att drabbas av så hårt straff, som livets förlust. Kanske framhärdat hon i att neka, därför att hon trodde: »Hans liv vill ingen taga. Annat är det med mig.» Kanske bröts hennes motstånd som ett rö, när detta sista hopp slog fel, och dödsdomen lästes upp. Kanske älskade hon dock Nils, tygellöst, ofattbart, utan gräns.

Ingen har någonsin fått veta detta. Ty för ingen yppade Inga, vad som drev henne att ändra beslut. Blott cellens tomma väggar och de ögon, som stulo sig till att se, förtrodde hon sin själs kamp.

Men en morgon i gryningen bad hon att få tala vid fängelsedirektören, och när denne senare på dagen kom in i hennes cell, då bekände hon, att hon varit Nils behjälplig med att begå brottet, och att hon avvetat det. Denna bekännelse uppsattes skriftligen, och Inga Persdotter undertecknade den med sitt namn.

Men de, som sågo henne dessa dagar, kunde märka, att ännu hade hon icke fått lugn. Endast den första natten sov hon. Redan följande dag började hon vandra fram och åter på golvet som förut. Åter smög sig fångvaktaren till att betrakta henne. Åter såg han, hur hon stod stilla eller gick fram och åter, medan fingrarna slöto sig som i kramp, och läpparna rörde sig som om hon talat.

Prästen, som sökte henne, avvisade hon.

»Ni säger, att jag mördat», sade Inga Persdotter. »Vad vill ni med mig? Mörda mig, vill ni. Alla vilja mörda mig. Alla vilja bli mina bödlar.»

Bekännelsen, som Inga Persdotter undertecknat, hade skickats till hovrätten, och hovrätten fann, att därmed var allt förändrat. Befallning utgick, att målet skulle upptagas på nytt. Och domaren i häradsrätten log i sitt skägg. Ty han såg blott, att hans list hade lyckats, och att dödsdomen tvingat den hårda kvinnan till bekännelse.

Åter sammanträdde då häradsrätten, och åter stod Inga Persdotter inför sina domare. Andlösa väntade alla på den bekännelse, som nu måste komma.

Då började Inga Persdotter att tala, och hennes ögon betraktade de sittande, som ville hon njuta av deras fruktan och sin egen makt. Lugn och viss på sin sak stod hon och berättade allt så, som det verkligen skett. Blott när hon kom till själva mordgåringen, höll hon inne. Det var, som om hon tänkt på sin son och erinrat sig, hur han stigit fram och tagit hela skulden på sig. Hon ville ej vara sämre än han.

»Det var jag, som ville hennes död», sade hon. »Det var jag, som fick tanken och tvang honom att vilja som jag. När han var ute, och Elin sov, gjorde jag gärningen ensam. När han kom in, var hon redan död. Då hjälpte han mig att ställa det så, att ingen behövde få veta något. Men ingen annan har slagit Elin än jag.»

När dessa ord blivit sagda, kände alla det, som om livet plötsligt blivit lättare att leva. Ola Persson slog ihop händerna över sitt huvud och log och grät som en vansinnig. Med vacklande steg följde Inga Persdotter fångvaktaren, vilken följde henne tillbaka till cellen.

Där sjönk hon ihop och ville ingenting mera säga. Nu var allt slut. Nu hade hon böjt sig för människorna. Som ett djur hade de jagat henne i nätet och fram till detta. I detta nu ångrade hon, vad hon sagt, och blygdes däröver som över sin enda svaghet.

När Nils sedan fördes inför rätten, sade honom domaren, att nu behövde han icke längre taga det på sig. Nu hade Inga Persdotter bekänt, och alla visste, att hon var en mörderska.

Nils trodde, att detta var en snara, i vilken man ville locka honom, för att han skulle förråda modern, och han svarade därför:

»Mor kan inte bekänna, det hon aldrig har gjort.»

Då slog domaren på papperen, som lågo vid hans sida, och där skrivarens bläck ännu icke torkat. Han slog hårt, så att papperen rasslade mot varandra.

»Det står här», sade han myndigt.

Men Nils tvivlade ännu och begärde, att vad modern sagt, måtte uppläsa för honom.

Då lästes bekännelsen upp, och under det den lästes, sjönk Nils samman. Hans knän skälvde under honom, så att han måste sätta sig ned, och tunga tårar droppade från hans ögon. Ingen, som såg honom då, tyckte sig hava sett en man, så pinad av sorg.

»Har hon bekänt?» mumlade han. »Att hon ändå har bekänt!»

Hela hans kropp vaggade fram och åter, och det såg ut, som om han glömt sig själv och alla, glömt, var han var, och att främmande ögon betraktade honom.

»Stackars mor», ropade han högt. »Stackars mor! Varför fick jag icke lida för dig?»

Nils hörde icke längre, vad domaren frågade honom, visste icke själv, vad han sade, svarade blott ja till allt och ändrade i moderns bekännelse intet.

Först när han blev ensam i sin cell, märkte han, att modern nu i stället tagit all skulden på sig, att rollerna voro ombytta, och att hon nu skulle få lida för honom. Då led Nils på nytt av ångest, att hela hans lidande under de långa månaderna varit fruktlöst. Men på samma gång kände han sig lättare om hjärtat. Ty nu såg han för första gången klart, att hans eget lidande var honom nog. Och han visste, att människorna, som han lämnat, ej längre behövde döma honom för annat, än vad han verkligen gjort.

Under de rättegångar, som nu följde, ändrade Inga Persdotter i sin bekännelse, och Nils Tufvesson ändrade i sin. Detta skedde flere gånger. Den ena syntes ångra, att hon sagt för mycket, och den andre, att han icke bekänt nog. Så stridde dessa båda, vilka aldrig träffades och aldrig bytte ett ord, om vad som var sant, och vad som icke var. Allt detta, som inbördes stred mot vartannat, togs till protokoll och skrevs upp. På grundvalen därav föll äntligen domen.

Men vad som var verklighet i de hemska detaljerna, och vad som icke var verklighet, det fick ingen veta. Måhända visste de anklagade detta ej längre själva. Så länge hade de ruvat över det gräsliga, som skett, och så hemskt hade cellens ensamhet verkat, att inbillningens och verklighetens trådar omärkligt flätade sig in i varandra. Så likgiltigt blev dem också allt, att de till sist bekände så, som de inbillade sig, att rätten ville hava det.

Därför kom sanningen aldrig fram, och dock visste alla, att den dom, som fälldes, var rättvis. Det var ingen, som önskade, att Inga Persdotter skulle få nåd; bland folket i trakten, där hon bragt nesa och skräck, var hennes dom fälld. De kände ej ett högre lagbud än budet om liv för liv, och de andades alla lättare, när de visste, att ingen nåd för den längesedan dömda fanns. Om Ola Persson berättades det, att han under denna tid varit sådan, som ingen förut sett honom eller trott sig skola få se. Han, vilken alla kände som rättvis och mild, blev mager och böjd av sitt hat, och i omättlighet raseri ingav han ansökan om, att det måtte tillåtas honom att vara närvarande, när den hatade kvinnan ändade sitt liv. Han gjorde detta, emedan han erfor lust att själv se henne pinas och hennes blod flyta. Och han kände sig kränkt i sin rättmätiga vrede, när hans ansökan icke kunde beviljas.

Det var blott en, som sörjde Inga Persdotters öde, och denne ende var Nils Tufvesson, hennes son.

»Ingen vet, vad hon har lidit», sade han. »Ingen vet det.»

Nils kunde säga så, emedan han böjt sig under det öde, som han burit från moderlivet, och emedan han aldrig kunde tänka eller se, att han själv hade något att förlåta.

När trumvirveln gick på fängelsegården, och Inga Persdotters dom lästes upp, då gick det dock som en ny känsla genom alla dem, vilka stodo i väntan på, att hennes stund skulle komma.

Inga Persdotter trädde in på gården, och hennes ögon föllo på den låga stupstocken framför henne. Utan att taga sin blick från den plats, där hon skulle lägga ned sitt huvud, och avvisande andras stöd in i det sista, stod hon ensam bland alla dem, vilka ännu tillhörde livet, och hon darrade ej. Ingen kunde se, att hon

fruktade för mörkret, som skulle komma, och när hucket togs från hennes huvud, sågo alla, att hennes hår nu blivit alldeles vitt.

Som hon stod där, var hon en gåta, och gåtan var ej löst därmed, att bödeln tog hennes liv. Så stort var Inga Persdotters brott, och så mäktigt hennes öde, att den mänskliga rättvisans största kraftyttring i jämförelse därmed föreföll ringa och vanmäktig. Den blev till en hädelse mot de okända makter, vilka kasta sina mörka skuggor över allt levande och det, som bortom råder och styr.

Mer än en blygdes över sig själv och vände bort sina ögon.

Utan att hava ångrat, och utan att hava yttrat en önskan angående det liv, hon skulle lämna, besteg Inga Persdotter den tröskel, som leder till evigheten. Blott när hennes hals rörde vid stupstocken, undslapp henne som en gård åt kroppens svaghet en ordlös kvidan.

Hon tog sin egen gåta med sig och gick.

XI.

Möllinge gård ligger öde.

Den blev såld till främmande, och jorden brukas ännu. Ty den var god och väl skött. Slakten efter slakten hade arbetat med den och låtit den giva skördar, till dess att en gång ofärden kom. Trädgården, som en gång bar rikt med frukt, och där jordgubbarna glödde röda under de mörkgröna bladen, är skövlad och förvandlad till tobaksland. Men det gamla huset står öde.

Det står öde, därför att ingen vill bo där. Ingen vill få till ständigt grannskap minnena om den onda modern, vilken förledde sin son och tvang honom att mörda sin hustru. Ingen kan stå ut med att dag för dag och natt för natt höra väggarna tala och lyssna till nattens sagor om det mörka dådet, om vilket sanningen aldrig kom fram.

Den sista, som bott där, var en herrelös hund, vilken dag och natt sökte sin husbonde. Om nätterna plögade han stå och tjuta på gården, och de, som gingo förbi, hörde honom. Då var det en barmhärtig man, som lockade hunden med sig hem och sköt honom.

Sedan dess har gården stått tom. Spindlar och råttor äro dess innebyggare.

Men om Nils Tufvesson går den sägen, att en gång när han suttit ut sitt straff och fått kunglig nåd, som livstidsfångar få till sist, om de uppfört sig väl, då skall han komma tillbaka. Det blir tungt för honom att komma. Men han känner ingen annan trakt än sin hembygd, och någon annan plats på jorden att ty till äger han icke. Därför måste han komma till sin egen bygd.

Men när han då kommer, är han välkommen, och förbannelsen är lyftad från hans huvud. Ty honom har ingen dömt av dem, som kände honom, och ingen av dem skall tveka att räcka honom sin hand.

Mer än hans gärningar värda voro, har han icke lidit. Men den, som lärt att se uppåt, vet, att det finns något, som tindrar och lyser, högt över gärningarna.

Noteringar:

Originalets stavning och interpunktion har bibehållits. Ett fåtal uppenbarliga fel har rättats som följande (innan/efter):

- ... var, och det var Tufve Tufveson själv, hennes ...
... var, och det var Tufve Tufvesson själv, hennes ...
- ... »Du tor väl inte, att jag gör Elin något ont?» ...
... »Du tror väl inte, att jag gör Elin något ont?» ...

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NILS TUFVESSON OCH HANS
MODER: BONDEROMAN ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will

support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation

set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and

addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.